नेपाल सरकार

संघीय मामिला तथा तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

(संघीय मामिला शाखा)

सिंहदरबार, काठमान्डौ ।

प.सं.२०७७/७८
च.नं. २८

मिति:२०७७/५/२३

श्री स्थानीय तहहरु सबै ।

बिषयः- कानुनको तुलनात्मक अध्ययन सम्वन्धमा ।

प्रस्तुत विषयमा नेपालको संविधान र संघीयताको मर्म अनुरुप संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका एकल अधिकार र साझा अधिकारका विषयसूचीहरु तय भएका छन् । तहगत सरकारले आ-आफ्नो कार्यक्षेत्रमा कानुनहरुको निर्माण गर्ने अधिकार छ । कार्य विभाजन नियमावली २०७४ मा यस मन्त्रालयलाई संघ र स्थानीय तथा प्रदेश र स्थानीय तहबीचको सम्पर्क र समन्वय गर्ने कार्य तोकिएको छ । तसर्थ ७५३ वटा स्थानीय तहहरुले बनाउने कानुनहरुमा एकरुपता कायम गरी स्थानीय, प्रदेश र संघ बिचका कार्यहरुमा समन्वय, सहजिकरण तथा सहकार्य गर्न सहयोग पुगोस भनि प्रत्येक प्रदेश तथा हिमाल, पहाड र तराई समेटिने गरी नमुनाको रुपमा ४९ वटा "स्थानीय तहहरुबाट जारी भएका कानुनहरुको तुलनात्मक अध्ययन प्रतिवेदन २०७७" तयार पारिएको छ । नमुनाको रुपमा छनौट भएका स्थानीय तहबाट जारी भई सम्वन्धित स्थानीय तहको **Website** मा उपलव्ध कानुनहरु, सम्वद्ध पदाधिकारीहरुसँग छलफल, अवलोकन अध्ययन तथा अन्य सूचना प्रविधिंको उपयोग लगायतका अध्ययन विधिहरु प्रयोग गरी यो तुलनात्मक अध्ययन प्रतिवेदन तयार पारिएको छ । विस्तृत प्रतिवेदन सरोकारवालाको जानकारीको लागि सार्वजनिक गर्ने नेपाल सरकार (मा.मन्त्रिस्तर) को मिति २०७७/०५/१५ को निर्णय वमोजिम जानकारीका लागि यसै पत्र साथ पठाईएको व्यहोरा अनुरोध छ ।

महेश कुमार दाहाल
शाखा अधिकत

वोधार्थ

श्री सूचना तथा प्रविधि शाखा
संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय । - प्रतिवेदन **website** मा **upload** गरिदिनु हुन ।

नेपाल सरकार
सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

स्थानीय तहबाट जारी भएका कानुन बारे तुलनात्मक अध्ययन प्रतिवेदन, २०७७

(स्थानीय तहबाट जारी गरिनु पर्ने कानुनको विवरण तयारी तथा जारी भएका कानुनहरुको तेस्रो पक्षमार्फत भएको तुलनात्मक अध्ययन)

२०७७, भाद्र

विषय सूची

पहिलो अध्याय

परिचय तथा अध्ययन विधि

क.पृष्ठभूमी १

ख. अवधारणा र औचित्य १

१. अध्ययनको उदेश्य १

२. अध्ययनको क्षेत्र २

३. अध्ययनको सीमा २

ग. अध्ययन विधि

१. अध्ययनको दायरा र विधि ३

दोश्रो अध्याय

अवधारणा तथा सान्दर्भिक दस्तावेजको पुनरावलोकन

क. अवधारणा ६

ख. आधारभूत दस्तावेजको पुनरावलोकन ६

ग. संकलित तथ्याँकको विवरण ८

तेश्रो अध्याय

तथ्यगत विश्लेष्ण

क. स्थानीय तहबाट जारी भएका कानूनको समग्र स्थिति १०

१. स्थानीय तहबाट जारी भएका ऐनको स्थिति १०

२. स्थानीय तहबाट जारी भएका नियमावलीको स्थिति ११

३. स्थानीय तहबाट जारी भएका कार्यविधिको स्थिति ११

४. स्थानीय तहबाट जारी भएका निर्देशिकाको स्थिति ११

५ जारी भएका कानूनको संख्यात्मक स्थिति, कार्यान्वयनका लागि संरचना निर्माण र कार्यान्वयन सक्षमता १२

ख नेपालको संविधान २०७२ को साझा अधिकार सूची अनुसार स्थानीय तहले निर्माण गरेका कानून १३

ग. नेपालको संविधान २०७२ को एकल अधिकार सूची अनुसार स्थानीय तहले निर्माण गरेका कानून १४

घ. संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट सहजिकरणका लागि उपलब्ध गराईएको कानूनहरुको स्थिति १५

ङ. स्थानीय तहले अवलम्बन गर्नु पर्ने कानूनको सर्वव्यापी सिद्धान्त १६

च. स्थानीय तहका कानून निर्माणका अप्ठ्यारा र ग्याप १७

छ. स्थानीय तहको कानून निर्माणमा संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको भूमिका २१

ज. स्थानीय तहले निर्माण गर्नु पर्ने कानूनको अवस्था २२

झ. कानून निर्माणमा स्थानीय तहको क्षमता २४

ञ. स्थानीय तहको कानून निर्माणको प्रक्रिया र विधिको स्थिति २५

चौथो अध्याय

अध्ययनको निचोड तथा सुझावहरु

क. अध्ययनको निचोड

१. कानून निर्माणमा स्थानीय तहको क्षमता र अवस्था २७

२. स्थानीय तहले निर्माण गरेको कानूनको पर्याप्तता र अवस्था २७

३. स्थानीय तहको कानून निर्माण प्रक्रियामा मन्त्रालयको भूमिका २७

४. व्यबस्थापकीय स्थिति, साधन श्रोत र जनशक्तिको स्थिति २९

ख. अध्ययनबाट देखिएका बिषयमा सुझाव

१. कार्यविभाजनको दोहोरो जिम्मेवारी मिलान गर्नु पर्ने ३०

२. कानूनको परिमाणको अनुमान र नमूना दस्तावेजको निर्माण ३०

३. क्षमता विकासका लागि कार्ययोजना सहितको मार्गचित्र ३०

४. सूचकमा आधारित अनुगमन तथा मूल्याँकन पद्धति ३०

५.सूचना तथा सञ्चारको प्रभावकारी व्यबस्था ३१

ग. अध्ययनको निचोड संग सम्बन्धी व्यबस्थापकीय सुझाव

१. स्थानीय तहले गर्ने कानून निर्माण प्रक्रियामा मन्त्रालयको भूमिका ३१

२. नेपालको संविधान २०७२ अनुसार साझा अधिकारका सूचीका सम्बन्धमा ३१

३. नेपालको संविधान २०७२ अनुसार एकल अधिकारका सूचीका सम्बन्धमा ३२

४. कानून निर्माणको अप्ठेरा र ग्यापका सम्बन्धमा ३२

पाँचौ अध्याय

निश्कर्ष र सुझाव कार्यान्वयन योजना

क. अध्ययनको निश्कर्ष ३३

ख. अध्ययनले सुझाएका सुझाव कार्यान्वयन र अनुगमन सम्बन्धी योजना ३३

अनुसूचीहरु

अनुसूची १ क स्थानीय तहबाट जारी भएका ऐन तथा स्थानीय तहहरुको स्थिति

अनुसूची १ ख स्थानीय तहबाट जारी भएका ऐन तथा स्थानीय तहहरुको स्थिति

अनुसूची २ क गाँउ तथा नगरपालिका द्वारा जारी भएका नियमावलीहरु

अनुसूची २ ख गाँउ तथा नगरपालिका द्वारा जारी भएका नियमावलीहरु

अनुसूची ३ क गाँउ तथा नगरपालिका द्वारा जारी भएका कार्यविधिहरु

अनुसूची ३ ख गाँउ तथा नगरपालिका द्वारा जारी भएका कार्यविधिहरु

अनुसूची ४ क गाँउ तथा नगरपालिका द्वारा जारी भएका निर्देशिकाहरु

अनुसूची ४ ख गाँउ तथा नगरपालिका द्वारा जारी भएका निर्देशिकाहरु

अनुसूची ५ क संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट सहजिकरणका लागि उपलब्ध गराईएका नमूना कानूनहरु एकल अधिकार सूची अन्तरगत

अनुसूची ५ ख संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट सहजिकरणका लागि उपलब्ध गराईएका नमूना कानूनहरु साझा अधिकार सूची अन्तरगत

अनुसूची ६ क साझा अधिकार सूची अन्तरगत स्थानीय तहले जारी गरेका ऐन

अनुसूची ६ ख साझा अधिकार सूची अन्तरगत स्थानीय तहले जारी गरेका नियमावली

अनुसूची ६ ग साझा अधिकार सूची अन्तरगत स्थानीय तहले जारी गरेका कार्यविधि

अनुसूची ६ घ साझा अधिकार सूची अन्तरगत स्थानीय तहले जारी गरेका निर्देशिका

अनुसूची ७ क एकल अधिकार सूची अन्तरगत स्थानीय तहले जारी गरेका ऐन

अनुसूची ७ ख एकल अधिकार सूची अन्तरगत स्थानीय तहले जारी गरेका नियमावली

अनुसूची ७ ग एकल अधिकार सूची अन्तरगत स्थानीय तहले जारी गरेका कार्यविधि

अनुसूची ७ घ एकल अधिकार सूची अन्तरगत स्थानीय तहले जारी गरेका निर्देशिका

अनुसूची ८ गाँउ तथा नगरपालिकाहरु द्वारा जारी भएका आचारसंहिता, दिग्दर्शन, नीति तथा अन्य कानून

अनुसूची ९ गाँउ तथा नगरपालिकाहरुबाट जारी कानूनहरु

संक्षेपिकरण

आ.व.	- आर्थिक वर्ष
न.पा.	- नगरपालिका
गा.पा.	- गाउँपालिका
उ.प.न.पा.	- उपमहानगरपालिका
म.न.पा.	- महानगरपालिका
प्र.म. तथा मं. प. का.	- प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय
सं. मा. तथा सा. प्र. म.	- संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
का. न्या. तथा सं. ब्य. म.	- कानुन न्याय तथा संसदीय ब्यवस्था मन्त्रालय
एफ. एम.	- फ्रिक्वान्सी मोडुलेशन

नेपाल सरकार
सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
सिंहदरबार, काठमाडौं
फोन { ४२००५०५ ४२००२९९ ४२००३०६
फ्याक्स नं.: ४२००३२२

पत्र संख्याः-

चलानी नं.:-

मिति २०७७/५/२६

भुमिका

नेपालको संवैधानिक व्यवस्था र संघीयताको मर्म अनुरुप संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका एकल अधिकार र साझा अधिकारका विषयसूचीहरु तय भएका छन् ।तहगत सरकारका आ-आफ्नो कार्यक्षेत्रमा कानुनहरुको निर्माण गर्ने अधिकार तोकिएका छन । नेपाल सरकार कार्य विभाजन नियमावली २०७४ मा यस मन्त्रालयलाई संघ र स्थानीय तहबीचको सम्पर्क र समन्वय गर्ने कार्य तोकिएको छ ।संविधान प्रदत्त अधिकारको कार्यान्वयन र जनताको चहाना परिपूर्तिका लागि सेवा प्रवाह सक्षम, सुदृढ, सहज र उत्तरदायी वनाउनु स्थानीय तहको जिम्मेवारी र कर्तव्यको रुपमा रहनेछ। स्थानीय तहको अधिकार सम्वन्धी व्यवस्था कार्यान्वयन गर्न स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ कार्यान्वयनमा छ ।संघ, प्रदेश र स्थानीय तह बिचको सहकारीता, सहअस्तित्व, समन्वय र पारस्पारिक सहयोगलाई प्रवर्द्धन गर्दै जनसहभागिता, उत्तरदायित्व पारदर्शिता सुनिश्चित गरी सुशासन स्थापित गर्नु संघीय शासन व्यवस्थाको मूल मर्म हो।

स्थानीय शासन पद्धतिलाई सुदृढ गरी स्थानीय तहमा विधायिकी, कार्यकारिणी र न्यायिक अभ्यासलाई संस्थागत गर्न स्थानीय तहले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रका कानुनहरु तर्जुमा गरिरहेका छन । ७५३ वटै स्थानीय तहले तर्जुमा गरेका कानुनहरुमा एकरुपता कायम होस भनी मन्त्रालयवाट नमुना कानुनहरुको मस्यौदा तयार गरी पठाउने कार्य भईरहेको छ ।स्थानीय तहले जारी गरेका कानुनहरु एक अर्का स्थानीय तहमा सैद्धान्तिक र व्यवहारिक रुपमा फरक परेको, अधिकार क्षेत्रको सिमा, मापदण्ड र प्रकृया भित्र नरहेको, वन्नु पर्ने कानुन समयमै नवनेको लगायतका गुनासाहरु पटक पटक सुनिने गरिएको छ ।तसर्थ स्थानीय तहबाट जारी भएका कानुनहरुमा सैद्धान्तिक र व्यावहारीक रुपमा एकरुपता कायम गराउन, अधिकार क्षेत्र, मापदण्ड र प्रकृया पुरा गर्न, जारी गर्नुपर्ने कानुन समयमै वनाउने लगायतका कुरामा समन्वय र सहजीकरण गर्ने हेतुले स्थानीय तहबाट जारी गरिएका कानुनहरुको अध्ययन अवलोकन गर्न ४९ वटा स्थानीय तहहरु नमुनाको रुपमा छनौट भएका थिए ।

कोभिड-१९ को माहामारीका वावजुद नमुनाको रुपमा छनौट भएका स्थानीय तहबाट जारी भएका कानुनहरुबारे अध्ययन प्रतिवेदन प्राप्त भएको छ । स्थानीय तहवाट जारी भएका ऐन, नियमावली,

नेपाल सरकार
सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
सिंहदरबार, काठमाडौं
फोन { ४२००५०५ ४२००२९९ ४२००३०६
फ्याक्स नं.: ४२००३२२

पत्र संख्याः-

चलानी नं.:-

कार्यविधि तथा निर्देशिकाहरुको स्थितिको विवरण अध्ययन प्रतिवेदनमा उल्लेख छ । यस अध्ययनले स्थानीय तहलाई कानुन निर्माणमा सक्षम र सुदृढ बनाउने, कानुनमा एकरुपता कायम गर्न मद्दत पुर्याउने, समयमै जारी हुनुपर्ने कानुन बनाउन स्थानीय तहलाई प्रेरित गर्ने विश्वास लिउएको छु । स्थानीय तहका पदाधिकारी र कर्मचारीको क्षमता विकास र जिम्मेवारी वहनमा यो प्रतिवेदनले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने छ भन्ने समेत विश्वास लिएको छु । प्रतिवेदन तयारीको योगदानमा संलग्न मन्त्रालयका कर्मचारी तथा सरोकारवालाहरुलाई धन्यवाद दिन चाहान्छु । स्थानीय तहको क्षमता विकास र कार्य संचालनमा सहजीकरण गर्न संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले आफ्नो भूमिका निरन्तर र अझै सुदृढ बनाउदै लैजाने कुरामा समेत प्रतिवद्धता जाहेर गर्न चाहान्छु ।

सूर्य प्रसाद गौतम
सचिव
संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

पहिलो अध्याय

परिचय तथा अध्ययन बिधि

(क) पृष्ठभूमि

संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासनब्यवस्थाको माध्यमद्वारा मुलुकमादिगो शान्ति, सुशासन, विकास र समृद्धिको आकांक्षा पूरा गर्न दोश्रो संविधान सभाबाट नेपालको संविधान जारी भएको हो । संविधानले नेपालको शासकीय संरचना संघ, प्रदेश र स्थानीयतह गरी तीनतहको हुने र राज्यशक्तिको बाँडफाँड तीनै तहमा रहने गरी अनुसूची ५, अनुसूची ६, र अनुसूची ८ मा एकलअधिकार सूची र अनुसूची ७ र अनुसूची ९ मा साझा अधिकार सूचीब्यवस्था गरेको छ । संविधानले संघ, प्रदेश र स्थानीय तीनै तहले तोकिएको अधिकार क्षेत्रको कार्यकारिणी, ब्यवस्थापिकीय र न्यायिक अधिकारको प्रयोग गर्न सक्ने ब्यवस्था सुनिश्चित गरेको छ । यसबाट संघ, प्रदेश र स्थानीय तहलाई नेपालको संविधान र प्रचलित कानुनको अधिनमा रही आफ्नो अधिकार क्षेत्र भित्रको विषयमा आवश्यक कानुन निर्माण गर्ने अधिकार दिएको देखिन्छ ।

नेपालको संविधान कार्यान्वयन हुने क्रममा २०७४ सालमा संघ, प्रदेश र स्थानीयतह गरी तीनै तहमा आवधिक निर्वाचन सम्पन्न भएको छ र निर्वाचित पदाधिकारीहरुले संविधानको अभ्यास गरेको तीनवर्ष ब्यतित भै सकेको अवस्था छ । यस क्रममा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबाट संविधान प्रदत्तआ-आफ्नो क्षेत्राधिकारको अधिनमा रही विभिन्न विषयमा कानुनहरू तर्जुमा भई कार्यान्वयनको अभ्यास भैरहेको छ भने कतिपय कानुनहरू निर्माणको क्रममा रहेका छन् ।

(ख) अवधारणा र औचित्य

संविधानको मार्गदर्शन अनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी संघीय इकाइका तीनै तहले आ-आफ्नो क्षेत्राधिकार भित्रका विषयमा कानुन निर्माण गरी संघीयता कार्यान्वयनको पथमा अगाडि बढ्नु पर्ने संवैधानिक ब्यवस्थालाई आत्मसात गर्दै स्थानीय तहहरुले संविधानमा ब्यवस्था रहेको साझा अधिकार सूचीका आधारमा निर्माण गरेको कानुनहरू नेपालको संविधान, संघीय तथा प्रदेश कानुन सम्बद्ध रहे नरहेको, एकल अधिकार सूचीको आधारमा निर्माण गरेको कानुन नेपालको संविधानले प्रदान गरेको क्षेत्राधिकार भित्र रहे नरहेको, कानुनी शासनको विश्वब्यापी मान्यता र सिद्धान्त एवं कानुन निर्माणको सर्वमान्य सिद्धान्तलाई अबलम्बन गरे नगरेको तथा स्थानीय तहहरुले आ-आफ्नो क्षेत्रधिकार भित्रका काम, कर्तब्य र अधिकारको प्रयोग गर्नका लागि तर्जुमा गरेका कानुनहरुले सीमावर्ती स्थानीय तहको अधिकारको प्रयोगमा वाधा तथा अवरोधहरु सिर्जना गरे नगरेको साथै स्थानीय तहले कानुन निर्माण गर्दा कहाँ, के-कस्ता अभाव ट्न्बउक० रहेको छ? संविधान र कानुन बमोजिम स्थानीय तहबाट जारी हुनुपर्ने कानुनहरुको विवरण साथै यस परिप्रेक्ष्यमा स्थानीय तहको कानुन निर्माणमा मन्त्रालयको के कस्तो भुमिका निर्वाह गर्नुपर्छ ? भन्ने विषयमा अध्ययन गर्न आवश्यकता महसुस भएकोले संघीय मामलातथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट यो अध्ययन गर्ने गराउने काम भएको छ । निष्पक्ष अध्ययन हुनु पर्ने आधारमा मन्त्रालयले परामर्शदाता संस्थाबाट यो अध्ययन गराएको हो ।

(१) अध्ययनको उद्देश्य

मुख्यतया यस तुलनात्मक अध्ययनको उद्देश्य निम्न अनुसार रहेका छन्स

(क) स्थानीय तहहरुले निर्माण गरेका कानुनको अध्ययन र तुलनात्मक विश्लेषण गरी संघीय शासन प्रणालीको कार्यान्वयनलाई सकारात्मक दिशामा अगाडी बढाउन स्थानीय तहहरूले गरेका अभ्यासहरूको लेखाजोखा गर्ने,

(ख) नेपालको संविधानको भावना र मर्म अनुरुप संघीय शासन प्रणालीको कार्यान्वयनमा टेवा पुऱ्याउन समय मै स्थानीय तहहरुलाई ब्यावहारिक पृष्ठपोषण र सहजिकरण गर्ने,

(ग) लोकतन्त्रको असल अभ्यास स्थानीय तहबाट हुन सकेमा शासन पद्धतिमा जनसहभागिता अभिबृद्धि हुने र संघीय शासन पद्धति जगदेखि नै मजबुत हुने हुँदा यस सम्बन्धमा स्थानीय तहको क्षमता विकास सम्बन्धी कार्यक्रम पहिल्यउने ।

(२) अध्ययनको क्षेत्र

तोकिएका शर्त तथा सीमाको अधिनमा रही यस अध्ययनको कार्यक्षेत्रगत शर्तहरू निम्न अनुसार निर्धारण गरिएको थियो । सोही क्षेत्र र सीमा भित्र रही अध्ययनका बिषय बस्तुहरू केन्ित गरिएका छन्:

क) नेपालको संविधानको साझा अधिकार सूची अनुसार स्थानीय तहले निर्माण गरेका कानुन नेपालको संविधान, संघीय र प्रदेश कानुन सम्बद्ध रहे नरहेको अध्ययन गर्ने,

ख) नेपालको संविधानको एकल अधिकार सूचीअनुसार स्थानीय तहले निर्माण गरेको कानुन नेपालको संविधानले प्रदान गरेको क्षेत्राधिकार भित्र रहे नरहेको अध्ययन गर्ने,

ग) स्थानीय तहले कानुन निर्माण गर्दा कानुन निर्माणको सर्वब्यापी सिद्धान्त अनुसार गरे नगरेको विश्लेषण गर्ने,

घ) स्थानीय तहले कानुन निर्माण गर्दा के कस्ता अप्ठाराहरु एवं न्बउक रहे,सो सम्बन्धी विश्लेषण गर्ने,

ङ) स्थानीय तहको कानुन निर्माणमा मन्त्रालयको भुमिका कस्तो रहनु पर्छ, अध्ययन गर्ने,

च) संवैधानिक ब्यवस्था बमोजिम स्थानीय तहको काम, कर्तब्य र अधिकार प्रयोग गर्न आवश्यक कानुनहरु मध्ये स्थानीय तहले तर्जुमा गरिसकेका र जारी गर्न बाँकी कानुनहरु के के छन,

छ) नेपालको संविधान, संघीय एवं प्रदेश कानुन सँग अनुकुल हुने गरी स्थानीय तहको कानुन निर्माणमा मन्त्रालयको भुमिका कस्तो रहनु पर्छ ।

उल्लेखित क्षेत्रहरुमा आधारित रही अध्ययन र विश्लेष्ण गर्दै स्थानीय तहबाट जारी भएका कानुनहरुको तुलनात्मक अध्ययन र विश्लेष्ण गरी यो प्रतिवेदन तयार पारिएको छ ।

(३) अध्ययनको सीमा

बजेट तथा कार्यक्रमको आकार, समयावधी, बिषयगत क्षेत्र र समय (कोरोना भाइरसको कारण मुलुक लकडाउनमा गएको अवस्था) वीच सामञ्जस्यता कायम गर्दै ब्यावहारिक रुपमा यो अध्ययन कार्यलाई देहायको सीमा भित्र रहेको अध्ययनको रूपमा लिन उपयुक्त हुनेछ ।

(क) गाँउ तथा नगरपालिकहरूबाट तर्जुमा भएका र स्वीकृत भएका कानुनहरू उनीहरूले मिति २०७६ चैत्र १० गते भित्र आफ्नो वेवसाइटमा राखेको विवरणहरू समावेश गरिएको छ ।

(ख) अद्यावधिक नभएका वेवसाइटहरूको हकमा संघीय मामिलातथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट प्राप्त सूचनाहरूलाई आधार मानेर यो प्रतिवेदन तयार पारिएको छ ।

(ग) संघीय सरकारबाट जारी भएका कानुनहरूको स्रोत नेपाल कानुन आयोगको वेवसाइट मिति २०७६ चैत्र १० गते सम्म राखिएको सूचनाबाट प्राप्त गरिएको छ ।

(घ) नमूना कानुनहरूको हकमा स्थानीय तहका लागि बिषयगत मन्त्रालयहरूबाट तर्जुमा भै संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय मार्फत स्थानीय तहमा गएका मस्यौदाहरूलाई समावेश गरिएको छ ।

(ङ) मन्त्रालयले तुलनात्मक अध्ययनका लागि नमूनाका रुपमा तोकेको प्रत्येक प्रदेशबाट ७ बटा पालिकाको आधारमा ४९ वटा पालिकाहरू प्रतिनिधि पालिकाको रुपमा लिइएको छ । गाउँ तथा नगरपालिकाको नामावली यसै अवधारणा पत्रमा राखिएको छ । अन्य कुनै खास पालिकाको कार्य क्षमता प्रतिनिधित्व हुन नसकेको अवस्थामा यो अध्ययनको कार्यक्षेत्र भन्दा बाहिरको बिषय मानिएको छ ।

(ग)अध्ययन विधि

(४) अध्ययनको दायरा र विधि

यस अध्ययन प्रयोजनका लागि संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले सात प्रदेशबाट सात सात स्थानीय तह (गाँउ तथा नगरपालिका) हरू छनोट गरी नमूना गाँउ तथा नगरपालिकाहरूको नामावली उपलब्ध गराएको छ । अनुसूचीमा समावेश भएका तिनै ४९ वटा स्थानीय तहबाट जारी भएका कानुनहरू कै सेरोफेरोमा रहेर अध्ययन र विश्लेष्ण गरिएको छ । बिषयबस्तुको अध्ययन, सन्दर्भ सामग्रीको पुनरावलोकन, तथ्य र सूचनाको संकलन तथा छलफल विश्लेष्ण र निष्कर्षका सन्दर्भमा प्रयोग गरिएका विधिहरू संक्षिप्त रूपमा देहाय बमोजिम रहेका छन् ।

सन्दर्भ सामग्रीको पुनरावलोकनः अध्ययनको क्रममा सम्बन्धित गाँउ तथा नगरपालिकहरूबाट जारी भएर आफ्नो वेवसाइटमा राखिएका ऐन, नियम, निर्देशिका, कार्यविधि र मापदण्डको अध्ययन, विश्लेष्ण र पुनरावलोकन गरिएको छ । संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको नेपालको संविधानमा उल्लेखित अधिकार सूची (अनुसूची ८ मा एकल अधिकार सूची र अनुसूची ९ मा साझा अधिकार सूची), स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ११ का विभिन्न उपदफाहरुमा भएको बिषयहरुको आधारमा निर्माण गरिएका कानुनहरूको अध्ययन, पुनरावलोकन र विश्लेष्ण गरिएको छ । साथै संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट र बिषयगत मन्त्रालयहरूबाट तर्जुमा भै स्थानीय तहमा पठाइएका नमूना मसौदा कानुनहरूको समेत अध्ययन र विश्लेष्ण गर्ने कार्य गरिएको छ । यसका अतिरिक्त संघीय प्रणाली र स्थानीय तहसँग सम्बन्धित सरकारी दस्तावेजहरू, प्रकाशनहरू, अध्ययन सामग्रीहरू पनि यथासंभव पुनरावलोकन गरिएको छ ।

सम्बद्ध पदाधिकारीहरु सँग छलफल (KII): अध्ययनको क्रममा संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयका पदाधिकारीहरू, गाँउ तथा नगरपालिकका प्रमूख उपप्रमूख र पदाधिकारीहरू र प्रमूख प्रशासकीय अधिकृत लगायतका कर्मचारीहरूसँग स्थानीय तहमा कानुन तर्जुमा र निर्माणको स्थिति, सबल पक्ष, कमी कमजोरी र गरिएका प्रयासहरूको बिषयमा छलफल केन्द्रित गरिएको थियो । साथै स्थानीय तहको क्षमता विकासमा संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले खेलेको भूमिका र स्थानीय तहले मन्त्रालयसँग राखेका अपेक्षाका बिषयमा समेत जिज्ञासा राखिएको थियो ।

अवलोकन अध्ययन: यो अध्ययन मूख्यतः सन्दर्भ कानुनहरुको प्रकाशित दस्तावेजहरुमा आधारित भएको भएता पनि कानुन निर्माणको क्रममा गाँउ तथा नगरपालिकाहरुले अपनाएको विधि, परामर्श र तर्जुमामा भए गरेका गतिविधि र समग्र पक्षको अध्ययन गर्न स्थानीय गाँउ तथा नगरपालिकाहरुको समेत अवलोकन गरिएको छ । बुटबल उपमहानगरपालिका, काठमाण्डौ महानगरपालिका, तानसेन नगरपालिका लगायतमा अपनाईएको कानुन तर्जुमाका आधार र समस्याहरु अवलोकन गरिएको छ । ब्यावहारिकताको आधारमा भर्च्युएल सम्पर्क र छलफल विधि अपनाइएको छ ।

आधारभूत तथ्याङ्क सङ्कलनः अध्ययन प्रयोजनका लागि संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले छनोट गरी उपलब्ध गराएको ४९ वटा नमूना गाँउ तथा नगरपालिकाहरुको वेवसाईटबाट तत् पालिकाहरुले आफुले जारी गरेको भनी राखिएका ऐन, नियमावली, निर्देशिका, कार्यविधि मापदण्ड र अन्य दस्तावेजहरु सङ्कलन गरिएको छ । वेवसाईटबाट उपलब्ध हुन नसकेका दस्तावेजहरु मन्त्रालयको सहयोगमा उपलब्ध श्रोतहरुबाट प्राप्त गरिएको छ । त्यस्तै संघीय मामला तथा सामान्य प्रशासन, कानून, न्याय तथा संसदीय व्यबस्था मन्त्रालय र अन्य मन्त्रालयले गाँउ तथा नगरपालिकाहरुको सहजिकरणका लागि पठाएका नमूना कानुनहरु मन्त्रालयको वेवसाईट र अन्य संभाब्य श्रोतबाट लिइएको छ ।

नमूनाका लागि छनौट प्रदेश र गाँउ तथा नगरपालिकाको विवरणः मन्त्रालयले अध्ययन प्रयोजनका लागिउपलब्ध गराएको नमूना पालिकाहरुको विवरण निम्नअनुसार रहेका छन्ः-

प्रदेश अनुसार नमूना छनोट गाउँ र नगरपालिका		
क्र सं	**प्रदेश**	**गाउँ तथा नगरपालिका**
१	१	फुङलिङ नपा, कन्काई नपा, विराटनगर मनपा, छथर गापा, चिशंखुगढी गापा, ईनरुवा नपा, रौतामाई गापा
२	२	सुरुङा नपा, जनकपुरधाम उमनपा, सिराहा नपा, बिष्णु गापा, माधवनारायण नपा, बारागढी गापा, वीरगञ्ज मनपा
३	बाग्मती	दुधौली नपा, शैलुङ गापा, हेलम्बु गापा, महालक्ष्मी नपा, नौकुण्ड गापा, हेटौंडा उमनपा, किस्पाङगापा
४	गण्डकी	पालुङटार नपा, पुतलीबजार नपा, पोखरा मनपा, चामे गापा, निशीखोला गापा, गैंडाकोट नपा, मध्यनेपाल नपा
५	५	मुसीकोट नपा, रम्भा गापा, प्युठान नपा, सुनिलस्मृति गापा, बुटबल उमनपा, गुलरिया नपा, शान्तिनगर गापा
६	कर्णाली	वीरेन्द्रनगर नपा, महाबु गापा, ठुलीभेरी नपा, चन्दननाथ नपा, कुमाखु गापा, खाडाँचक्र नपा, सिमकोट गापा
७	सुदुरपश्चिम	गोदावरी नपा, बँगुलनपा, मेल्लेख गापा, जोरायल गापा, गन्यापधुरा गापा, दशरथचन्द नपा, महाकाली नपा

प्राप्त तथ्यहरुको विश्लेषणः सन्दर्भ सामग्रीहरूको पुनरावलोकन, सम्बद्ध पदाधिकारीहरू सँगको छलफल र सूचना तथा विवरणहरू र स्थानीय तहहरूको वेवसाइट बाट प्राप्त सूचनालाई अध्ययनको कार्य क्षेत्रसँग आवद्ध गरी विश्लेष्ण गरिएको छ ।

प्राप्त तथ्य, सूचना एवं विवरणहरुलाई निम्न अनुसारका कोणबाट विश्लेष्ण गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

- स्थानीय तहहरूबाट जारी भएका कानुनहरूको मौजुदा स्थिति
- एकलअधिकार सूची अन्तरगत तर्जुमा र स्वीकृत भएका कानुनहरूको स्थिति
- साझाअधिकार सूची अन्तरगत तर्जुमा र स्वीकृत भएका कानुनहरूको स्थिति
- संघीय कानुन अन्तरगत बनेका कानुनहरूको स्थिति
- अन्तरिक कार्य प्रणाली व्यबस्थित गर्न बनेको कानुनहरूको स्थिति
- स्थानीय तहका बिषयगत क्षेत्रसँग सम्बन्धित कानुनहरूको स्थिति
- नमूना कानुनहरूको मौजुदा स्थिति
- कानुन तर्जुमामा मन्त्रालय र अन्य निकायको सहयोगको अवस्था

- एकल अधिकार सूची अन्तरगत स्थानीय तहबाट जारी हुन बाँकी कानुनहरू
- नतिजा विश्लेष्ण
- जारी भएका कानुन र कार्यान्वयन पक्ष
- जारी हुन बाँकी कानुन
- कानुनको तर्जुमा र पालिकाहरूको क्षमता विकास
- कानुनको निर्माणमा संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको भूमिका

मस्यौदा प्रतिवेदन तयारी तथा पेशः माथि उल्लेखित पृष्ठभूमीमा देहायका बिषयहरुमा केन्द्रित भएर मसौदा प्रतिवेदन तयार पारिएको छ ।

- नेपालको संविधानको साझा अधिकार सूची अनुसार स्थानीय तहले निर्माण गरेका कानुन नेपालको संविधान, संघीय र प्रदेश कानुन सम्बद्ध रहे नरहेको,
- नेपालको संविधानको एकल अधिकार सूची अनुसार स्थानीय तहले निर्माण गरेको कानुन नेपालको संविधानले प्रदान गरेको क्षेत्राधिकार भित्र रहे नरहेको,
- स्थानीय तहले कानुन निर्माण गर्दा कानुन निर्माणको सर्वब्यापी सिद्धान्त अनुसार गरे नगरेको,
- स्थानीय तहले कानुन निर्माण गर्दा के कस्ता अप्ठ्याराहरु, कमी कमजोरीहरू रहे वा सबल पक्ष के रहयो,
- स्थानीय तहको कानुन निर्माणमा संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन र बिषयगत मन्त्रालयको अपेक्षित भूमिका के कस्तो रहेको छ,
- संवैधानिक ब्यवस्था बमोजिम स्थानीय तहको काम, कर्तब्य र अधिकार प्रयोग गर्न आवश्यक कानुनहरु मध्ये स्थानीय तहले तर्जुमा गरि सकेका र जारी गर्न बाँकी कानुनहरु ,
- नेपालको संविधान, संघीय एवं प्रदेश कानुन सँग अनुकुल हुने गरी स्थानीय तहको कानुन निर्माणमा संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको भूमिका

अध्ययनको निचोड ः प्राप्ततथ्य, विवरण तथा सूचनाको शूक्ष्म विश्लेष्ण गरेर अध्ययनको निचोड र सुझावहरू प्रस्तुत गरिएको छ । उपलब्ध सरोकार निकाय तथा सम्बद्ध पदाधिकारीहरू सँग भएका छलफल र सुझावका अधारमा यसलाइ परिमार्जन गरिएको छ ।

अध्ययनबाट देखिएका विषयमा सुझाव ः अध्ययनबाट देखिएका सबल पक्ष, कमजोर पक्ष र सुधार गर्नु पर्ने बिषयहरुलाई सुझावका रुपमा पेश गरिएको छ ।

परामर्श गोष्ठीः मसौदाको रूपमा तयार गरिएका बिषयहरूलाई मन्त्रालयका जिम्मेवार पदाधिकारीहरूसँग भएका परामर्श बैठकमा प्रस्तुत गरिएको छ। यस्ता बैठकमा तुलनात्मक अध्ययनको सबै प्रक्रिया र परिणामहरू प्रस्तुत गरिएको थियो । उक्त छलफलबाट आएका सुझावहरूलाई पृष्ठपोषणका रूपमा लिई यस प्रतिवेदनमा समावेश गरी अन्तिम प्रतिवेदन तयार पारी मन्त्रालयमा पेश गरिएको छ ।

मस्यौदा प्रतिवेदनमा मन्त्रालयको राय सुझाव ः मसौदा प्रातिवेदन उपर मन्त्रालयको कुनै प्रतिक्रिया, राय सुझाव प्राप्तहुन आएमा सो बिषयलाई प्रतिवेदनमा समावेश गरी अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरिएकोछ ।

राय सुझाव समावेश गरी अन्तिम प्रतिवेदन पेश ः मसौदा प्रतिवेदन उपर मन्त्रालयबाट राय सल्लाह र सुझावहरू प्राप्त भए पछि प्राप्त राय सल्लाह र सुझावहरू समावेश गरी अन्तिम प्रतिवेदन तयार पारी मन्त्रालयमा पेश गरिएको छ ।

दोस्रो अध्याय

अवधारणा तथा सान्दर्भिक दस्तावेजको पुनरावलोकन

(क) अवधारणाः

नेपालमा नेपालको संविधान जारी भए पछि संघीय, प्रदेश र स्थानीय गरी तीन तहको शासकीय संरचनाको अभ्यास भैरहेको छ । संविधानले तीनै तहको एकल अधिकार र साझा अधिकार सूचीको व्यबस्था गरेको छ र तत्अनुसार कानुनहरुको निर्माण र परिमार्जन भएर क्रमशः कार्यान्वयन भै रहेको अवस्था छ । नेपालको ईतिहासमा विकेन्द्रीकरण ऐन, २०३९ तथा स्थानीय स्वयत्त शासन ऐन, २०५६ ले गरेको विकेन्द्रीकृत प्रणाली भन्दा नेपालको संविधानमा अहिले भएको प्रावधान नितान्त फरक व्यबस्था हो । नेपालको संविधानको धारा २२१, २२२, २२३, २२४ र २२५ मा स्थानीय तहहरुको संवैधानिक व्यबस्था पछि तत्कालीन स्थानीय निकायहरुको भूगोलमा थपघट, समायोजन र सिंगै वा वडा गाभेर स्थानीय तहको आकार निर्धारण गरी कूल ७५३ वटा तहहरु (गाँउ तथा नगरपालिकाहरु) कायम भएका छन् ।

संविधानको धारा २२६ ले स्थानीय तहले कानुन बनाउन सक्ने स्पष्ट व्यबस्था गर्दै गाउँ सभा र नगर सभाले अनुसूची-८ र अनुसूची-९ बमोजिमको सूचीमा उल्लिखित विषयमा आवश्यक कानुन बनाउन सक्ने उल्लेख गरेको छ । साबिक केन्द्रीकृत प्रणाली अन्तरगत स्थापित केन्द्रीय सरकारका मन्त्रालय, विभाग र कार्यालयहरुको समायोजन र पुनरसंरचना भै संघीय, प्रदेश र स्थानीय तहका कार्यालयहरु स्थापना भएका छन् ।

नेपालको संविधानले मूलत स्थानीय तहहरुलाई आधारभूत विकास र सेवा प्रवाहमा जिम्मेवार बनाएको देखिन्छ । शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी, बसोवास, प्राकृतिक श्रोतको व्यबस्थापन, सामाजिक सुरक्षा, आधारभूत आवश्यकताका पूर्वाधार निर्माण, जोखिम तथा विपद् व्यबस्थापन, भूमी व्यबस्थापन, सञ्चार सेवा, यातायात सेवा, लघु घरेलु तथा साना उद्योग जस्ता जनसरोकारका बिषयहरुमा जिम्मेवारी दिएको छ । त्यस्तै जनताको आधारभूत सेवा सुविधा प्रदान र नियमन गर्नका लागि समेत स्थानीय निकायहरुलाई बढी जिम्मेवार बनाएको देखिन्छ ।

(ख) आधारभूत दस्तावेजको पुनरावलोकनः

अध्ययनको क्रममा आधारभूत दस्तावेजका रुपमा नेपाल कानुन आयोगको वेबसाईटमा राखिएका नेपालको संविधान, २०७२, र ३४० वटा संघीय ऐन तथा सोको नियमावलीहरु मध्ये स्थानीय तहसँग सम्बन्धित व्यबस्था भएका ऐनका व्यबस्थाहरुको पुनरावलोकन गरिएको छ ।

नेपालको संविधान :- नेपालको संविधानको अनुसूची ८ र ९ ले क्रमश स्थानीय तहको एकल अधिकार सूची अनतरगत २२ वटा बिषयहरु र संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकार सूची अन्तरगत १५ वटा बिषयहरु उल्लेख गरेको छ । नेपालको संविधानको अनुसूची ८ मा उल्लेखित नगर प्रहरी, सहकारी संस्था, एफएम सञ्चालन, स्थानीय कर, स्थानीय सेवाको व्यबस्थापन, विकास आयोजना र परियोजना, आधारभूत र माध्यमिक शिक्षा, स्थानीय बजार व्यबस्थापन, गाँउ सभा, नगर सभा, मेलमिलाप र मध्यस्थता व्यबस्थापन, स्थानीय सडक ग्रामीण कृषि सडक, कृषि पशुपालन कृषिउत्पादन, ज्येष्ठ नागरिक अपांगता अशक्त नागरिक, खानेपानी, जलविद्युत, वैकल्पिक उर्जा, विपद व्यबस्थापन, जलाधार, वन्यजन्तु, खानी, भाषा, संस्कृति, कलाका बिषयमा स्थानीय सरकार ऐन, २०७४ को दफा ११(२) ले स्थानीय तहहरुले कानुन बनाई लागु गर्न सक्ने अधिकार दिएको देखिन्छ ।

नेपालको संविधानको धारा २३२ मा संघ, प्रदेश र स्थानीय तह बीचको सम्बन्ध सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वयको सिद्धान्तमा आधारित हुने उल्लेख गर्दै संविधानको अनुसूची ९ मा उल्लेखित संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकार सूचीको विषय तोकेको छ । त्यसकै आधारमा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११(४) मा गाँउ तथा नगरपालिकाहरुले खेलकुद, स्वास्थ्य, विद्युत, खानेपानी, सिंचाई, सेवाशुल्क, रोयल्टी, वनजंगल, चराचुरुगीँ, सामाजिक सुरक्षा र गरिवी निवारण, सवारी साधन अनुमति र संघ संस्थादर्ता तथा नवीकरणका बिषयमा समेत संघ, प्रदेश कानुन सम्मत हुने गरी कानुन बनाई लागु गर्न सक्ने अधिकार प्रदान गरेको छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ :- यो ऐन स्थानीय तहहरुका लागि संविधान पछिको दोश्रो महत्वपूर्ण कानून हो । संविधान प्रदत्त अधिकार उपयोगको लागि यसले मार्ग प्रशस्त गरेको देखिन्छ । यो ऐनमा स्थानीय तहहरुको गठन, काम, कर्तब्य र अधिकार स्पष्ट रुपमा उल्लेख भएको छ । ऐनको दफा १०२ ले स्थानीय तहहरुलाई ऐन, नियम, निर्देशिका, कार्यविधि र मापदण्ड बनाई लागु गर्न सक्ने ब्यबस्था गरेको छ र सोही ऐनको उपदफा ३ मा त्यसरी बनेको कानून स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशन गर्नु पर्ने, उपदफा ४ मा संघ र प्रदेशमा पठाउनु पर्ने र उपदफा ५ मा राजपत्रमा प्रकाशन नभए सम्म लागु नहुने ब्यबस्था गरेको छ । दफा १२० ले प्रचलित ऐनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि यस ऐनमा लेखिएको कुरामा यसै ऐन बमोजिम हुनेछ भनी यो ऐन अन्तरगत भएका सम्पूर्ण कार्यलाई बल प्रदान गर्नुको साथै संरक्षण गरेको छ । यसबाट अन्य कानूनमा जे सुकै ब्यबस्था भएता पनि यो कानून संग बाझिएको हद सम्म यसै ऐन बमोजिम हुने अवस्था देखिन्छ ।

नेपालको संविधानको अनुसूची ८ र ९ को बिषयहरुको अतिरिक्त यस ऐनको दफा ११ उपदफा ५ ले सघीय तथा प्रदेश कानुनको अधीनमा रही स्थानीय स्तरको भूउपयोग नीति, योजना कार्यक्रम तर्जुमा तथा कार्यान्वयन, संघीय तथा प्रदेश कानुनको मापदण्डको अधिनमा रही ब्यबस्थित बस्ति बिकासको कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयन, एकीकृत बस्ति विकासका लागि जग्गा एकीकरण तथा जग्गा विकास र स्थानीय स्तरमा रहेको अब्यबस्थित बसोबस ब्यबस्थापन जस्ता भूमी ब्यबस्थापनको सम्बन्धमा कानुन बनाउने अधिकार प्रदान गरेको छ । त्यस्तै, संघीय तथा प्रदेश कानुनको अधिनमा रही स्थानीय ईन्टरनेट सेवा, टेली सेन्टर, केबुल तथा तार बिहीन टेलीभिजन प्रशारणको अनुमति, नवीकरण र नियमन जस्ता बिषयका सञ्चार, सूचना तथा प्रविधि सम्बन्धी अधिकार प्रदान गरेको छ । स्थानीय बस, ट्रली बस, ट्राम जस्ता मध्यम क्षमताका मास ट्रान्सपोर्ट प्रणालीको नीति, मापदण्ड तथा योजना, कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन, स्थानीय रेल पूर्वाधारको उपयोग तथा महाँनगरीय क्षेत्र भित्र शहरी रेल सेवाको सञ्चालन, ब्यबस्थापन, मर्मत सम्भार, समन्वय, साझेदारी र सहकार्य जस्ता यातायात सम्बन्धी र लघु घरेलु उद्योगको दर्ता नवीकरण, खारेजी, नियमन, विकास प्रबर्द्धन र ब्यबस्थापन र उद्यमशीलताको विकास र प्रवर्द्धन गर्न सानातथा घरेलु उद्योग विकास सम्बन्धी कानुन बनाउन सक्ने अधिकार समेत दिएको देखिन्छ ।

यसका अतिरिक्त सोही दफाको उपदफा ६ ले संघ वा प्रदेशले संविधान तथा प्रचलित कानुन बमोजिम आफ्नो अधिकार भित्रको कुनै बिषय गाउँपालिका वा नगरपालिकालाई कानुन बनाई निक्षेपण गर्न सक्ने ब्यबस्था गरेको छ । उपदफा ७ ले गाउँपालिका वा नगरपालिकाले यस दफा बमोजिमको काम, कर्तब्य र अधिकारको प्रयोग गर्दा आवश्यकता अनुसार कानुन, नीति, योजना, मापदण्ड तथा कार्यविधि बनाई लागु गर्न सक्ने अधिकार प्रदान गरेको देखिन्छ ।

स्थानयि सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा १६ ले स्थानयि तहको कार्यपालिकाको कार्यविभाजन र कार्य सम्पादन सम्बन्धी ब्यबस्था कार्यपालिकाले स्वीकृत गरेको नियमावली बमोजिम हुने ब्यबस्था गरेको देखिन्छ ।

अन्य संघीय कानूनहरु :- कतिपय संघीय कानुनहरुले स्थानीय तहलाई कानुन बनाउने अधिकार प्रक्षेपण गरेका छन् । यस्तो प्रक्षेपणका आधारमा स्थानीय तहले कानुन बनाएर कार्यान्वयन गर्न सक्छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ७४ ले स्थानीय तहहरुले सार्वजनिक खरिद गर्दा संघीय ऐन सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ पालना गर्नु पर्ने तथा स्थानीय तहहरुले सो ऐनको अधिनमा रही स्थानीय तहको सार्वजनिक खरिद नियमावली बनाई लागु गर्ने अधिकार दिएको देखिन्छ भने कतिपय कानुनहरुमा भने संघीय कानुनका कतिपय प्रावधानहरु स्थानीय तहहरुले सीमित बिषयमा कार्यविधि र निर्देशिका बनाई प्रयोग गर्ने गरी ब्यबस्था भएको देखिन्छ ।

अपांगता भएका ब्यक्तिको अधिकार सम्बन्धी ऐन २०७४ को दफा ४२ मा अपांगता भएका ब्यक्तिको हकहित संरक्षणको बिषयमा समन्वय गर्ने काम समेतका लागि प्रत्येक गाउँ र नगरपालिकामा स्थानीय समन्वय समिति रहने ब्यबस्था गरेको छ ।

आवासको अधिकार सम्बन्धी ऐन २०७५ को परिच्छेद पाँचको विविधमा स्थानीय तहले ऐन र नियमको अधिनमा रही कार्यविधि वा निर्देशिका बनाउन सक्ने ब्यबस्था गरेको छ ।

उपभोक्ता संरक्षण ऐन २०७५ को दफा ६४(२) ले बजार अनुगमन सम्बन्धी कार्यलाई ब्यबस्थित र प्रभावकारी बनाउन गाउँ वा नगरपालिकाले आवश्यक निर्देशिका वा कार्यविधि बनाई लागु गर्न सक्ने ब्यबस्था गरेको छ ।

खाद्यअधिकार तथा खाद्य संप्रभूता ऐन २०७५ को परिच्छेद ६ मा स्थानीय तहमा खाद्य अधिकार, खाद्य सुरक्षा तथा खाद्य संप्रभूताको अधिकार संरक्षण एवं प्रवर्द्धन गर्ने कार्य समेतका लागि तथा स्थानीय स्तरमा खाद्यान्न आपूर्ति तथा वितरणलाई सहज बनाउन नगरपालिका तथा गाउँपालिका प्रमुखको अध्यक्षतामा स्थानीय खाद्य समन्वय समिति रहने ब्यबस्था गरेको देखिन्छ ।

फोहोमैला उत्पादन, संकलन, न्यूनिकरण तथा निष्काशन सम्बन्धी ऐन २०६८ को दफा ३ मा फोहोरमैलाको प्रबन्ध गर्ने जिम्मेवारी स्थानीय तहको हुने र सोही ऐनको दफा ५१ ले ऐन र ऐन अन्तरगत बनेको नियमावलीको अधिनमा रही स्थानीयतहले विभिन्न प्रकृतिको फोहोरमैला ब्यबस्थापनको लागि बेग्ला बेग्लै मापदण्ड जारी गर्न सक्ने ब्यबस्था गरेको देखिन्छ ।

बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५ को दफा ६० ले प्रदेश र स्थानीय तहमा बाल अधिकार समिति रहने ब्यबस्था गरेको छ र सोही दफाको उपदफा ३ मा स्थानीय बाल अधिकार समितिको काम, कर्तब्य र अधिकार र बैठक सम्बन्धी कार्यविधि स्थानीय तहले निर्धारण गरे बमोजिम हुने ब्यबस्था रहेको छ ।

शिक्षा ऐन, २०२८ को दफा ११(ट) मा गाउँ वा नगरपालिका क्षेत्र भित्र सञ्चालन हुने विद्यालयको ब्यबस्थापन, रेखदेख र समन्वय गर्ने कामको लागि गाउँ वा नगरपालिका शिक्षा समिति रहने ब्यबस्था गरेको देखिन्छ ।

सहकारी ऐन २०७४ ले तीस जना ब्यक्ति मिली सहकारी संस्था गठन गर्न सक्ने ब्यबस्था गर्दे दफा १५ (६) मा महानगरपालिका तथा उपमहानगरपालिकाको हकमा एक वडामा वा नगर वा गाउँपालिकाको हकमा तोकिएको मापदण्ड बमोजिम बचत तथा ऋण सहकारी दर्ता गरिने ब्यबस्था गरेको छ ।

भूउपयोग ऐन २०७६ को दफा ३३ मा यो ऐन वा यस ऐन अन्तरगत बनेको नियमहरुको अधिनमा रही स्थानीय तहले आवश्यक निर्देशिका वा कार्यविधि बनाई लागु गर्न सक्ने ब्यबस्था गरेको छ ।

माथि उल्लेखित कानुनहरुको पुनरावलोकन समीक्षाबाट के स्पष्ट हुन्छ भने नेपालको संविधान र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले निर्दिष्ट गरेका विषयहरुमा स्थानीय तहहरुबाट ऐन, नियमावली, कार्यविधि र निर्देशिका बनाई लागु गर्न सक्नेछन् । तर संघीय कानुनले प्रक्षेपण गरेका विभिन्न ब्यबस्थाको हकमा नियमावली, कार्यविधि, निर्देशिका र मापदण्ड बनाई तत्कानुनले दिएको अधिकार प्रयोग गर्न सक्ने ब्यबस्था रहेको देखिन्छ ।

(ग) सङ्कलित तथ्याङ्कको विवरणः

तुलनात्मक अध्ययनका लागि संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय र कानून, न्याय तथा संसदीय ब्यबस्था मन्त्रालयले विभिन्न मितिमा नमूना कानुनहरु बनाई स्थानीय तहहरुको लागि सहजिकरणका लागि उपलब्ध गराएका कानुनहरु र तुलनात्मक अध्ययनका लागि नमूनाका रुपमा छानिएका पालिकाहरुले आ-आफ्नो सभा र कार्यकारिणीबाट जारी गरेर आफ्नो वेवसाइटमा राखेका कानुनहरु संकलन गरिएका छन् । विश्लेष्णका लागि संकलित तथ्याँकको विवरण अनुसूचीहरुमा समावेश गरिएको छ । अनुसूची ५ मा मन्त्रालयबाट सहजिकरणका लागि उपलब्ध गराईको दस्तावेजहरु राखिएको छ भने अनुसूची ९ मा स्थानीय पालिकाहरुले स्वीकृत गरी वेवसाईटमा राखिएका दस्तावेजहरु राखिएका छन । अनुसूची ६, ७ र ८ मा सहजिकरणका लागि उपलब्ध गराईएका दस्तावेजहरु, साझा अधिकार सूची र एकल अधिकार सूची बमोजिम के कति बिषयहरुमा के कस्ता कानूनहरु निर्माण भए र के कति हुन बाँकी छन भनेर तुलनात्मक चार्टहरु प्रस्तुत गरिएको छ । चार्टहरुमा कुन गाँउ तथा नगरपालिकाले कुन कानून बनाए र कुन कानून कुन गाँउ तथा नगरपालिकामा छ भन्ने विवरण स्पष्ट बुझिने गरी राखिएको छ ।

तथ्याँकको श्रोतमा नमूना कानुनहरु, मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र सम्बन्धी सूचना संघीय मामला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको वेवसाइट - (mofaga.gov.np), संविधान र संघीय कानूनको लागि नेपाल कानुन आयोगको वेवसाईट - (lawcommission.gov.np) र पालिकाहरुको हकमा सम्बन्धित पालिकाको वेवसाईट (...muan.gov.np) बाट सूचनाहरु लिईएको हो । तथ्याँकको समय सीमा २०७६ चैत्र मसान्तलाई लिइएको छ ।

तेश्रो अध्याय

तथ्यगत विश्लेषण

(क) स्थानीय तहबाट जारी भएका कानुनको समग्र स्थिती

संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रलयबाट उपलब्ध गराईका ४१ बटा नमूना कानून मध्ये ऐन ९, नियमावली ८, कार्यविधि १६, निर्देशिका २ र अन्य ६ छन् । मन्त्रालयको कार्यक्रम सञ्चालनका लागि वेवसाईटमा राखिएका अन्य ७ प्रकारका कार्यविधि र निर्देशिकामा समेत आधारित रहेर स्थानीय तहहरुले कानूनी दस्तावेज तयार पारेको देखिन्छ । संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको नमूना कानूनमा पनि भएका चारवट नमूना कानूनहरु कानून, न्याय तथा संसदीय ब्यबस्था मन्त्रालयको वेवसाईटमा पनि स्थानीइ तहका लागि नमूना कानून भनेर राखिएका छन ।तर सबै गाँउ तथा नगरपालिकाहरुले उपलब्ध गराईएका नमूना कानुनहरु समान किसिमले स्वीकृत गरी जारी गरेको देखिदैन । नमूना गाँउ तथा नगरपालिकाहरुले आ-आफ्नो वेबसाइटमा राखेको कानुनका दस्तावेजहरुको विवरण लिँदा ७ वटा गाँउ तथा नगरपालिकाहरुले आफ्नो वेबसाइटमा कुनै सूचना राखेको देखिन्न भने बाँकी गाँउ तथा नगरपालिकाहरुले २३८ वटा ऐन, ७९ नियमावली, २५० वटा कार्यविधि, ३२ वटा निर्देशिका, विभिन्न नीति, दिग्दर्शन र आचारसंहिता गरी २७ वटा अन्य कानुनी दस्तावेजहरु स्वीकृत गरी वेबसाईटमा राखेको देखिन्छ । यस बाहेक कतिपय गाँउ तथा नगरपलिकाहरुले नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, दिवानी संहिता लगायतका संघीय कानुनहरु समेत वेबसाइटमा राखेको पाइन्छ । तुलनात्मक अध्ययन प्रयोजनका लागि गाँउ तथा नगरपालिकाहरुले स्वीकृत गरी जारी गरेका कानुनी दस्तावेजहरु मात्र यहा समावेश गरिएको छ ।

सि नं	कानून सम्बन्धी विवरण (किसिम)	ऐन	नियम	कार्यविधि	निर्देशिका	अन्य
१	नमूना कानूनहरु	९	८	२१	४	६
२	गाँउ तथा नगरपलिकाहरुले जारी गरेका कानूनहरु	३६	२०	९९	१६	१३

स्थानीय तहहरुले जारी गरेको ऐन, नियमावली, कार्यविधि र निर्देशिकाको अध्ययनबाट के स्पष्ट हुन्छ भने संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट उपलब्ध गराएको नमूना कानुनहरुलाई कतिले ऐनको लागि बनेको नमूना कानुनलाई नियमावली वा कार्यविधि वा निर्देशिका बनाएर जारी गरेको देखिन्छ । त्यस्तै नियमावलीको लागि पठाइर्एको नमूना कानूनलाई ऐन वा कार्यविधिको रुपमा र कार्यविधिको रुपमा तयार पारी पठाईएको नमूना कानुनलाई ऐन वा नियमावलीको रुपमा स्वीकृत गरी लागु गरेको देखिन्छ । उदाहरणका लागि एफ एम सञ्चालन सम्बन्धी कुनैमा ऐन, कुनैमा नियम र कुनैमा कार्यविधि जारी भएको छ । मन्त्रालयबाट नमूना ऐनका लागि ९ वटा बिषयका कानुन पठाईकोमा ३६ बिषयमा ऐन बनेको देखिन्छ । त्यसै गरि बिभिन्न ८ प्रकृतिका नियमावलीको नमूना उपलब्ध भएकोमा विभिन्न २० प्रकृतिका नियमावलीहरु, विभिन्न १६ बिषयका नमूना कार्यविधि भएकोमा ९९ प्रकृतिका कार्यविधि, बिभिन्न २ वटा नमूना निर्देशिका भएकोमा १६ प्रकारका निर्देशिका र अन्य छ प्रकारका दस्तावेजहरु उपलब्ध गराईएकोमा १३ प्रकारका कानुनी दस्तावेजहरु कानुनहरु समेत स्वीकृत भएका छन । यसबाट स्थानीय तहहरुले आफ्नो आवश्यकता अनुसार विभिन्न श्रोतबाट सहायता प्राप्त गरी कानुनी दस्तावेजहरु निर्माण गरेको देखिन्छ । यस प्रक्रिया र विधिलाई निश्चित मापदण्डमा आधारित बनाउनु पर्ने अवस्था देखिएको छ ।

(१) स्थानीय तहबाट निर्माण भएका ऐनको स्थिति

	निर्माण भएका ऐनहरुको संख्या													
	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	१३	१४	१६
गाँउ तथा नगरपालिका संख्या	७	१	८	४	४	४	२	६	२	३	३	३	१	१
प्रतिशत	१४	२	१६	८	८	८	४	१२	४	६	६	६	२	२

नमूना गाँउ तथा नगरपालिकाहरुले बनाएको ऐनको आधारमा १४ प्रतिशत पालिकाहरुले ऐन बनाएर पनि वेबसाईटमा राखेको देखिँदैन । दुई प्रतिशतसँग १६ वटा सम्म ऐन छन्भने दुइटा मात्र ऐन हुने पालिका १६ वटा छन् । सातवटा ऐन हुने गाँउ तथा नगरपालिका बाह्र प्रतिशत रहेको देखिन्छ । ३,४ र ५ वटा ऐनहुने आठ, आठ प्रतिशत र ९, १० र १३ वटा ऐन बनाउने गाँउ तथा नगरपालिका छ,छ प्रतिशतमा रहेका छन् । धेरै जसो ऐनहरु मन्त्रालयबाट उपलब्ध गराईएका नमूना कानुनका दस्तावेजका आधारमा निर्माण भएका छन् ।

(२) स्थानीय पालिकाहरुबाट जारी भएका नियमावलीहरुको स्थिति

गाँउ तथा नगरपालिकाहरु	निर्माण भएका नियमावलीको संख्या					
	०	१	२	३	४	९
संख्या	२१	५	८	७	७	१
प्रातिशत	४२	१०	१६	१४	१४	२

बेवसाईटमा कानून सम्बन्धी कुनै पनि सूचना प्रकाशित नगर्ने सातवटा पालिकाहरु समेत गणना गर्दा ४२ प्रतिशत गाँउ तथा नगरपालिकाहरुले कुनै पनि नियमावली बनाएर प्रकाशन गरेको देखिँदैन । नौ वटा सम्म नियमावली बनाउने गाँउ तथा नगरपालिकाको संख्या दुई प्रतिशत मात्र छ । दश प्रतिशत सँग एउटा मात्र नियमावली छ । दुई वटा नियमावली हुनेको संख्या १६ र ३ र ४ वटा नियमावली हुने गाँउ तथा नगरपालिकाको संख्या १४ मात्र छ । सबै जसो नियमावलीहरु मन्त्रालयबाट उपलब्ध गारईएका नमूना कानुनका दस्तावेजहरुको आधारमा बनाईएका छन् ।

(३) स्थानीय गाँउ तथा नगरपालिकाहरुबाट जारी भएका कार्यविधिहरुको स्थिति

गाउँ तथा नगरपालिकाहरु	निर्माण भएका कार्यविधिहरुको संख्या														
	०	१	२	३	४	५	६	७	८	१२	१३	१४	१६	१८	२०
संख्या	१६	४	५	३	४	३	२	२	३	१	२	१	१	१	१
प्रतिशत	३२	८	१०	६	८	६	४	४	६	२	४	२	२	२	२

गाँउ तथा नगरपालिकाहरुबाट सबै भन्दा बढी जारी गरिएका दस्तावेजहरुमा कार्यविधि रहेको छ । अधिकाँश कार्यविधिहरु स्थानीय आवश्यकताका आधारमा, साविक नगरपालिका एवं गाउँ विकास समितिको निरन्तरता र केही कार्यविधिहरु साविक केन्द्रीय मन्त्रालयका मातहतका कार्यालयहरुले प्रदान गरेको सेवा स्थानीय तहमा गएकाले सो सेवा निरन्तरताका लागि बनाइएका कार्यविधि रहेका छन् । वेबसाईटमा कुनै सूचना नभएका गाँउ तथा नगरपालिकाहरु सहित ३२ प्रतिशत गाँउ तथा नगरपालिकाहरुसँग कुनै प्रकारका कार्यविधि छैन भने दुई प्रतिशत गाँउ तथा नगरपालिकासँग २० वटासम्म कार्यविधि छन् । १२, १४, १६, र १८ वटा कार्यविधि भएका गाँउ तथा नगरपालिकाहरु दुई प्रतिशतमा छन् भने १३ वटा कार्यविधि भएका गाँउ तथा नगरपालिकाहरु ४ प्रतिशत छ । त्यसरी नै १ वटा मात्र कार्यविधि भएका ८ प्रतिशत, २ वटा भएका १० प्रतिशत, ३ वटा भएका ६ प्रतिशत र ४ वटा भएकाको प्रतिशत ६ रहेको छ ।

(४) स्थानीय गाँउ तथा नगरपालिकाहरुबाट जारी भएका निर्देशिकाहरुको स्थिति

जारी भएका निर्देशिका संख्या	०	१	२	३	४
गाँउ तथा नगरपालिका संख्या	३१	१०	५	२	१

प्रतिशत	६२	२०	१०	४	२

बैसठी प्रतिशत गाँउ तथा नगरपालिकाहरु सँग कुनै निर्देशिका छैन भने बीस प्रतिशत सँग एउटा, दश प्रतिशत सँग दुइवटा, चार प्रतिशत सँग चार र दुइ प्रतिशत सँग चार वटा निर्देशिका रहेको छ ।

(५) जारी भएका कानूनको संख्यात्मक स्थिति, कार्यान्वयनका लागि संरचना निर्माण र कार्यान्वयन सक्षमता

स्थानीय तहहरुले जारी गरेका कानूनको तुलनात्मक संख्यात्मक स्थिति, कार्यान्वयन तत्परता, कार्यान्वयन संरचना निर्माण, जनशक्तिको ब्यबस्थापन र निर्णय क्षमताका आधारमा हेर्नु सान्दर्भिक देखिन्छ । कानून निर्माण मात्र सबै कुरा होईन, कानून निर्माण पछि त्यसको सफल कार्यान्वयन र सेवा प्रवाहको निरन्तरता नै मूख्य चुनौति हो ।

जारी भएका कानूनको संख्यात्मक स्थिति

सि नं	कानूनी दस्तावेजहरु	गाँउ तथा नगरपालिका संख्या			
		० देखि ५ वटा	६ देखि १० वटा	११ देखि १५	१५ देखि माथि
१	ऐन	३५	२	०	०
२	नियमावली	२७	२२	०	०
३	कार्यविधि	३६	७	४	३
४	निर्देशिका	४८	१	०	०
५	अन्य	४९	०	०	०

माथिको तथ्याँकबाट स्पष्ट रुपमा न्युन कानून भएका गाँउ तथा नगरपालिकाहरुको संख्या उल्लेख्य देखिन्छ । कानून भएर पनि वेवसाईटमा नराखिएका गाँउ तथा नगरपालिकाहरुलाई समेत ० देखि ५ कानून भएका गाँउ तथा नगरपालिकाहरुमा समावेश गरिएको छ । १५ वटा भन्दा बढी कानूनी दस्तावेजहरु तीन वटा गाँउ तथा नगरपालिकाहरुमा देखिन्छ त्यो पनि पोखारा महाँनगरपालिका, बुटवल उपमहानगरपालिका जस्ता ठूला पालिकाहरुको हो । ६ देखि १० वटा कानूनी दस्तावेज भएका गाँउ तथा नगरपालिकाहरु पनि अधिकाँश नगरपालिकाहरु हुन । यसबाट स्थानीय तहमा पर्याप्त कानूनी आधार निर्माण भै जनताका दैनिक र न्युनतम आवश्यकताको सेवा प्रवाहका लागि कानूनी आधार बन्न सकेको देखिदैन ।

कानून निर्माणका लागि आधार कमजोर भएको गाँउ तथा नगरपालिकाहरुमा कानूनी ब्यबस्थाको कार्यान्वयनको संरचना स्थायी र भरपर्दो बन्न नसकेको माथि तथ्याँकले स्पष्ट गर्दछन । कानून निर्माणमा समेत संरचनाले भूमिका खेल्दछ । यस अर्थमा ती गाँउ तथा नगरपालिकाहरुमा संरचना पनि कमजोर रहेका छन ।

निरन्तर सेवा प्रवाहका लागि स्थायी संरचना र जनशक्तिको आवश्यकता पर्दछ । माथि उल्लेखित तथ्याँकले स्थानीय तहहरुमा कम मात्र कानून बन्नमा स्थायी दरबन्दी र जनशक्तिको अभाव देखाउँदछ । संरचना र जनशक्तिको ब्यबस्था नगरी गरिएको कुनै पनि दस्तावेजले मूर्त रुप लिन सक्दैन । अत कानून निर्माण संग सगैं कार्यान्वयनको लागि संरचना र जनशक्ति अपरिहार्य देखिन्छ । हाल कतिपय स्थानीय तहहरुले कानून धेरै निर्माण गरेता पनि कार्यान्वयनका लागि संरचनात्मक ब्यबस्था, बजेट तथा कार्यक्रम र जनशक्तिको ब्यबस्था नगरेका कारण कानून लागु हुन सकेको छैन । यस मानेमा कानूनको संख्या बडाउनु भन्दा पनि जति कानून बनेका छन त्यसको लागि चाहिने पूर्वाधार खडा गरेर मात्र लागु हुन सक्ने देखिन्छ । उदाहरणका लागि नमूना गाँउ तथा नगरपालिकाहरुमा तीनवटा सार्वजनिक निजी साझेदारी ऐन तथा नियमावली बनेको देखिन्छ तर कानून बने पछि के कति सार्वजनिक निजी साझेदारी योजना तथा कार्यक्रम सञ्चालनमा छन वा बार्षिक कार्यक्रमको प्राथमिकतामा कति छन भन्ने बिषय महत्वपूर्ण छ ।

(ख) नेपालको संविधान २०७२ को साझा अधिकार सूची अनुसार स्थानीय तहले निर्माण गरेको कानुन

नेपालको संविधान, २०७२ को अनुसूची ९ मा विभिन्न १५ वटा प्रकृतिका विषयहरु संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकार सूचीमा राखिएको छ । साझा अधिकार सूचीमा भएका बिषयहरुमा संघ र प्रदेशबाट कानुन निर्माण गरे पछि मात्र संघ र प्रदेश कानुन सम्मत हुने गरी स्थानीय तहले निर्माण गर्नु पर्ने हुन्छ । कतिपय संघीय ऐन तथा नियमावलीहरुमा स्थानीय तहले कानुन बनाई लागु गर्न सक्ने ब्यबस्था समेतलाई दृष्टिगत गरी स्थानीय तहमा कानुन निर्माण भएको अवस्था छ ।

नमूना गाँउ तथा नगरपालिकाहरुबाट जारी भएका कानुनहरुको समष्टिगत अध्ययनको क्रममा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकार सूचीमा आवद्ध गरिएका सहकारी, शिक्षा, स्वास्थ्य, कृषि, खानेपानी, उर्जा, सिंचाई, खानी तथा खनिज र बिपद् ब्यबस्थापन जस्ता बिषयहरु स्थानीय तहको एकल अधिकार सूचीमापनि समावेश छन्, जसका कारण स्थानीय तहबाट निर्माण भएका कतिपय कानुनले तत्कालको आवश्यकता पूरा गरेको हुँदा तत् क्षेत्रमा न्यून मात्रामा कानुनहरु निर्माण भएका छन् । दोहोरो पर्न गएका उल्लेखित क्षेत्रका कानुनहरुको सन्दर्भमा एकल अधिकार सूचीमा राखिएका छन् । एकल अधिकार सूची भित्र नपरेका साझा अधिकार सूचीमा समावेश भएका कानुनहरुको समग्र स्थिति निम्नानुसार छ ।

(१) नेपालको संविधान अनुसार साझा अधिकार सूची अनुसारका कानुन

(नेपालको संविधानको धारा ५७ को उपधारा (५), धारा १६२ को उपधार (४), धारा १९७, धारा धारा २१४ को उपधारा (२), धारा २२१ को उपधारा (२) र धारा २२६ को उपधारा (१) बमोजिम अनुसूची ९ मा उल्लेखित संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकार सूची विवरण अनुसार स्थानीय तह -(महानगरपालिका, उपमहानगरपालिका, नगरपालिका र गाउँपालिका) को साझा अधिकार सूची बमोजिम जारी गर्नु पर्ने कानुनको बिषयगत क्षेत्र र जारी भएका कानुनको स्थिति)

क्र सं	साझा अधिकार सूचीका बिषयहरु	ऐन	नियम	कार्यविधि	निर्देशिका
०१	सहकारी				
०२	शिक्षा, खेलकुद र पत्रपत्रिका	१		२	
०३	स्वास्थ्य				
०४	कृषि				
०५	विद्युत, खानेपानी, सिँचाई जस्ता सेवाहरु				
०६	सेवाशुल्क, दस्तुर, दण्ड जरिवानातथाप्राकृतिकश्रोतवाट प्राप्त रोयल्टि, पर्यटन शुल्क				
०७	बनजंगल, बन्यजन्तु, चराचुरुङी, जलउपयोग, वातावरण, पर्यावरण तथा जैविकविविधता				
०८	खानीतथाखनिज	१			
०९	बिपदब्यबस्थापन			१	
१०	सामाजिक सुरक्षा र गरिबीनिवारण	२	१	८	१
११	ब्यक्तिगत घट्ना, जन्ममृत्यु, विवाह र तथ्याँक				
१२	पुरातत्व, प्राचीन स्मारक र संग्राहलय				
१३	सुकुम्बासीब्यबस्थापन				

१४	प्राकृतिकश्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी				
१५	सवारी साधनअनुमति			१	
		४	१	१२	१

स्थानीय तहबाट स्वीकृत भै जारी भएका कानुनी दस्तावेजहरुको साझा अधिकारको सूचीको आधारमा वर्गीकरण गर्दा प्रकरण ६, ७, ११, १२, १३ र १४ मा उल्लेखित बिषयहरुमा स्थानीय गाँउ तथा नगरपालिका स्तरमा कुनै कानुन बनेको देखिँदैन । यसो हुनुमा संघ र प्रदेशले कानुन निर्माण गरिसकेपछि सोही मुताबिक कानुन बनाउनु पर्ने भएका कारण पनि हुन सक्छ । तथापी साझा अधिकारका जे जति कानुन निर्माण भएका छन् त्यसमा पनि कार्यविधिको बर्चस्व रहेको देखिन्छ ।

(ग) नेपालको संविधान २०७२ को एकल अधिकार सूचीअनुसार स्थानीय तहले निर्माण गरेको कानुन

नेपालको संविधान, २०७२ को अनुसूची ८ मा विभिन्न २२ प्रकारका बिषयहरुमा स्थानीय तहको एकल अधिकार सूचीको बिषय समावेश गरिएको छ । एकल अधिकार सूचीमा समावेश भएका मध्ये स्थानीय आवश्यकतालाई ध्यानमा राखी गाँउ तथा नगरपालिकाहरुले आ-आफ्नो प्राथमिकताका आधारमा ऐन, नियम, कार्यविधि र निर्देशिकाहरु जरी गरेका छन् । स्थानीय तहबाट स्वीकृत भै जारी भएका कानुनी दस्तावेजहरुको स्थानीय तहको एकल अधिकारको सूचीको आधारमा वर्गीकरण गर्दा गाँउ तथा नगरपालिकाहरुले जारी गरेका कानुनको प्रकारहरुमा विभिन्न ३१ प्रकारका ऐन, २१ प्रकारका नियमावली, ८७ प्रकारका कार्यविधि र १८ प्रकारका निर्देशिकाहरु जारी भएको देखिन्छ । जारी भएका कानुनहरुमा कार्यविधि कै बर्चस्व देखिन्छ भने स्थानीय आवश्यकताका आधारमा गाँउ तथा नगरपालिकाहरुको आ-आफ्नो प्रकारका कानुनहरु रहेका छन् । संघीय मामला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट सहजिकरणका लागि उपलब्ध कानुनका अतिरिक्त अन्य कानुनहरुको बाहुल्यता देखिँदा कुन कुन गाँउ तथा नगरपालिकाहरुले के कस्को सहयोग प्राप्त गरी कानुनहरुको निर्माण गरेका हुन वा आफै मसौदा तयार पारेका हुन यकिन हुनु जरुरी हुन्छ । एकल अधिकार सूची अन्तरगत जारी भएका कानूनहरुको समग्र स्थिति निम्नअनुसार रहेको छ ।

(नेपालको संविधानको धारा ५७ को उपधारा (४), धारा २१४ को उपधारा (२), धारा २२१ को उपधारा (२) र धारा २२६ को उपधारा (१) बमोजिम अनुसूची ८ मा उल्लेखित स्थानीय तहको एकल अधिकार सूची विवरण अनुसार स्थानीय तह (महानगरपालिका, उपमहानगरपालिका, नगरपालिका र गाउँपालिका) को एकल अधिकार सूची बमोजिम जारी गर्नु पर्ने कानुनको बिषयगत क्षेत्र र जारी भएका कानुनको स्थिति)

क्र सं	बिषयगत क्षेत्र	ऐन	नियमावली	कार्यविधि	निर्देशिका
०१	नगर प्रहरी	१		१	
०२	सहकारी संस्था	१	१	१	
०३	एफएम सञ्चालन	१		१	
०४	स्थानीय कर (सम्पत्ति कर, घरवहाल कर, घरजग्गा रजिष्ट्रेशनशुल्क, सवारी साधन कर), सेवाशुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क, विज्ञापन कर, व्यबसाय कर, भूमीकर (मालपोत), दण्ड जरिवाना, मनोरञ्जन कर, मालपोत संकलन	४		७	
०५	स्थानीय सेवाको व्यबस्थापन	८	३	२१	४
०६	स्थानीय तथ्याँक र अभिलेख व्यबस्थापन				

०७	स्थानीय स्तरका विकास आयोजना तथा परियोजनाहरु	३	४	९	१
०८	आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा	२	२	१४	१
०९	आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाई	३	१	५	४
१०	स्थानीय बजार व्यबस्थापन, बातावरण संरक्षण र जैविक विविधता		१	४	१
११	स्थानीय सडक, ग्रामीण सडक, कृषि सडक, सिँचाई				१
१२	गाँउ सभा, नगर सभा, जिल्ला सभा, स्थानीय अदालत, मेलमिलाप मध्यस्थता व्यबस्थापन	२	८	६	१
१३	स्थानीय अभिलेख व्यबस्थापन				
१४	घर जग्गा धनिपूर्जा वितरण			३	
१५	कृषि तथा पशुपालन, कृषि उत्पादन व्यबसाय, पशुपालन, सहकारी	२		३	२
१६	जेष्ठ नागरिक, अपाङ्ता भएकाव्यक्ति र अशक्तहरुको व्यबस्थापन			३	१
१७	बेरोजगार तथ्याँक संकलन			३	
१८	कृषि प्रसारको व्यबस्थापन, सञ्चालन र नियन्त्रण				
१९	खानेपानी तथा साना जलविद्युतआयोजना, वैकल्पिक उर्जा			३	१
२०	बिपद व्यबस्थापन	१	१	३	
२१	जलाधार, बन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षण				
२२	भाषा, संस्कृति र ललितकलाको संरक्षण र विकास	१			
	जम्मा	३१	२१	८७	१७

स्थानीय तथ्याँक र स्थानीय अभिलेख व्यबस्थापन, कृषि प्रसारको व्यबस्थापन, सञ्चालन र नियन्त्रण र जलाधार, बन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षणका बिषयमा गाँउ तथा नगरपालिकाहरुबाट कुनै कानुन बनेको देखिँदैन । बिस्तृत तथ्याँकमा हेर्ने हो भने गाँउ तथा नगरपालिकाको दैनिक प्रशासन र साबिक गाउँ तथा नगर विकास समितिहरुबाट सम्पादन भै आएका कार्यहरुले नै प्राथमिकता पाएको देखिन्छ । आफुले जारी गरेको ऐन नभएको अवस्थामा समेत नियमावली बनाई जारी भएका र ऐनबाट सिधै कार्यविधि वा निर्देशिका निर्माण गरी कार्य सञ्चालनमा ल्याएको देखिन्छ ।

(घ) संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट सहजिकरणका लागि उपलब्ध गराईएको नमूना कानुनहरुको स्थिति

स्थानीय तहहरुको गठन पछि संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले विभिन्न समयमा गाँउ तथा नगरपालिकाहरुको सहजिकरणको लागि नमूना कानुनहरुको तर्जुमा गरी दस्तावेजहरु उपलब्ध गराएको छ । संविधान कार्यान्वयन कार्ययोजना २०७३ को ९.१ मा स्थानीय तहको कानून निर्माण सम्बन्धी कानून निर्माण गर्ने मुख्य जिम्मेवारी तत्कानि संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय र सहयोगी मन्त्रालयको हकमा कानून तथा संसदीय व्यबस्था मन्त्रालयलाई जिम्मेवारी दिएको देखिन्छ । यही जिम्मेवारी पुरा गर्ने सिलसिलामा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन र अन्य नमूना कानूनका दस्तावेजहरु निर्माण भएका देखिन्छन । यस्तो दस्तावेज ञ्याबनब।नयख।लउ मा उपलब्ध छन् । यस्ता नमूना कानुनको जम्मा संख्या ४८ रहेको छ । तर स्थानीय तहहरुले मन्त्रालयको कार्यक्रम

सञ्चालनका लागि निर्माण भएर वेवसाईटमा मौजुदा कानुनको साइटमा राखिएका पाँचवटा कार्यविधि र दुइवटा निर्देशिका समेत प्रयोग गरेको देखिदा नमूना कानून जम्मा ५५ वटा उपलब्ध भएको देखिन्छ । एकल अधिकार सूची अन्तरगत गाउँ सभा, नगर सभा, जिल्ला सभा, स्थानीय अदालत, मेलमिलाप मध्यस्थता व्यबस्थापनका १३, स्थानीय कर (सम्पत्ति कर, घरवहाल कर, घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर), सेवाशुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क, विज्ञापन कर, व्यबसाय कर, भूमीकर (मालपोत), दण्ड जरिवाना, मनोरञ्जन कर, मालपोत संकलनका ६ र स्थानीय सेवाको व्यबस्थापनका ५ र अन्य १२ छन । तर स्थानीय तहको एकल अधिकार सूचीका २२ वटा बिषयमध्ये स्थानीय तथ्याँक र अभिलेख व्यबस्थापन, स्थानीय सडक, ग्रामीण सडक, कृषि सडक, सिँचाइ, स्थानीय अभिलेख व्यबस्थापन, घर जग्गा धनीपूर्जा वितरण, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङता भएका व्यक्ति र अशक्तहरुको व्यबस्थापन, बेरोजगार तथ्याँक संकलन, कृषि प्रसारको व्यबस्थापन, सञ्चालन र नियन्त्रण, जलाधार, बन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षण, भाषा, संस्कृति र ललितकलाको संरक्षण र विकास गरी १० वटा बिषयमा करिब मौन बसेको देखिन्छ ।

संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका साझा अधिकार सूचीका बिषय मध्ये सामाजिक सुरक्षा र गरिबी निवारण अन्तरगत ४ वटा नमूना कानुनहरु उपलब्ध छन् ।

नमूना कानुनहरुको दस्तावेजलाई अध्ययन गर्दा धेरै जसो बिषयगत नमूना कानुनहरु साविकमा संघका विभिन्न कार्यालयहरुबाट सम्पादन हुँदै आएका काम कारवाही संवैधानिक व्यबस्थाका कारण सो अधिकारहरु स्थानीय तहहरुलाई हस्तान्तरण भै गएकाले सेवा प्रवाहलाई निरन्तरता दिन सहजिकरण गरिएको देखिन्छ ।

तर नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७४ बमोजिम कानून , न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयको कार्यक्षेत्रमा प्रदेश र स्थानीय तहका लागि नमूना कानूनको मस्यौदा र समन्वय गर्ने जिम्मेवारी उल्लेख छ । कानून, न्याय तथा संसदीय व्यबस्था मन्त्रालयको वेवसाईटमा प्रदेश सरकारका लागि सातवटा र स्थानीय तहका लागि चारवटा कानूनी दस्तावेजहरु निर्माण भै गएको विवरण उल्लेख छ । स्थानीय तहहरुका लागि उल्लेखित उक्त दस्तावेजहरु संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको नमूना कानूनहरुकै प्रति भएको देखिन्छ ।

(ङ) स्थानीय तहले कानून निर्माण गर्दा अवलम्वन गर्नु पर्ने "कानुनको सर्वव्यापी सिद्धान्त"

स्थानीय तहले निर्माण गर्ने कानुनको प्रकृति सामान्य अवस्थामा देवानी प्रकृतिका हुने हुँदा कानुन निर्माणको क्रममा यस परिस्थितीसँग सामञ्जस्य हुने सर्वव्यापी सिद्धान्त आवलम्बन गर्नु पर्ने हुन्छ । यस प्रकारका कानुन निर्माणका सर्वव्यापी सिद्धान्तको मान्यताहरु देहाय बमोजिम रहेका छन् ।

(१) कानूनको अज्ञानता कसैलाई क्षम्य हुँदैन । सबै बयस्क नागरिकले कानुन बुझ्छन्, बुझ्न सक्छन् र बुझेका हुन्छन् भन्ने मान्यतालाई आधारभूत सिद्धान्त मानिन्छ ।

(२) सार्वजनिक हित विपरित हुने गरी कसैले काम गर्न पाउँदैनन्, कानुन निर्माण गरिँदैन ।

(३) कानुन विपरितको काम अमान्य वा बदर हुन्छ । अधिकाँश अवस्थामा कानुन विपरित काम गरेमा सजायको भागी हुनु पर्छ ।

(४) जसवाट गल्ती हुन्छ उसले क्षति वा सजाय वा दुबै बेहोर्नु पर्ने हुन्छ । यस प्रयोजनको लागि कुनै कार्य गर्दा वा गराउँदा कसैको गल्तीले कसैलाई हानी नोक्सानी हुन गएमा त्यसको क्षतिको दायित्व त्यस्तो गल्ती गर्ने वा गराउने व्यक्तिले व्यहोर्नु पर्ने हुन्छ । आफुले गरेको गलत कार्यको भागिदार सम्बन्धित व्यक्ति आफैँ हुनु पर्दछ ।

(५) नियतबशः अरुलाई दुख दिने कार्य गर्न हुँदैन । कसैले पनि अरु व्यक्तिलाई दुःख दिने, हैरानी पार्ने वा निजको ईज्जत प्रतिष्ठा वा सम्पत्तिमा क्षति वा आँच पुग्ने गरी काम कारवाही गर्न वा गराउन हुँदैन ।

(६) गल्तीको फाईदा लिन पाइँदैन । कसैले पनि आफूले गरेको वाअरुले गरेको गल्तीबाट भएको फाइदा दिन पाउँदैन । गल्तीको सजाय कानुनले तोकेको हुन्छ । सो सजय गल्ती गर्नेले भेग्नै पर्छ ।

(७) हीत विपरितको काम अमान्य हुन्छ । आफ्नो संरक्षकत्व, मातहत, अधीन वा प्रभावमा रहेको वा प्रभावमा पर्न सक्ने ब्यक्तिको हित बिपरित हुने गरी गरिएको काम अमान्य हुन्छ ।

(८) प्रत्येक ब्यक्तिले अन्य ब्यक्तिको ब्यक्तित्वलाई स्वीकार गर्नु पर्दछ । अन्यब्यक्तिको नैसर्गीक तथा कानुनी अधिकारको सम्मान गर्नु पर्छ र पालना गर्नु पर्छ ।

(९) असल छिमेकीपन कायम गर्नु पर्छ । प्रत्येक ब्यक्तिले आफु रहे बसेको ठाउँको समुदाय वा छिमेकीलाई हानी नोक्सानी नहुने गरी असल छिमेकीपन कायम गर्नु पर्दछ ।

(१०) कानुन विपरितका प्रथा वा परम्परालाई मान्यता दिइँदैन । कानुनले बन्देज लगाएको प्रथावा परम्परा मान्छु भन्न पाइन्न ।सजायको भागी होइन्छ ।

(११) कानुन विदेशीका हकमा समेत लागु हुन्छ । बिषय, प्रसगं वा प्रकृतिले कुनै कानुनी ब्यबस्था नेपाली नागरिकलाई मात्र लागु हुने अवस्थामा वाहेक सबै कानूनहरु विदेशीका हकमा पनि समान रुपमा लागु हुन्छ।

कानुनका उल्लेखित सर्वब्यापी सिद्धान्त तथा मान्यताहरु मन्त्रालयले उपलब्ध गराएका नमूना कानुनहरुमा स्वतः प्रतिविम्वित हुनु पर्दछ र सामान्य रुपमा हेर्दा विश्लेषण गरिएका कानुनमा कानून निर्माणको विधि शास्त्र प्रतिविम्बित भएको पाइएको छ । वास्तवमा स्थानीय तहहरुले नमूना कानुनहरुमा तात्विक परिवर्तन नगरी सामान्य समायोजन गरेर अधिकाँश कानुन निर्माण वा स्वीकृत गरेका अवस्था देखिन्छ । मन्त्रालयले उपलब्ध नगराएका कतिपय दस्तावेजहरुको श्रोत खोज्नु पर्ने स्थिति रहेको छ र ती दस्तावेजहरु अधिकार क्षेत्र भित्रै रहे पनि सैद्धान्तिक रुपमा कतिपय सर्वब्यापी मान्यता विपरित भएका देखिन्छन् ।

(च) स्थानीयतहको कानुन निर्माणका अप्ठ्यारा तथा ग्याप

संघीयता कार्यान्वयन पेचिलो बिषय रहेको छ । संविधानले स्पष्ट रुपमा सेवाप्रवाह र विकास निर्माणको बिषयमा साझा दायित्व निर्माण गरेका कारण र केन्द्रीकृत प्रणालीबाट प्रवाह भएका सेवा स्थानीय तहबाट प्रवाहित गर्ने कानुन निर्माणका लागि केही समय लाग्नु स्वाभाविक हो । यसको मूख्य कारणमा स्थानीय तहको संगठन संरचना, संस्थागत सक्षमता र सेवाको बैशिष्ट्यताको जटिलता रहेका छन । यसका कारण शिक्षा, कृषि, भूमी ब्यबस्थापन लगायतका बिषयहरु स्थानीय तहको कार्यक्षेत्र भित्र रहेर पनि अहिले सम्म केन्द्रीय प्रशासनबाटै सञ्चालनमा रहि रहेको अवस्था हो । तत्काल वा अहिलसम्म सबै कानुनहरु किन बनि सकेनन् भनी विश्लेषण गर्दा केही अप्ठ्यारा तथा ग्यापहरु देखिएका छन् । तिनलाई यहाँ बुँदागत रुपमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

(१) **कानून, न्याय तथा संसदीय ब्यबस्था मन्त्रालय र संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय बीच जिम्मेवारी एवं कार्यविभाजनको दोहोरो ब्यबस्था** - नेपाल सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७४ ले प्रदेश र स्थानीय तहको लागि नमूना कानून निर्माणको जिम्मेवारी कानून, न्याय तथा संसदीय ब्यबस्था मन्त्रालयलाई दिएको देखिन्छ । नेपाल सरकारबाट स्वीकृत संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको कार्य विभाजनमा पनि स्थानीय तहहरुलाई आवश्यक नमूना कानूनको निर्माण गर्ने दायित्व भएको उल्लेख छ । आर्थिक बर्ष २०७५ र २०७६ मा कानून, न्याय तथा संसदीय ब्यबस्था मन्त्रालयले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको सहकार्यमा न्यायिक समितिका अधिकार र यसको प्रयोग सम्बन्धी क्षमता अभिबृद्धि कार्यक्रम, प्रदेश र स्थानीय तहका लागि कानून तर्जुमा सम्बन्धी आवश्यक सहजिकरण र सहयोग गर्ने र नेपालको संविधानको अनुसूचीमा ब्यबस्था भएको संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकार सूचीका बिषयमा कानून निर्माण गर्ने सम्बन्धी आधारभूत मापदण्ड तथा प्रक्रिया तयार गर्ने सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान गर्ने सम्बन्धी कार्यक्रम राखेको देखिन्छ । जस अनुसार मन्त्रालयमा विभिन्न समितिहरु निर्माण भै अवस्थाको आँकलन गर्ने निर्णयहरु

भएको जानकारी हुन आएको छ । यता संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले स्थानीय तहको लागि सहजिकरण, समन्वय र क्षमता विकासका लागि आफ्नो कार्यक्षेत्र भित्र व्यापक कार्यक्रम गरिरहेको देखिन्छ ।

(२) **संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको कार्य जटिलता र कार्यबोझ** :- नेपाल सरकारको तर्फबाट स्थानीय तहलाई सहजिकरण, समन्वय, क्षमता विकास र नमूना कानून निर्माणको जिम्मेवारी पाएको यस मन्त्रालयको सम्पूर्ण निजामति सेवाको नियन्त्रण, समन्वय, सञ्चालन गर्ने दायित्व समेत रहेको छ । संघीयता कार्यान्वयनमा स्थानीय तह र प्रदेश तहमा केन्द्रीय निजामति सेवामा रहेको जनशक्तिको व्यबस्थापनको कार्य समेत मन्त्रालयले गर्नु पर्दा संघीय मामिला सम्बन्धी कार्य केही ओझेलमा परेको देखिएको छ । २०७४ मा भएको स्थानीय तहको गठन र निर्वाचन पछि मन्त्रालयका धेरै जसो कर्मचारी समायोजनका बिषयहरुमा अल्झिएका थिए। कर्मचारी समायोजनको प्रक्रिया अहिले सम्म नटुंगिएको बिषय छ । यसका कारण स्थानीय तहमा कर्मचारीको अभाव र रिक्तता त छँदैछ अर्कातिर स्थानीय तहको क्षमता विकास, सहजिकरण, समन्वय र सहयोगको भूमिका पनि गौण बन्न पुगेको देखिन्छ । कर्मचारी समायोजनको उल्झनबाट मन्त्रालयले अन्य जिम्मेवारीलाई प्राथमिकीकरण गरेर स्थानीय तहहरुलाई आवश्यक सहजिकरण, समन्वय, सहयोग र क्षमता विकासका गतिविधिहरुमा केन्द्रित हुन जरुरी देखिन्छ ।

(३) **प्रत्येक स्थानीय तहको** आफ्नै **बैशिष्ठ्यता** :- स्थानीयतहहरु भौगोलिक अवस्था, जनसांख्यिक बनौट र आकार, विकासको अवस्था, संस्कृति र सांस्कृतिक परम्परा, ऐतिहासिक पृष्ठभूमी, रहन सहन जस्ता कारणबाट समान छैनन् । सबैका आ-आफ्नो बिशेषता, प्राथमिकता र कार्यशैली छन् । प्रत्येक गाँउ तथा नगरपालिकाले आफ्नो संभावना आफैं पहिल्याएर अगाडि बढ्नु पर्ने अवस्था रहेको छ । जारी भएका कार्यविधि र निर्देशिकाको बिविधताको बिशेषताबाट संविधान र कानुनले प्रदान गरेको क्षेत्राधिकार भित्र पालिकाहरुले प्राथमिकताका आधारमा कानुनहरुको निर्माण प्रक्रियालाई अगाडि बढाउनु परिरहेको छ । संविधानले प्रदान गरेको संवैधानिक व्यबस्थालाई स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले ब्याख्या गरेको अवस्थामा तिनैको सेरोफेरोमा आफ्नो प्राथमिकता केलाएर कानुनको निर्माण गर्दै जानुको विकल्प देखिँदैन । यसको लागि पेशागत विज्ञहरुको सेवालिएर बिशिष्ट कानुनहरु बनाउनु पर्ने हुन्छ । मन्त्रालयले सबैको प्राथमिकतामा परेको सर्वमान्य प्रकारको साझा नमूना कानुनहरुको लागिमात्र सहजिकरण गर्न सक्दछ । गाँउ तथा नगरपालिकाहरुले आफुलाई आवश्यक पर्ने काननु आफैंले बनाउने हो ।

(४) **साविकको सेवा र कानुनको निरन्तरता** :- जारी भएका कानुनहरुलाई सरसर्ती नियाल्दा साबिकमा गाउँ विकास र नगरपालिकाहरुले गर्दै आएका कतिपय सेवा तथा कार्यहरु जस्तै मेयर आवास, यान्त्रिक उपकरण सञ्चालन, ब्याकलोडर सञ्चालन जस्ता काम निरन्तर भइरहेको छ । साबिक केन्द्रीय मन्त्रालयहरुका निकायहरुबाट जस्तै शिक्षा कार्यालयले प्रदान गरेका छात्रबृत्ति, सामुदायिक विद्यालय अनुदान, विद्यालय भवन मर्मत, महिला तथा बालबालिका कार्यालयबाट प्रदान भैरहेका ज्येष्ठ नागरिक र अपांगता परिचयपत्र, बालबालिकाको अधिकार र सुरक्षा सम्बन्धी कार्यहरु, कृषि तथा पशु सेवा कार्यालयले प्रदान गरेका कृषि तथा पशुधन विकास सम्बन्धी कार्यहरु र सेवाहरु स्थानीय तहमा हस्तान्तरण भएका कारण सो सेवाको निरन्तरता जस्ता सेवा र कामका विषयमा नमूना कानुन केन्द्रीत भने स्थानीयतहहरुका कानुन पनि यसै विषयमा बनेका छन्, त्यो पनि खास गरी कार्यविधि र निर्देशिकाको रुपमा संवैधानिक व्यबस्था कार्यान्वयनका लागि भनेर बनेका खासै देखिदैन । यसो हुनुमा स्थानीय तहमा क्षमताको अभाव र बिशेषज्ञ जनशक्तिको कमी रहेको देखिन्छ ।

(५) **दक्ष जनशक्तिको कमी** :- स्थानीय तहहरुमा जनशक्तिको अभाव अर्को टड्कारो समस्याको रुपमा रहेको देखिन्छ । कतिपय स्थानीय तहहरुमा नमूना कानुन समेत बिस्तृत अध्ययन नगरी गाँउ तथा नगरपालिका अनकूलन नबनाई जस्ताको तस्तै स्वीकृत भएको अवस्था छ । नमूना कानुन भित्र रहेका कतिपय बिषयहरु

आ-आफ्नो गाँउ तथा नगरपालिकाको संरचना र अवस्था अनुसार थपघट र परिमार्जन गर्नु पर्ने समेत गरेको देखिँदैन । फलतः पालिकाका कतिपय कानुनहरुमा भएका बिषयहरु अप्रासांगिक र भद्दा जस्ता देखिन्छन् ।

(६) **केन्द्रको मुख ताक्ने प्रवृत्ति** :- संवैधानिक अधिकार सुनिश्चित भै सके पछि पनि स्थानीय तहहरु संघीय मन्त्रालयको मुख ताक्ने प्रबृत्तिमा साबिकको स्थानयि निकायको अवस्था कै निरन्तरता रहेको देखिन्छ । खास गरी प्रमूख प्रशासकीय अधिकतको स्थानीय तहमा समायोजन नहुने, केन्द्रीय सरकारबाटै खटनपटन हुने र स्थानीय तह र केन्द्र सरकार प्रति दोहोरो जिम्मेवारी भएका कारण स्थानीय तह भन्दा केन्द्र प्रति नै बढी जिम्मेवार हुने गरेको पाईन्छ । यसबाट स्थानीय तहबाटै कानुन बनाई लागु गर्न सकिने बिषयहरुमा पनि केन्द्रसँग निर्देशन माग गर्ने र निर्णय प्रक्रियामा केन्द्रको आशय आउने गरेको गुनासाहरु सुनिएका छन ।

(७) **विशेषज्ञ सेवा लिने प्रवृत्तिमा कमी** :- बिशेषज्ञ सेवाको लागि बिशेषज्ञको परामर्श सेवा लिने प्रचलन स्थानीय तहहरुमा खासै छैन । एक त स्थानीय स्तरमा पेशाविद् जनशक्ति उपलब्ध छैनन् । सीमित भएका स्थान बिशेषमा पनि स्थानीय तहहरुसँग समन्वय क्षमता कमी छ । कानुन ब्यबसायी, सेवा परामर्शदाता र सेवा प्रदायक संस्थाको अभाव र बिशेषज्ञ सेवा लिने चलनको कमीले गर्दा स्थानीय तहमा पर्याप्त कानुन निमाण हुन सकेका छैनन् भने निर्माण भएका कानुनहरु पनि पूर्ण र परिपक्व देखिँदैन ।

(८) **अभिमुखिकरण र तालिमको कमी** :- गाँउ तथा नगरपालिकाहरुबाट साबिक गाउँ विकास समिति र नगरपालिकाबाट सम्पादन हुने र हुँदै आएका कार्यहरुकै निरन्तरताको अभ्यासका आधारमा कार्य सम्पादन हुने गरेको छ । गाँउ तथा नगरपालिकाहरुको कार्य सम्पादनमा साबिकका स्थानीय निकायका कर्मचारी र समायोजनबाट गएका निजामती सेवाका कर्मचारीहरु रहेका छन् । तर स्थानीय तहमा स्थायी रुपमा कार्यरत र समायोजनबाट गएका कर्मचारीहरुलाई स्थानीय तहको क्षेत्राधिकार र कार्यको पर्याप्त अभिमूखिकरण र तालिम हुन सकेको छैन । खास गरी बिषयगत क्षेत्रको सेवा प्रवाहका लागि कानुनी दस्तावेजको निर्माणमा बिषयगत कर्मचारीहरुको अहम् भूमिका रहन्छ । अभिमुखीकरण र तालिमको अभावमा स्थानीय तहहरुले संवैधानिक अधिकार पाएर पनि पूर्ण रुपमा उपभोग गर्नमा समय लाग्ने अवस्था रहेको छ ।

(९) **समायोजित कर्मचारीको असमञ्जस्यता** :- संघबाट समायोजन भै आएका कर्मचारीहरु मानसिक रुपमा समायोजनलाई स्वीकार गर्न सकिरहेको अवस्था छैन । समायोजनबाट धेरै जसो कृषि, शिक्षा, महिला विकास, स्वास्थ्य र पूर्वाधार जस्ता बिषयका क्षेत्रगत बिषयमा दखल भएका कर्मचारीहरु छन् । एकल अधिकार सूची र साझा अधिकार सूचीमा रहेका अधिकारलाई उपभोग गर्नका लागि आवश्यक पर्ने ऐन, नियम, कार्यविधि र निर्देशिकाहरु निर्माणमा समायोजनबाट जाने बिषय विज्ञ वा पेशागत जनशक्तिको पृष्ठपोषण महत्वपूर्ण हुन्छ । कानुन निर्माणको क्षेत्रको पहिचान, संभाब्यता अध्ययन, योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनका लागि यो जनशक्तिको मनोबल स्वस्फुर्त र उच्च हुनुको सट्टा कमजोर र हीनताबोधले भरिएको पाइन्छ ।

(१०) **वेवसाईट अद्यावधिक र सूचना सम्प्रेषण पर्याप्त हुन नसक्नु** :- १ नं प्रदेशको चिशंखुगढी र छथर गाँउपालिका, २ नं प्रदेशको सिराहा नगरपालिका, बाग्मती प्रदेशको किस्पाङ गाउँपालिका, कर्णाली प्रदेशको ठूलीभेरी नगरपालिका, सुदुर पश्चिम प्रदेशको महाकाली र गन्यापधुरा गाउँपालिकाहरुले वेबसाईट भएर पनि गाँउ तथा नगरपालिकाहरुले निर्माण गरेका ऐन, नियम, निर्देशिका र कार्यीविधिहरु वेवसाईटमा राखेको देखिँदैन । मन्त्रालयमा बुझ्दा सूचना प्रविधि सम्बन्धी जनशक्ति सबै गाँउ तथा नगरपालिकाहरुमा उपलब्ध हुन नसकेको जानकारी हुन आयो । सूचना र प्रविधि सम्बन्धी जनशक्तिको अभावमा गाँउ तथा नगरपालिकाहरुबाट भएको कार्यको सूचना सम्प्रेषण हुन सकेको देखिदैन ।

(११) **गाँउ तथा नगरपालिकाको निर्णयहरु न्यून रुपमा प्रशोधन र प्रचार प्रसार**:- सबैजसो गाँउ तथा नगरपालिकाहरुले काम काजका लागि अत्यावश्यक कानूनहरु स्वीकृत गरी कार्यान्वयन गरिरहेका छन तर त्यसरी स्वीकृत भएका कानूनी दस्तावेजहरुलाई पालिकाको वेवसाईटमा राखेको देखिदैन । महालक्ष्मी, मध्य नेपाल नगरपालिकाहरु

जो अत्यन्त सुगम स्थानमा रहेर पनि अत्यन्त न्यून मात्रामा मात्र गाँउ तथा नगरपालिकाको निर्णय प्रशोधन गरेर प्रचार प्रसार गरेको देखिन्छ । कतिपय गाँउ तथा नगरपालिकाहरु सुगमता र विकासका दृष्टिले समेत सुगम र अगाडी रहेर पनि सूचना प्रवाहमा कमजोर देखिएका छन् ।

(१२) **सूचना प्रविधिको उचित प्रयोग हुन नसक्नु** :- कतिपय गाँउ तथा नगरपालिकाहरुले सभा र कार्यपालिकाको निर्णय पिडिएफ फाईलमा राख्ने तर वेबसाईटको ऐन, नियम, कार्यविधि र निर्देशिकाहरुको साईटमा राख्ने गरेका छैनन् । स्थानीय तहहरुमा कानुन सम्बन्धी निर्णय भएका छन, अत्यावश्यक कानूनहरु नबनाई गाँउ तथा नगरपालिकाहरु सञ्चालन हुन सक्दैनन । यो अवस्था भनेको कानून बनेर उपभोग भैरहेता पनि सो सम्बन्धी जानकारी प्रबाह नभएको अवस्था हो । तर त्यसलाई वेबसाईटमा नदेखाईएकोले सर्वसाधारणलाई जानकारी छैन र सम्बन्धित पदाधिकारी तथा विज्ञको लागि उपयुक्त पहूँच छैन । यस्ता वेबसाईटहरुमा फेसबुक र कार्यक्रम सञ्चालन सम्बन्धी तस्वीरहरु भने निकै प्रचारात्मक शैलीमा राखिएको छ ।

(१३) **योजनाबद्ध दृष्टिकोणको कमी** :- ऐन, नियम निर्माणका लागि बिषय पहिचान, बिशेषज्ञको राय, छलफल, लगायतका कुराहरुको श्रोत सहितको ठोस योजना, योजना कार्यतालिकाको आवश्यकता पर्दछ । स्थानीय तहहरुले यसमा खासै चासो र कार्यक्रम बनाएको देखिँदैन । कुनै पनि पालिकाको बार्षिक कार्यक्रममा ऐन, नियम, कार्यविधि र निर्देशिकाका लागि बजेट तथा कार्यक्रम राखिएको देखिएन । कुनै श्रोतबाट प्राविधिक र वित्तिय सहयोग प्राप्त भएमा वा तत्काल परेको समस्या समाधानका लागि ऐन तथा नियमावली, कार्यविधि र निर्देशिकाहरु जारी गर्न पर्ने अवस्थामा मात्र तदर्थ निर्णयबाट कानुन निर्माण भएका छन् । कानून निर्माणमा योजनाबद्ध दृष्टिकोणको कमी छ ।

(१४) **श्रृँखला नमिलेका कारण निहीत स्वार्थ प्रेरित हुन सक्ने** :- सामान्य अवस्थामा ऐन तर्जुमा गरेर सो को आधारमा नियमावली, कार्यविधि र निर्देशिका जारी गर्नु पर्ने श्रृँखलाबद्ध कार्यहरु हुन्छन । त्यसो नगरी गाँउ तथा नगरपालिकाहरुले सोझै कार्यविधि र निर्देशिका बनाएर कार्यान्वयनमा ल्याएको अवस्था रहेको छ । संघीय कानूनले नियमावली, निर्देशिका, कार्यविधि र मापदण्ड स्थानीय तहले तोके बमोजिम हुने भनी ब्यबस्था नगरे सम्म अन्य अवस्थामा कुनै कुनै ऐनको अधिकार प्रयोग गरेर नियमावली, निर्देशिका, कार्यविधि र मापदण्ड सामान्य अवस्थामा बन्न सक्ने आधार देखिदैन । कार्यविधि र निर्देशिका कार्यकारिणी आदेशबाट चाहेको समयमा संशोधन गर्न सकिने हुन्छ । यस्तो प्रबृत्तिले निहीत स्वार्थमा आधारित भएर कानुन संशोधन गर्ने अवस्था बन्न पुगको देखिन्छ । परिणामस्वरुप गाँउ तथा नगरपालिकाहरुमा दीर्घकालीन संस्थागत पद्धतिका लागि संस्थागत ब्यबस्था बस्न सकिरहेको छैन ।

(१५) **केही विषय ओझलमा पर्नु** :- स्थानीय सेवाको ब्यबस्थापन, तथ्याँक, अभिलेख ब्यबस्थापन, प्राकृतिक श्रोतको उपयोग, रोजगारी प्रबर्द्धन, उद्यमशीलता, जस्ता बिषयहरु अधिकार क्षेत्रमा भएर पनि कानुन निर्माणका हिसाबले ओझेलमा छन । मन्त्रालयले पनि नमूना कानुनमा यी बिषयहरु समेटेको देखिदैन भने स्थानीय तहहरुले यी बिषयहरुमा कुनै प्रकारको ऐन, नियमावली, कार्यविधि र निर्देशिका बनाएको देखिएन । यसमा यो बिषय के हो भन्नेमा समेत स्थानीय तहहरुमा चासो राखेको देखिदैन ।

(१६) **कानुन तर्जुमाका सर्वमान्य सिद्धान्त परिपालनामा अन्योल** :- कानुनी दस्तावेजहरु जारी गर्दा कानुन निर्माणको सर्वमान्य सिद्धान्तको पालना गर्नु जरुरी हुन्छ । मन्त्रालयले नमूना कानुनका रुपमा उपलब्ध गराएका बिषयहरु बाहेका गाँउ तथा नगरपालिकाहरुले जारी गरेका ऐन, नियम, कार्यविधि र निर्देशिकामा यसको पालना भएको छ छैन भन्ने निरुपण गर्न सक्ने अवस्था देखिँदैन । कार्यविधि र निर्देशिकाको माध्यमबाट छोटो बाटो बाट कानुन सँग सम्बन्धित कार्यसम्पादन भैरहेको वर्तमान अवस्थामा कानुनी बिवाद वा झमेला भै सर्वमान्य सिद्धान्त बारे निरुपण गर्नु पर्ने अवस्था नआएसम्म अहिले बनेका ती कानुनहरु निर्वाध रुपमा कार्यान्वयन भइरहने अवस्था छ । फलतः सर्वमान्य कानुनी सिद्धान्तबाट को कसो कसरी बञ्चित भइरहेको छ भन्ने कुरा निर्क्योल गर्न कठीन छ ।

(१७) स्थानीय सुशासन ऐन तर्जुमा भइ नसक्नु :- स्थानीय तहहरुमाजनताको पहुँच सहज हुन्छ । जनताले सेवा प्रभावकारिताको महसुस गर्ने पहिलो सरकारी निकाय भएको नाताले गाँउ तथा नगरपालिकाका प्रत्येक कार्यालय वा शाखाहरुबाट हुने कार्यसम्पादनका लागि सुशासनको प्रत्याभूतिका लागि सदाचारका आचारसंहिता सहितको सुशासन ऐन कोशे ढुङ्गा सावित हुन सक्छ । तर अहिले सम्म एउटा पोखरा महानगरपालिकाले मात्र सुशासन ऐन निर्माण गरेको देखिन्छ ।

(१८) कार्यविधि र निर्देशिकामा फरक सम्बन्धी ज्ञानको कमी :- प्रत्येक सालबसाली योजना तथा कार्यक्रम सञ्चालनका लागि समेत कार्यविधि र निर्देशिका निर्माण गरेको देखिन्छ । कुनै निश्चित प्रक्रिया पूरा गरेर मात्र कुनै काम गर्न सकिन्छ भने यस्तो विषयमा कार्यविधि कानून बन्नु पर्दछ । प्रक्रिया पूरा अनुशरण गर्नु नपर्ने तर काम गर्नका लागि एक रुपकता तथा सामञ्जस्यता आवश्यक पर्ने हो भने निर्देशिका बनाएर गर्नु राम्रो हो । कार्यविधि र निर्देशिका फरक फरक बिषय भए पनि कुनै गाँउ तथा नगरपालिकाले त्यही बिषयमा कार्यविधि बनाएका छन् भने अर्को गाँउ तथा नगरपालिकाले त्यही बिषयमा निर्देशिका बनाएर कार्य सम्पादन गरेको देखिन्छ । निर्देशिका र कार्यविधिमा फरक थाहा नभएर यस्तो भएको हो ।

(१९) स्थानीय तहलाई क्षमता विकासको योजनाबद्ध कार्यक्रमको अभाव :- मन्त्रालयले कार्य सञ्चालनका लागि आवश्यक पर्ने कानुनहरुको नमूना र अन्य बिषयगत क्षेत्रको लागि नमूना कानुनका दस्तावेजहरु उपलब्ध गराएता पनि स्थानीय तहको कानुन निर्माण र क्षमता विकासका लागि के कस्तो सहयोग कुन समयावधि सम्म उपलब्ध गराउने हो सोको ठोस मार्गचित्र वा योजना मन्त्रालय सँग भएको देखिँदैन । निर्वाचित प्रतिनिधिको कार्यकालको काउण्टडाउन शुरु भै सक्दा समेत स्थानीय तहहरुले कस्तो स्वरुप लिने हुन भन्ने बिषय अन्यौल हटेको अवस्था छैन । वास्तवमा मन्त्रालयले समयबद्ध योजना वा कार्यक्रम बनाएर स्थानीय तहलाई कानुन बनाउने क्षमता विकास गर्ने र आवश्यकतानुसार सहजिकरण गर्नु पर्ने हो । यो कुरामा मन्त्रालय पनि केही पछि परेको जस्तो देखिन्छ ।

(२०) गाँउ तथा नगरपालिकामा कानुन बनाउने समयबद्ध कार्यक्रम नहुनु :- साझा अधिकार सूची र एकल अधिकार सूची कानुन निर्माणको सहजिकरणको मार्गचित्र मन्त्रालयले बनाएको छैन र के कस्तो सहयोग र सहजिकरण गर्ने हो कार्ययोजना र कार्यतालिका निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्दै त्यसको अनुगमन गर्नु पर्नेमा यस्तो भएको छैन । स्थानीय तहहरुले समेत आफुले निर्माण गर्न सक्ने कानुनी दस्तावेजहरु कहिलेसम्म निर्माण गर्ने हो भनी कुनै ठोस योजना र कार्यक्रम ल्याएको देखिँदैन । वास्तवमा प्रत्येक गाँउ तथा नगरपालिकाले आफुले बनाउनु पर्ने कानुनको फेहरिस्त बनाइ ती कानुन कहिले सम्म कसरी बनाउने हो समयबद्ध योजना तयार पार्नु पर्ने हो । यस दिशामा गाँउ तथा नगरपालिकाहरु पछि परेको देखिन्छ ।

उल्लेखित बूँदाहरु स्थानीय तहले कानुन बनाउन ढिलो हुनुका अप्ठ्यारा र त्यसका कारणहरु हुन् । यस्तो बूँदाका सूची अझ लामो हुन सक्छ । यस अध्ययनको क्षेत्र र सीमा भित्र रहेर विश्लेषण गर्दा उक्त बूँदाहरु दृष्टिगोचर भएका हुन् । केन्द्रमा संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय र स्थानीय तहमा गाँउ तथा नगरपालिकाहरुले समयबद्ध कार्य योजना बनाउने, क्षमता विकासका कार्यक्रम तर्जुमा गरी अविरल किसिमले कार्यान्वयन गर्ने तथा सहजिकरणका क्षेत्रहरु पहिल्याएर उपयुक्त ब्यवस्थापन गर्ने काम नगरे सम्म यस्ता अप्ठ्याराहरु रहिरहने छन् ।

(छ) स्थानीय तहको कानुन निर्माणमा संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको भूमिका

स्थानीय तहहरुका लागि संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय संघ, संघीय निकाय र प्रदेशको लागि बिषयगत सम्पर्क मन्त्रालयको रुपमा रहेको छ । मुलुकको वृहत् कार्यक्षेत्र ओगटेको यस मन्त्रालयको मुख्य जिम्मेवारी स्थानीय तहको विकास निर्माण र सेवा प्रवाहमा सहजीकरण, समन्वय र क्षमता विकासका कार्यहरु गर्ने हो । मन्त्रालयले हाल ७७ वटा जिल्ला समन्वय समिति, ६ वटा महानगरपालिका, ११ वटा उपमहानगरपालिका, २७६ नगरपालिका र ४६० गाउँपालिका गरी जम्मा ७५३ स्थानीयतहको क्षमता विकास र सहजिकरण गर्न आवश्यक पर्ने

समन्वय र सहजिकरणको कार्य सम्पादन गरिरहेको छ । संविधान कार्यान्वयन कार्ययोजनाको बुँदा नं ९ मा स्थानीय तह सम्बन्धी नमूना कानूनको तर्जुमा गर्ने जिम्मेवारी पाएको साबिकको संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयको सो जिम्मेवारी नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७४ ले कानून, न्याय तथा संसदीय मन्त्रालयलाई दिएको देखिन्छ तथापी नेपाल सरकारबाट स्वीकृत संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको कार्यक्षेत्रमा स्थानीय तहका लागि नमूना कानूनको तर्जुमा, सहजिकरण र समन्वयको कार्य पनि रहेको छ ।

नेपालको संविधान, उल्लेखित स्थानीय सरकारको जिम्मेवारी तथा कार्यक्षेत्र, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, अन्तरसरकारी वित्त ब्यवस्थापन ऐन २०७५ तथा मन्त्रालयबाट जारी भएका परिपत्र तथा मार्गदर्शन बमोजिम स्थानीय तहहरुको समन्वय, सहयोग, सहजीकरण र पृष्ठपोषण गर्दै आएको छ । साथै विकासका विभिन्न साझेदारहरुको सहयोगमा सञ्चालित परियोजना र कार्यक्रमको समन्वय, सहयोग, सहजीकरण र सहकार्यको क्षेत्रमा मन्त्रालयले प्रभावकारी भूमिका निर्वाह गर्ने प्रयास गरिरहेको छ ।

सामान्य प्रशासनको निजामति सेवाको ब्यबस्थापनको भूमिका बाहेक संघीय मामिलाको भूमिकामा यस मन्त्रालयको मूख्य मूख्य कार्यहरू निम्नअनुसार रहेका छन

- संघीयता कार्यान्वयनमा आवश्यक समन्वय र सहजीकरण सम्बन्धी कार्य,
- संघीय शासनब्यवस्था सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान तथा असल अभ्यासहरुको आदान प्रदान सम्बन्धी कार्य,
- संघ र स्थानीय तथा प्रदेश र स्थानीय तह बीचको सम्पर्क र समन्वय सम्बन्धी कार्य,
- गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको संख्या, सीमाना, वडा र केन्द्र निर्धारण तथा हेरफेर र नामाकरण सम्बन्धी नीति, मापदण्ड, कार्यान्वयन र सहजिकरण सम्बन्धी कार्य,
- विशेष, संरक्षितवा स्वायत्त क्षेत्रको संख्या, सीमाना र संरचना सम्बन्धी नीति, कानुनतथा मापदण्ड सम्बन्धीकार्य,
- पञ्जिकरण र ब्यक्तिगत घटना दर्ता सम्बन्धीनीति, कानून, योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा समन्वय सम्बन्धी कार्य,
- स्थानीय तहका पदाधिकारीको सुविधा सम्बन्धी नीति र मापदण्ड निर्धारण सम्बन्धी कार्य,
- संविधान तथा संघीय कानुन बमोजिम स्थानीय तहलाई आवश्यक निर्देशन दिने सम्बन्धी कार्य,
- प्रदेश र स्थानीय तह बीचको विवाद एवम् समस्या समाधानमा समन्वय र सहजीकरण सम्बन्धी कार्य,
- प्रदेश, स्थानीय तह र विषयगत मन्त्रालय सँगको सम्पर्क, सहयोग तथा समन्वय सम्बन्धी कार्य,
- प्रदेश र स्थानीय तह सम्बन्धी संघीय कानुन तथा स्थानीय तहको नमूना कानुन, मापदण्ड र ढाँचा उपलब्ध गराउने सम्बन्धी कार्य,
- स्थानीय तहको अभिलेख ब्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य,
- स्थानीय स्तरमा लैङ्किक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणसँग सम्बन्धित नीति, कानून, योजना तथा कार्यक्रम समन्वय सम्बन्धी कार्य,
- सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण सम्बन्धी नीति, कानुन, योजना तथा कार्यक्रममा समन्वय र अभिलेखिकरण सम्बन्धी कार्य,
- स्थानीयतहमा सामाजिक परिचालन समन्वय सम्बन्धी कार्य,
- राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थाहरूसँग सम्बन्धित केन्द्रीय परियोजना सल्लाहकार समिति (CPAC) सम्बन्धी कार्य ।
- राष्ट्रिय तथा स्थानीय गैर सरकारी संस्थासँग सम्बन्धित नीतिगत समन्वय सम्बन्धी कार्य,
- संघीयता सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यासहरुको संकलन र प्रचारप्रसार सम्बन्धी कार्य ।
- संघीय मामिला अध्ययन स्रोत केन्द्र सञ्चालन तथा ब्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य ।

- सार्वजनिक पदाधिकारी, स्थानीय तहका जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीको क्षमता विकास सम्बन्धी नीति, मापदण्ड, योजना, कार्यक्रम, पाठ्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन र समन्वय सम्बन्धी कार्य,
- स्थानीय तहको संस्थागत सुदृढीकरण तथा सशक्तिकरण सम्बन्धी कार्य,
- स्थानीय तहको जनशक्ति विकास नीति, योजना तथा कार्यान्वयन सम्बन्धी कार्य,
- विकासका बहुआयामिक र अन्तर सम्बन्धित विषयहरुको कार्यान्वयनमा क्षमता विकास सम्बन्धी कार्य,
- स्थानीय तहको न्यायिक समितिको क्षमता विकास सम्बन्धी कार्य,
- स्थानीय तहको क्षमता विकास सम्बन्धी कार्यमा विषयगत मन्त्रालयसँगको सम्पर्क, सहयोग तथा समन्वय सम्बन्धी कार्य,
- स्थानीय तहको क्षमता विकास सम्बन्धमा स्थानीय विकास प्रशिक्षण प्रतिष्ठानसंगको समन्वय र सहकार्य सम्बन्धी कार्य,
- सूचना, अभिलेख तथा विद्युतीयशासन सम्बन्धी नीति, कानुन, योजना, कार्यक्रमतथा समन्वय सम्बन्धी कार्य,
- सूचना संकलन, संग्रह, अभिलेख र प्रकाशन सम्बन्धी कार्य,
- मन्त्रालय तथा स्थानीय तहमा आधुनिक सूचना प्रविधिको विकास र उपयोग सम्बन्धी कार्य,
- सुशासन प्रवर्द्दन तथा उजुरी ब्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य,
- स्थानीय आर्थिक विकासमा सहयोग तथा सहजीकरण सम्बन्धी कार्य,
- स्थानीय स्रोत परिचालन सम्बन्धी नीतिगत अध्ययन अनुसन्धान तथा विश्लेषण सम्बन्धी कार्य,
- स्थानीय तहका राजश्व परिचालन क्षमतामा लेखाजोखा र सुधार सम्बन्धीक ार्य,
- संघीय प्रणाली सम्बन्धी श्रोत केन्द्र स्थापना र सञ्चालन सम्बन्धी कार्य,

वास्तवमा संघीय मामिला मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र, कार्य दायरा, कार्य विविधता ब्यापक छ । भर्खर संघीयतामा पदार्पण गरेको देशमा स्थानीय तह र प्रदेश सरकारको चौतर्फी क्षमता विकास गर्न सहजिकरण तथा समन्वय गर्नु चानचुने कुरा होइन । यस्ता काम साँच्चै भन्ने हो भने सुझबुझ पुऱ्याएर योजनावद्ध किसिमले गर्नु पर्ने हुन्छ । यसमा ब्यवस्थापकीय, कानुनी, प्राविधिक, संगठनात्मक ब्यवहार तथा संस्कार, जस्ता बहु आयामिक पक्ष तथा सन्दर्भहरु छन् ।अहिलेको अवस्थालाई खासगरी कानुन निर्माण गर्ने चरणलाई एक प्रकारले संघीयताको सङ्क्रमण काल मान्ने गरिन्छ । यो सङ्क्रमणकाल जति छोटो भयो सर्वसाधारणले उति नै प्रभावकारी सेवा प्राप्त गर्न सक्छन् र सुशासनको अनुभूती गर्न सक्छन् । यो कुरालाई मन्त्रालयले पर्याप्त मात्रामा ध्यानदिन सकिरहेको छैन । मन्त्रालयको सहजिकरण र क्षमता विकासका कार्यहरु स्थानीय तहले सहज रुपमा प्राप्त गर्ने हो भने स्थानीय तहमा रहेको अहिलेको प्राविधिक तथा ब्यवस्थाकीय क्षमताको कमी सहजै हटेर जान सक्छ । मन्त्रालयको यस तर्फ पर्याप्त ध्यानपुग्नु पर्ने देखिन्छ ।

(ज) स्थानीय तहले निर्माण गर्नु पर्ने कानुनको अवस्था

नेपालको संविधानको अनुसूची ८ र ९ का अतिरिक्त स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ११ को उपदफा ५ बाट थप भएका बिषय, सोही दफाको उपदफा ७ ले स्थानीय तहहरुले आफ्नो काम, कर्तब्य र अधिकारका बिषयमा समेत कानून बनाई लागु गर्न सक्ने अवस्था र संघीय कानूनहरुमा स्थानीय तहहरुले बनाउन सक्ने कार्यविधि र निर्देशिकाको परिमाण हेर्दा स्थानीय तहहरुले तर्जुमा गर्न सक्ने कानूनको संख्या निकै धेरै छन । कानूनहरु आवश्यकता र क्षमताका आधारमा बन्दै जाने निरन्तर प्रक्रिया हो । हाल मन्त्रालयले एकल अधिकार सूची अन्तरगत गाउँ सभा, नगर सभा, जिल्ला सभा, स्थानीय अदालत, मेलमिलाप मध्यस्थता ब्यबस्थापनका १२, स्थानीय कर (सम्पत्ति कर, घरवहाल कर, घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर), सेवाशुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क, विज्ञापन कर, ब्यबसाय कर, भूमीकर (मालपोत), दण्ड जरिवाना, मनोरञ्जन कर, मालपोत संकलनका ६ र स्थानीय सेवाको ब्यबस्थापनका ४ नमूना कानुन उपलब्ध गराएको देखिन्छ। यी नमूना कानुनहरु धेरै पालिकाहरुले नमूना कानून बमोजिम तर्जुमा र स्वीकृत गरी कानून लागु गरेका देखिन्छन् । उल्लेखित कानुनहरु गाँउ तथा नगरपालिकाले प्रयोग गर्ने ब्यबस्थापकीय र कार्यकारीणी अधिकार प्रयोगका लागि आवश्यक रहेका छन् । यसै गरी सालबसाली

आवश्यक पर्ने विनियोजन ऐन र आर्थिक ऐन समेत सबै जसो पालिकाहरुले स्वीकृत गरी लागु गरेको अवस्था रहेको छ । सबै गाँउ तथा नगरपालिकाहरुले कार्य सञ्चालनका लागि आवश्यक पर्ने कानूनहरु तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरेका भएता पनि कतिपय गाँउ तथा नगरपालिकाहरुले आफ्नो वेवसाईटमा भने राखेको देखिदैन ।

हाल गाँउ तथा नगरपालिकाहरुले निर्माण गरी जारी गरेका अधिकाँश कार्यविधि र निर्देशिकाहरु साबिकमा गाउँ विकास समिति र नगरपालिकाको साबिक कार्यक्षेत्रमा सेवाप्रवाह गर्नका लागि बनेका कार्यविधि र निर्देशिका कै निरन्तरताका रुपमा छन् । संघीयता भन्दा अगाडि केन्द्रीय मन्त्रालय मातहतका कार्यालयहरुबाट प्रवाह हुँदै आएका केही सेवा प्रवाह हाल स्थानीय तहको कार्यक्षेत्र भित्र पर्न गएकाले त्यस्ता सेवा प्रवाहलाई निरन्तरता दिने उद्देश्यका साथ निर्माण भएका पनि देखिन्छन् । तत्कालीन बिषयगत क्षेत्रका लागि बनेका ती कार्यविधि तथा निर्देशिकाहरु संविधान प्रदत्त स्थानीय तहको एकल अधिकार सूची र संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको एकल अधिकार सूची अन्तरगत ऐन तथा नियमावली बनाउने श्रृँखलाबद्ध किसिमले बनेको देखिँदैन ।

साझा अधिकार सूची र एकल अधिकार सूचीमा दोहोरो परेका सहकारी, शिक्षा, स्वास्थ्य, कृषि, खानेपानी, उर्जा, सिंचाई, खानी तथा खनिज र बिपद् ब्यबस्थापनका बिषयहरुमा समेत कानुनको हैसियतको स्पष्टता देखिँदैन । कानून निर्माणको विधिशास्त्रीय श्राखला नमिलेको भएता पनि बनेका कानुनलाई उपलब्धी कै रुपमा हेर्नु पर्दछ । कानुनले आवश्यकता अनुसार स्वरुप परिवर्तन गर्दछ र गर्दै जाने पनि छ । यस अर्थमा एकल अधिकार सूची अन्तरगत कुनै पनि कानुन नबनेका क्षेत्र देहाय बमोजिम रहेका छन्ः-

- स्थानीय तथ्याँक र अभिलेख ब्यबस्थापन
- जलाधार, बन्यजन्तु, खानी तथा खनिजपदार्थको संरक्षण
- संघ, प्रदेश र स्थनयि तहको साझा अधिकार सूचीका सम्वन्धमा स्थानीय एकल अधिकार सूचीसँग दोहोरो परेका बिषयमा बनेका कानुन समेतलाई लिँदा सामाजिक सुरक्षा र गरिवी निवारण बाहेका अन्य क्षेत्रमा कुनै पनि कानुनहरु बनेको देखिँदैन ।
- बनेका कानुनको पर्याप्तताको सन्दर्भमा सबै स्थानीय तहमा एकनासको क्षमता देखिदैन । जनशक्ति भएका र श्रोत साधन भएका गाँउ तथा नगरपालिकाहरुले आवश्यता अनुसार कानुनहरु निर्माण गरेका छन् । जनशक्ति र साधनश्रोत कम भएका गाँउ तथा नगरपालिकाहरु संघीय मामला मन्त्रालयबाट उपलब्ध गराईएका कानुनहरुको उपभोग समेत गर्न सक्षम देखिएका छैनन् ।

कानुन निर्माण भनेको संविधानले दिएको अधिकार स्थानीय तहले संस्थागत रुपमा प्रयोग गरेर आफ्नो बर्चस्व स्थापित गर्ने संयन्त्र र बिधि हो । यसले स्थानीय तहलाई संस्थागत विकास हुन, जनतासँग बिधि सँगत रुपमा निकट हुन र सार्वजनिक क्षेत्रमा झण्झट कमगर्दै जवाफदेहिता प्रकट गर्न अवसर दिन्छ । स्थानीय तहहरु निर्वाचन मार्फत गठन भई क्रियाशील भएको तीनबर्ष ब्यतित भइ सक्दा पनि कानुनी हैसियत र दायरामा खेल्नु पर्ने भूमिका पर्याप्त रुपमा निर्वाह गर्न चुक्नु सुखद स्थिती हैन । गाँउ तथा नगरपालिकाहरुको पहिलो प्राथमिकतामा पर्नु पर्ने विषयहो । कानुन निर्माणलाई त सेवाप्रवाह र सुशासनको बलियो थाम (पिलर) र प्रभावकारी माध्यम बनाउनु पर्ने हो । यस प्रकारको प्राथमिकता र सोचको कमी भने टड्कारै देखियो ।

(झ) कानुन निर्माणमा स्थानीय तहको क्षमता

संविधानले नै नेपालको कार्यकारिणी अधिकार संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा विभाजन गरिसकेको अवस्था छ । स्थानीय तहमा भएका अधिकार मूलतः जनताका अत्यावश्यक सेवा, आधारभूत आवश्यता जस्तै शिक्षा, स्वास्थ्य, सामाजिक सुरक्षा, सानातिना विकास निर्माण जस्ता जनताका दैनिक गतिविधिसँग जोडिएका बिषयहरु रहेका छन् । यी बिषयहरुमा कानुनका सर्वमान्य सिद्धान्तहरुमा रहेर आवश्यता अनुसार ऐन, नियम, कार्यविधि र निर्देशिकाहरु बनाई सेवा प्रवाह गर्नु र सेवाको निरन्तरताको ब्यबस्था गर्नु नै स्थानीय तहको प्रमूख चुनौति र अवसरहरु हुन् ।

संविधानले गरेका ब्यबस्थाहरु अभ्यासमा शुरुका बर्षहरु चुनौतिपूर्ण हुनु अस्वभाविक भने होईन । यसै परिप्रेक्षमा स्थानीय तहको क्षमता र आवश्यक क्षमताको बिबेचना गरिएको छ ।

जनप्रतिनिधिहरुमा संविधान, संवैधानिक ब्यबस्था र ऐन नियम कानुन तर्जुमाका बिषयमा गहन र पर्याप्त ज्ञानको अभाव छ । यस बिषयमा ब्यापक रुपमा अभिमूखीकरण, तालिम, छलफल र गोष्ठीहरु भएका छैनन् । सामान्य र औपचारिक कार्यक्रमहरु भएता पनि ती पर्याप्त छैनन् र आवश्यकतामा आधारित पनि देखिन्नन् । हालको अपूर्ण कानुनको परिणति त्यसैको उपज हो भन्न सकिन्छ ।

जनशक्तिको ब्यबस्थापनमा अपारदर्शीता, फितलोपना र स्थानीय तह मैत्री नभएको गुनासाहरु सुनिन्छन । अधिकाँश गाँउ तथा नगरपालिकाहरुमा प्रमूख प्रशासकीय अधिकृतहरु छिटो छिटो सरुवा हुने र धेरै समय रिक्त रहने भइरहेको अवस्था समेत रहेको छ । अन्य प्राविधिक, सूचना प्रविधि र सेवा प्रवाह गर्ने कर्मचारीको पदपूर्ति पनि समय मै हुन सकेको छैन । शासन प्रणालीमा नयाँ प्रयोग र प्रचुर अवसरहरु हुदा हुदै पनिः स्थानीय तहबाट हुने सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा धेरै चुनौति तथा समस्या देखिएका छन् ।

स्थानीय तहमा समायोजनका लागि गएका छन् तिनीहरुको मनोबल खस्केको अवस्थामा छ । स्थानीय तहमा समायोजनमा परेका कतिपय कर्मचारीहरुमा नयाँ जिम्मेवारी प्रतिको अग्रसरतामा कमी, उच्च मनोबलको अभाव र स्थानीय तहमा पर्नु लाई आफु कमजोर भएको जस्तो हीनताबोध रहेको देखिन्छ । स्थानीय तहमा समायोजनमा परेका साबिक नगरपालिका र गाउँ विकास समितिहरुका कर्मचारी र केन्द्रीय निकायहरुबाट गएका कर्मचारीहरु वीच भावनात्मक एकता स्थापित हुन सकेको छैन भने कार्यशैली, कार्य क्षमता र अनुभव पनि फरक फरक देखिएको छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले सभा र कार्यपालिकाले बिषयगत समिति र कार्यदल गठन गर्न सक्ने ब्यबस्था गरेको छ तर त्यस्ता समिति र कार्यदलहरुको प्रभावकारिता पनि कमजोर देखिन्छ । कतिपय गाँउ तथा नगरपालिकाहरुमा पालिकाका प्रमूख र उपप्रमूखको बीचमा अधिकार र कार्य बाँडफाँटलाई लिएर असन्तुष्टि रहेको देखिन्छ । वडा कार्यालय र गाँउ तथा नगरपालिका कार्यालय वीच पनि साधन, स्रोत, कर्मचारी, कार्य ब्यवस्थापन र सेवाप्रवाहलाई लिएर मतैक्यता छैन । यी कुराको प्रभाव बिषयगत समितिहरुमा समेत देखिन्छ । बिषयगत समितिहरुको कानुन तर्जुमामा महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । जति समितिहरु प्रभावकारी हुन्छन् त्यत्ति नै गाँउ तथा नगरपालिकाहरु सक्षम हुन्छन् । तर विषयगत समितिहरु एक किसिमले भन्ने हो भने कार्यकारी पदहरुको दोछाँया र निस्क्रिय जस्ता देखिन्छन् ।

कार्यपालिकाका अधिकाँश पदाधिकारीहरु योजना तथा बजेट निर्माण र त्यसको कार्यान्वयनमा नै ध्यान केन्द्रीत गर्ने र ऐन, नियम, कार्यविधि र निर्देशिका निर्माणमा कम प्राथमितामा राख्ने गरेको पाईन्छ ।

यी सब कुरालाई केलाउने हो भने स्थानीय तहका जनप्रतिनिधिहरु, मनोनित पदाधिकारीहरु र कर्मचारीहरुमा केही गरौँ, जनतालाई सेवा दिउँ, ख्याती कमउँ र जनतामा राम्ररी भिजौँ भन्ने भावना नभएको होइन । क्षमताको दृष्टिकोणले हेर्ने हो भने पनि सबैको आ-आ ैनै क्षमता र अनुभव देखिन्छ । खाली कमी भनेको यी भावना, क्षमता र इच्छाहरुलाई संयोजन गरी सही ठाउँ र दिशामा लगाउनु रहेको छ । यसको लागि संस्थागत रुपमा प्रयास हुनु पर्ने र आवश्यकता र प्रयास वीच सामञ्जस्यता हुनु पर्ने हो । क्षमताको कमी विश्लेषण गरी क्षमता विकासका क्षेत्र र कार्यक्रम पहिल्याइ कार्यान्वयन गर्नु पर्ने अवस्था राम्ररी देख्न सकिन्छ । आवश्यकतामा आधारित क्षमता विकास, साधन र स्रोतमा आधारित मितब्ययिता र दक्षता, प्रभावकारीतामा आधारित सेवाप्रवाह पहिल्याउन सकियो भने माथि भनिएका चुनौती र समस्याहरु सरल रुपमा हल हुन सक्छन् ।

(अ) स्थानीयतहको कानुन निर्माण प्रक्रिया र विधिको स्थिती

कानुन निर्माणको प्रक्रियामा मूख्यतया कार्यपालिका र पालिका सभा जिम्मेवार हुन्छन् । ऐन बाहेकका नियमावली, कार्यविधि र निर्देशिकाको तर्जुमा, निर्णय र कार्यान्वयन कार्यपालिकाको कार्य तथा निर्णय क्षमतामा नै सीमित निर्भर

रहन्छ । ऐन स्वीकृत गर्नका लागि पालिका सभाले गर्नु पर्ने कानुनी ब्यबस्था देखिन्छ ।यसमा पनि ऐन मस्यौदा गर्ने, पालिका सभाको एजेण्डा बनाउने र पालिका सभाबाट पारित गराउने काममा कार्यपालिकाको महत्वपूर्ण एवं निर्णायक भूमिका रहन्छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा १४ मा कार्यपालिकाले समिति, उपसमिति, वा कार्यदल गठन गर्न सक्ने ब्यबस्था छ । यस अनुसार कार्यपालिकाले आफ्नो काम कारवाही ब्यबस्थित गर्न आवश्यकता अनुसार कुनै सदस्यको संयोजकत्वमा समिति वा उपसमिति गठन गर्न सक्ने अधिकार राख्छ । विषय विज्ञता आवश्यक परेमा कुनै सदस्य वा विषय विज्ञको संयोजकत्वमा कार्यदल गठन गर्न सक्ने र त्यस्तो समिति, उपसमिति वा कार्यदलको कार्यक्षेत्र, कार्यविधि र अन्यबिषय गठन गर्दाका बखत तोक्न सक्ने प्रावधान रहेको छ । यसबाट के बुझिन्छ भने कार्यपालिकाको अग्रसरतामा निकै काम हुन सक्छन् ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा १७ ले कार्यपालिकाको बैठक प्रत्येक महिना बस्नु पर्ने प्रावधान राखेको छ । तत्काल कायम रहेको सदस्य संख्याको पचास प्रतिशत सदस्य उपस्थित भएमा गणपुरक संख्या पुग्ने ब्यवस्था गरेर बैठक राख्न सजिलो हुने ब्यवस्थापनि गरिएको छ । सकभर कार्यपालिकाको निर्णय सर्वसम्मत हुने र सर्वसम्मत हुन नसकेमा तत्काल कायम रहेको बहुमत सदस्य संख्याबाट स्वीकृत हुनु पर्ने ब्यबस्था रहेको छ । यस प्रावधानबाट नियमावली, कार्यविधि र निर्देशिका सम्बन्धी कानुनहरु निर्माणमा कार्यपालिकाहरुले सहज र छिटो निर्माण गर्न सक्ने अवस्था रहेको पुष्टि हुन्छ । त्यस्तै ऐन निर्माणको लागि समेत यही प्रक्रियाबाट सभामा पेश गर्न निर्णय लिन सक्ने अवस्था देखिन्छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा २० ले सभामा विधेयक पेश गर्ने र स्वीकृत गर्ने प्रक्रियाका बारेमा ब्यबस्था गरेको छ । कार्यपालिकाले गाउँपालिका वा नगरपालिकाको अधिकार क्षेत्रको बिषयमा सभामा विधेयक (ऐनको लागि बनेको मसौदा) प्रस्तुत गर्न सक्नेछन् । यसरी पेश भएको विधेयक सभामा तत्काल कायम रहेका सदस्य संख्याको बहुमतले पारित गरेमा पन्ध्र दिनभित्र सभाका अध्यक्षले त्यस्तो विधेयक प्रमाणीकरण गर्नेछन् । सभाले आफ्नो कार्य प्रणालीलाई ब्यबस्थित गर्न नियमावली बनाई कुनै सदस्यको संयोजकत्वमा लेखा समिति, विधायन समिति, सुशासन समिति लगायतका आवश्यकता अनुसार समिति बनाउन सक्ने ब्यबस्था गरेको छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा २१ ले विधेयक पारित र प्रमाणित गर्ने विधि तोकेको छ । सभामा उपस्थित सदस्यहरुको बहुमतले बिधेयक स्वीकृत गर्न सक्ने र विधेयक सभावाट स्वीकृत भएको १५ दिन भित्र सभा अध्यक्षले विधेयकलाई प्रमाणिकरण गर्ने ब्यबस्था गरेको देखिन्छ ।

गाँउ तथा नगरपालिकहरुमा कानुन तर्जुमाका लागि पालिका कार्यपालिकाबाट विधेयकको मसौदा पालिका सभामा पेश गर्ने र सभाले त्यसलाई औपचारिकता दिने सामान्य पद्धति विकास भएको देखिन्छ । सभाको ब्यवस्थापन कार्यपालिकाको कार्यक्षमतामा निर्भर रहेको छ । सभाले कुनै विधेयकको विषयमा विधायन समिति बनाएर ब्यापक छलफल गराएको र दफावार छलफल पछि मात्र विधेयक स्वीकृत भएको अभ्यास हुनु परिपक्व कानूनका लागि राम्रो हो तर शुरुवाती चरण भएको कारणबाट होला सभामा पेश भएको विधेयक माथि दफावार छलफल वा विशेषज्ञ समितिको राय वा बिशेषज्ञको परामर्श लिने पद्धतिको विकास भएको देखिँदैन । यसबाट स्थानीय तहहरुबाट जारी भएका कानूनहरुमा कानून निर्माणको विधिशास्त्रीय पद्धतिको पालना भएको पाईदैन ।

चौथो अध्याय

अध्ययनको निचोड तथा सुझावहरु

(क) अध्ययनको निचोड

(१) कानुन निर्माणमा स्थानीयतहको क्षमता र अवस्था

कानुन निर्माणका लागि जनप्रतिनिधमा दीर्घकालिन सोच, उद्देश्य, लक्ष्य र कार्यक्रम जस्ता सीप र क्षमता आवश्यक हुन्छ । सेवाको विस्तार, सुशासन, प्रक्रियागत सरलीकरण, मितव्ययिता, ईमान्दारिता, नैतिकता जस्ता माध्यमबाट पद्धति निर्माणको उद्देश्य हासिल गर्न सकिन्छ । यसका लागि दीगो र भरपर्दो संरचना, कार्यविधि र कानुनी आधार निर्माण गरेर सालबसाली कार्यक्रम बनाएर लागु गर्ने प्रवृत्ति आवश्यक हुन्छ । आवधिक रुपमा समीक्षा गरी पृष्ठपोषण लिने र कानुनी दस्तावेजहरुलाई समयानुकुल बनाउदै लानु पर्ने हुन्छ । स्थानीय तहद्वारा जारी भएका कानुनी दस्तावेजहरुको अध्ययनबाट दीर्घकालीन सोचबाट भन्दा पनि ततकालीन आवश्यकता पूरा गर्ने उद्देश्यबाट अभिप्रेरित भै खास गरी कार्यविधि र निर्देशिकाहरु निर्माण गरी जारी भएका र कार्यान्वयनमा रहेका छन् । यस्ता कार्यविधि र निर्देशिकाहरुको श्रोत के हो भन्ने बिषय समेत स्पष्ट उल्लेख नगरी जारी भएका छन ।

धेरै गाँउ तथा नगरपालिकाहरुमा दीर्घकालीन सोच राखेर नीति र कानुनी दस्तावेजहरु निर्माण भएका छैनन् भन्ने कुरा अनुसूचीमा उल्लेखित दस्तावेजहरुले पुष्टि गर्दछन् । स्थानीय तहहरुको संवैधानिक हैसियत छ । संवैधानिक अधिकारको प्रयोग गरेर कानुन बनाउन सक्दछन् ।स्थानीय तहबाट जारी भएका कानुनहरु मान्नु र लागु गर्नु सबैको कर्तव्य पनि हो । तर यो बास्तविकतालाई अझ पनि जनप्रतिनिधि, राजनैतिक बृत्त, लगायतले गम्भीरताका साथ आत्मसात गर्न सकेको देखिन्न । कतै स्थानीय तहबाट जारी भएका कानुनहरु न्यायिक र प्रशासनिक परीक्षणमा असफल हुने हुन कि भन्ने शंका कर्मचारी तन्त्रमा र कतिपय जनप्रतिनिधि तहमा रहेको पनि देखिन्छ ।

स्थानीय तहहरुले निर्माण गरी जारी गरेका कतिपय कानुनहरुको कार्यान्वयन पक्ष फितलो छ । आफुले बनाएको कानुन आफै उल्लङ्घन गरेकौ अवस्था समेत देखिएकाले कानुन बनाउँदा पर्याप्त छलफल नभएको वा परिणामको आंकलन नगरी कानुन बनाएको, हतारमा बनाएको र हेलचेक्र्याई गरेको पनि आभास पाईन्छ ।

जारी भएका कानुनहरुमा कार्यविधि र निर्देशिकाको बाहुल्यता छ । कतिपय कानुनहरु छोटो छोटो समयमा परिवर्तन गरिएका छन् । यसबाट कानुन निर्माणमा स्थानीयतहमा परिपक्वताको कमी देखिन्छ । क्षणिक फाईदा वा लहैलहैमा वा स्वार्थ प्रेरित भएर पनि कतिपय कानुनहरु निर्माण भएको देखिन्छ ।

कानुन निर्माणका जिम्मेवारी पाएका जनप्रतिनिधिहरु, कार्यान्वयनको जिम्मेवारीमा रहेका कर्मचारीहरु, प्रतिफलको आशामा रहेका आम जनसमुदायमा स्थानीय तहको अधिकार, कार्यक्षेत्र, र जिम्मेवारीका बिषयमा बराबरी बुझाई आवश्यक हुन्छ । यसबाट कानुनको निर्माण र कार्यान्वयन सहज हुन्छ । वर्तमान अवस्थालाई नियाल्दा निर्वाचित प्रतिनिधिको दरो र पर्याप्त उपस्थिति छ। तर कर्मचारी समायोजनको काम अझै बाँकी भएकाले स्थायी संयन्त्रको अभाव छ । छिटो छिटो गरिने सरुवा पद्धतिले स्थानीयतहको कार्य सम्पादनमा बाधा पुऱ्याएको छ । प्रतिनिधिहरुलाई अभिमूखीकरण पर्याप्त हुन सकेको छैन । बिशेषज्ञ सेवालिने पद्धतिको सर्वथा अभाव छ ।

(२) स्थानीय तहले निर्माण गरेका कानुनको पर्याप्तता र अवस्था

स्थानीय तहबाट जारी भएका कानुनहरुको संख्यात्मक स्थितिलाई हेर्दा निकै धेरै देखिएता पनि कार्यविधि र निर्देशिकाको बाहुल्यताका कारण पद्धति विकासका लागि ती पर्याप्त मान्न सकिँदैन । गुणत्मक रुपमा हेर्दा संविधान प्रदत्त एकल अधिकार सूची र संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकार सूचीका कतिपय बिषयहरुमा कुनै पनि प्रकारको कानुन निर्माण भएको अवस्था छैन । खास गरी नगरपालिकाहरु र गाउँपालिकाहरुले विरासत देखि नै गरि आएका कार्यहरु, साबिकमा केन्द्रीय मन्त्रालय मातहतका निकायहरुले प्रदान गरिदै आएका सेवा प्रवाह र विकास

निर्माणका कार्यहरु र स्थानीय निकाय कार्यसञ्चालनका लागि आवश्यक पर्ने कानुनहरु बाहेक अन्य बिषयहरुमा तात्विक महत्व राख्ने सारभूत कानुन बन्न सकेको देखिँदैन । मन्त्रालयबाट सहजिकरणका लागि उपलब्ध गराईएका नमूना कानुनहरुले समेत यही तथ्य उजागर गरेको छ ।

संविधानले स्थानीय तहहरुलाई दिएको अधिकार उपभोगका लागि हाल स्थानीय तहहरुबाट जारी भएका कानुनहरु पर्याप्त देखिँदैनन् ।जनताका न्युनतम आवश्यकताका बिषयहरु, आधारभूत सेवाप्रवाह र समुदायमा तत्काल गर्नु पर्ने बिषयहरुमा स्थानीय तहलाई जिम्मेवार बनाईएको सन्दर्भमा विद्यमान ऐन, नियम, कार्यविधि र निर्देशिकाहरुले त्यस्तो सेवा वा कार्यको प्रत्याभूति गर्न सक्षम छैनन् । कतिपय कुराहरु अभ्यास र पद्धति निर्माणबाट परिमार्जन हुने हुन्छन् । तर त्यसका लागि निर्माण भएका कानुनहरुको ढाँचा केलाउँदा समेत ऐन, नियमावली, कार्यविधि, निर्देशिकाको श्रृङ्खला मिलेको छैन । ऐन नबनिकन पनि नियमावली, ऐन नियमावली नबनाई कार्यविधि र निर्देशिकाहरु जारी गरिएका छन् । यो कुरा कानुन निर्माणको विषयमा स्वस्थ परम्परा होइन । यसबाट स्थानीय तहबाट प्रदान गरिने सेवा प्रवाह र विकास निर्माणमा पद्धतिको विकास हुँदैन । यसले सेवाको गुणस्तर, परिमाण, सेवाको निरन्तरता र प्रतिफलको सुनिश्चितता पनि गर्दैन ।

(३) स्थानीय तहको कानुन निर्माण प्रक्रियामा मन्त्रालयको भूमिका

नेपाल सरकारको (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७४ अनुसार प्रदेश र स्थानीय तहका लागि नमूना कानून तर्जुमा गर्ने बिषय कानून, न्याय तथा संसदीय ब्यबस्था मन्त्रालयको कार्यक्षेत्रमा पर्दछ । नेपाल सरकारबाट स्वीकृत संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको कार्यविवरणमा पनि स्थानीय तहका लागि नमूना कानून तर्जुमा गरी सहजिकरण गर्ने, समन्वय र क्षमता विकासको कार्य उल्लेख छ । संघीय मामिलाका सन्दर्भमा मन्त्रालयकोँ कार्य स्थानीय तहसँग सम्बन्धित भूमिका सम्बन्धमा तेश्रो अध्यायको तथ्यगत विश्लेष्ण अन्तरगत बूँदा छ मा बिस्तृत रुपमा उल्लेख गरिएको छ । मुलुकको सामान्य प्रशासनको सम्पूर्ण जिम्मेवारी र संघीय मामलामा खास गरी स्थानीय तहको सम्पर्क मन्त्रालयको रुपमा जिम्मेवारी पाएकाले स्थानीय तहहरुसँग सम्बन्धित बिषयहरुमा मन्त्रालयले खास गरि स्थानीय तहको क्षमता विकास र सहजिकरणमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्नु पर्ने देखिन्छ ।

स्थानीय तहहरुलाई सक्षम र सबल बनाउनका लागि एकल अधिकार सूचीमा उल्लेखित बिषयहरुको लागि स्थानीय तहहरुले सारभूत कानुन र कार्यविधि कानुन बनाउन सक्तछन् । संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकार सूचीका बिषयका लागि छाता कानुनहरु आवश्यक हुन आउँछ । स्थानीय तहको कार्य सञ्चालनका लागि आवश्यक पर्ने शिक्षा, विपद् ब्यबस्थापन, सहकारी र कृषि सम्बन्धी एकल अधिकार सूचीका बिषय र स्थानीय तहको कार्यसञ्चालनका लागि मन्त्रालयले हाल सम्म ४८ प्रकारका कानुनी दस्तावेजहरु तयार गरी उपलब्ध गराएको छ । जस मध्ये कर संकलन सम्बन्धी ऐन, सहकारी ऐन, कार्यपालिका बैठक सञ्चलन र पालिका सभा सञ्चालन सम्बन्धी नमूना नियमावली स्थानीय तहका लागि उपलब्ध गराएको विवरण कानून, न्याय तथा संसदीय ब्यबस्था मन्त्रालयको वेवसाईटमा उल्लेख भएको देखिन्छ । साझा अधिकार सूचीका बिषयहरुमा आवश्यक पर्ने छाता कानुनमा अपेक्षा गरिए अनुसार रुपमा प्रगति देखिँदैन । तर कानून, न्याय तथा संसदीय मन्त्रालयको वेवसाईटमा आर्थिक बर्ष ०७५र७६ को बार्षिक कार्यक्रममा साझा अधिकारको बिषयमा अध्ययन गर्ने कार्यक्रम राखेको देखिन्छ । मन्त्रालयमा त्यसको प्रगति सम्बन्धमा बुझ्दा आन्तरिक समिति बनाएर बैठक लगायतमा समीक्षा र छलफल भएको भन्ने सम्मको जानकारी हुन आयो । संघीयता कार्यान्वयनका लागि आवश्यक प्रदेश र स्थानीय तहका लागि महत्वपूर्ण छाता कानुनहरु स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४, अन्तर सरकारी वित्तिय ब्यबस्थापन ऐन, २०७५, राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४, आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तिय उत्तरदायित्व सम्बन्धमा बनेको ऐन, २०७६, कर्मचारी समायोजन ऐन,२०७५ जस्ता ऐनहरु संघीय सरकारले स्वीकृत गरेको देखिन्छ ।

मन्त्रालयको भूमिका संघ, प्रदेश र स्थानीय तहहरु बीच समन्वय र सहजिकरण गर्नु नै हो । बिषयगत रुपमा संविधानका अनुसूचीमा उल्लेखित अधिकारको उपभोगको लागि सहजिकरण र क्षमता विकासका अतिरिक्त पञ्जिकरण र ब्यक्तिगत घटना दर्ता, पदाधिकारीहरुको सुविधा सम्बन्धी नीति र मापदण्ड, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक

समावेशीकरण, सामाजिक परिचालन, गैर सरकारी र अन्तरराष्ट्रिय गैर सरकारी संस्था सम्बन्धी नीतिगत समन्वय, क्षमता विकास र जनशक्ति विकाससँग सम्बन्धित समग्र बिषय, सुशासन प्रबर्द्धन र श्रोत परिचालन सम्बन्धी अध्ययन र विश्लेषणका लागि नीति, कानुन र योजना बनाउन सहजिकरणको भूमिका निर्वाह गर्नु संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको प्रमूख जिम्मेवारी हो । संघीय सरकारको नीति, कार्यक्रम र निर्देशनहरु पालना गराउने, स्थानीय तहहरुको मामिलाको संघीय सरकारमा पुऱ्याउने र संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबीच समन्वय र समझदारी बनाउने माध्यमको कार्य पनि यो मन्त्रालयले गर्नु पर्दछ ।

कुनै पालिकाको कार्यसम्पादनमा कमी भयो भने त्यसको प्रभाव त्यही पालिकामा मात्र पर्छ । तर मन्त्रालयको कार्यसम्पादनमा कमीभयो वा अपेक्षा गरिएको भूमिका पूरा हुन सकेन भने सबै पालिकामा त्यसको नकारात्मक प्रभाव पर्छ । यसैले मन्त्रालयले खेल्ने भूमिका प्रभावकारी हुनु अति जरुरी छ । यो कुरा मन्त्रालयका पदाधिकारीहरुसँग कुराकानी गर्दा प्रतिबिम्बित हुन्छ । तर कार्य रुपमा परिणत हुन भने सकेको देखिँदैन ।

(४) ब्यवस्थापकीय स्थिती, साधन स्रोत र जनशक्तिको स्थिती

संघीयता कार्यान्वयन अभ्यास स्थानीयतहहरुको लागि नौलो हो । साबिकका कतिपय वडा, गाँउ तथा नगरपालिकाहरु मिलाएर स्थानीय तहहरुको भूगोल निर्धारण भएको छ । प्रतिनिधित्वको ब्यबस्था पनि नयाँ हो, गाँउ तथा नगरपालिकाको संरचना पनि नयाँ, कार्यालयको ब्यबस्थापन पनि नयाँ र नयाँ पद सोपान, नयाँ कार्यविवरण र नयाँ समायोजित कर्मचारीहरुको सम्मिश्रणमा स्थानीय तहहरु सञ्चालनमा छन । संविधानले नै सेवा प्रवाहका कतिपय बिषयहरु जिम्मेवारीमा राखिदिएको अवस्थामा पद्धति निमाणको चुनौति र अवसरको समायोजन गर्ने दिशामा स्थानीय तहहरु उन्मुख छन । गाँउ तथा नगरपालिकाहरुको ब्यबस्थापन पक्ष सबल भै सकेको अवस्था छैन । आन्तरिक संरचना, कर्मचारी दरवन्दी, कार्यविवरण, पदसोपान, कर्मचारी पदस्थापन, सरुवा बढुवा, बजेट तथा कार्यक्रमको बनावट, कार्यक्रम कार्यान्वयन सम्बन्धी मापदण्ड, अधिकार प्रत्यायोजन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका बिषयहरु संस्थागत हुन सकिरहेका छैनन ।अझ पनि तदर्थ निर्णयका आधारमा हुने गरेका छन् । कानुनको कार्यान्वयन पनि स्थानीय तहहरुमा मनोमानी ढङ्गमा प्रयोग हुने गरेको देखिन्छ ।

आन्तरिक तथा बाह्य सञ्चार प्रणाली, समन्वय, संस्थागत सम्बन्ध, कार्यक्षेत्रगत सम्बन्ध, सहयोगका बिषयहरुमा स्थानीय तहहरुमा पर्याप्त कार्यहरु बाँकी छन । जनताको दैनिक जीवन र आवश्यकताका बिषयहरुलाई सम्बोधन गर्नका लागि अहिलेको संरचनाको पुन समीक्षा गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

वित्तिय साधन श्रोतको हिसावले स्थानीयतहहरुको अधिकार ऐन द्वारा नै सुरक्षित भएकाले सबल देखिन्छन् । क्षमता र जनशक्तिको अभावमा श्रोतको उपयोग र नयाँश्रोतको पहिचान र परिचालनमा कमी कमजोरीहरु देखिएका छन् ।

जे जस्तो अवस्था भएपनि स्थानीय तहसँग साधन स्रोत वा वजेट भएर मात्र पुग्दैन, त्यसको सही उपयोग हुनु पर्दछ । यसका लागि ब्यवस्थापकीय कुशलता, साधन स्रोतको बुद्धिमत्तापूर्ण उपयोग र जनशक्ति विकास तथा उपयोग जस्ता सीप आवश्यक पर्छ । यस्ता सीप तथा क्षमता विकास गर्ने दायित्व पालिकाहरुको आ ैनै त हो नै, मन्त्रालयले पनि उत्तिकै गहन जिम्मेवारी लिनु पर्छ ।

(ख) अध्ययनबाट देखिएको विषयहरुमा सुझाव

संविधानले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको लागि अलग अलग क्षेत्राधिकार सहितको ब्यबस्था गरेता पनि आमनागरिकले सेवा लिँदा यसलाई अलग अलग जिम्मेवारी हो भनी छुट्याएको अवस्था छैन, जुन स्वाभाविक पनि हो । स्थानीय तहहरुबाट जारी भएका कानुनहरुको तुलनात्मक अध्ययनमा जारी भएका कानुनहरुको विश्लेष्णबाट मूलतः निम्न चार बिषयमा केन्द्रित हुनु पर्ने सुझाव पेश गरिएको छ ।

१) कार्यविभाजनको दोहोरो जिम्मेवारीलाई मिलान गर्नु पर्ने

स्थानीय तहहरुका लागि नमूना कानूनहरु, कानून निर्माणको विधिशास्त्रीय पद्धति, क्षमता विकासका कार्यक्रम, समन्वय र सहजिकरणको धेरै जरुरत छ । नेपाल सरकारको -कार्य विभाजन) नियमावली, २०७४ मा तोकिएको कानून, न्याय तथा संसदीय ब्यबस्था मन्त्रालयबाट हाल सम्म ४ वटा नमूना कानून बनेको विवरण पाईन्छ भने बिषयगत मन्त्रालयको भूमिकामा रहेको संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट उल्लेखित चारवटै कानून सहित ४८ वटा कानूनी दस्तावेजहरु निर्माण भै स्थानीय तहहरुले कानून निर्माण गरेको अभिलेखबाट देखिन्छ । यसबाट मन्त्रालयमा दोहोरो पर्न गएको भूमिकालाई संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयलाई बिशेषज्ञ मन्त्रालयको भूमिका दिई नमूना कानूनको तर्जुमा गर्ने जिम्मेवारीमा राख्ने र नमूना कानूनको परीक्षण र सम्पादनको भूमिकामा कानून, न्याय तथा संसदीय मन्त्रालयको भूमिका रहन सक्यो भने स्थानीय तहका लागि नमूना कानूनहरुको तर्जुमामा सहज हुने देखिन्छ ।

२) कानुनको परिमाणको अनुमान र नमूना दस्तावेजहरुको निर्माण

नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन र अन्य संघ तथा प्रदेशबाट जारी हुने ऐनहरुले स्थानीय तहहरुले निर्माण गर्न सक्ने कानुनको सीमा निर्धारण गर्ने हुनाले त्यस्ता कानुनहरु -(ऐन, नियमावली, कार्यविधि, निर्देशिका र मापदण्ड) को परिमाण आँकलन गर्नु पर्दछ । त्यस्ता परिमाणको सूची निर्माण गरी प्राथमिकता तोकि निश्चित समय तालिका भित्र चरणबद्ध रुपमा नमूना कानुनहरु निर्माण गरी स्थानीय तहहरुलाई उपलब्ध गराउनु पर्दछ । नमूना कानुनको निर्माण भए पछि त्यसको अन्तरनिहित उद्देश्य, कानुनले समेट्ने बिषयबस्तु, कार्यान्वयन पक्षको सन्दर्भमा विभिन्न सञ्चार माध्यमबाट छलफल चलाई जनप्रतिनिधिहरुलाई अभिमूखिकरण गराउनु पर्दछ ।

३) क्षमता विकासका लागि कार्ययोजना सहितको मार्गचित्र

स्थानीय तहहरुको साङ्गठनिक संरचना नयाँ रहेको छ भने साङ्गठनिक विकास क्रममा पनि रहेको छ । संस्थागत रुपमा विकसित हुनका लागि धेरै प्रकारको क्षमता आवश्यक पर्दछ। संगठन क्रियाशिल हुनका लागि संगठन भित्रको अवयवहरु बीचमा समन्वय, सञ्चार, समूहकार्य र संस्थागत निर्णय प्रकृयाको स्थायी पद्धति बस्न जरुरी हुन्छ । अतः यसका लागि निर्वाचित जनप्रतिनिधिका लागि छलफल, गोष्ठी र कार्यशालाहरुको माध्यमबाट र संगठनका जनशक्तिका लागि तालिम, गोष्ठी जस्ता क्षमता विकासका कार्यक्रम आवश्यक पर्छ । यसर्थ, आवश्यकता पहिचान गरी स्थानीय तहको ब्यवस्थापकीय, कानुनी, प्राविधिक तथा ब्यवहारगत क्षमता विकासको मध्यमकालीन दीर्घकालीन कार्यक्रम तर्जुमा गरी बार्षिक रुपमाकार्य योजना बनाएर सञ्चालन गर्नु आवश्यकपर्छ । यस्तो क्षमता विकास कार्यक्रममा स्थानीय तहका निर्वाचित प्रतिनिधि, कर्मचारी, सम्बद्ध निकायका प्रतिनिधिहरुको सहभागिता रहनु वाञ्छनीय हुन्छ । आवश्यकता अनुसार पालिकाहरुको कार्यसम्पादनमा प्रभाव पार्न सक्ने जिल्ला समन्वय समिति, प्रदेश सरकारका सम्बन्धित मन्त्रालय तथा गैर सरकारी संस्थाहरुको संलग्नता पनि उत्तिकै महत्वपूर्ण हुन्छ ।

४) सूचकमा आधारित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन पद्धति

स्थानीय तहका लागि गरिने लक्षित सबै कार्यक्रमको प्रभावकारिता सुनिश्चित गर्न सूचकमा आधारित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको विकास गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्दछ । अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रक्रियामा स्थानीय पदाधिकारीहरुलाई समेत सामेल गराएर पृष्ठपोषण लिने पद्धति विकास गर्दा अझ प्रभावकारी हुने देखिन्छ । यसका लागि आवधिक रुपमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यक्रम र कार्य योजना तर्जुमा गर्ने, सो कार्य योजना अनुसार अनुगमन गरी मूल्याङ्कन गर्ने, यसका आवधिक प्रतिवेदन तयार गरी सम्बन्धित निकायमा पेश गर्ने ब्यवस्था हुनु पर्छ । अनुगमन र मूल्याङ्कनबाट देखिएका निचोड तथा सिकाइलाई पालिका लगायत सबै तह र निकायले आफ्नो निर्णय प्रक्रिया, ब्यवस्थापकीय गतिविधि तथा संस्थागत सञ्चालनमा प्रतिविम्बित गर्नु राम्रो हुन्छ ।

५) सूचना तथा सञ्चारको प्रभावकारी ब्यबस्था

भए गरेका कार्यहरुलाई तत्काल सूचना प्रणालीमा जोड्ने र सबैको पहुँचमा पुऱ्याउनु आवश्यक छ । यसबाट स्थानीय तह, जनप्रतिनिधि र स्थानीय तहमा कार्यरत कर्मचारीहरुलाई उपलब्ध सेवा तथा जानकारी सञ्चार भएर बुझाईमा समानता, जिम्मेवारी र जवाफदेहीतामा बृद्धि र सेवा प्रवाहमा प्रभावकारिता आउँछ । यसका लागि गाँउ तथा नगरपालिकाका सूचना तथा सञ्चार एकाइ वा शाखालाई सक्रिय एवं सुसज्जित बनाउनु पर्छ । सूचना प्रवाहमा डिजिटल प्रणाली निकै नै प्रभावकारी हुँदै आएको अहिलेको अवस्थामा सूचना तथा तथ्याङ्कहरु डाटाबेशको माध्यमबाट अभिलेखिकरण गर्ने, तत्काल सार्वजनिक क्षेत्रको पहूँचपुग्ने गरी प्रवाह गर्ने, सूचनाका पोर्टल तथा माध्यमहरुलाई सकेसम्म दैनिक रुपमा अद्यावधिक बनाइ राख्ने कुरामा ध्यान पुऱ्याउनु पर्दछ ।

(ग) अध्ययनका निचोड सँग सम्बन्धित ब्यवस्थापकीय सुझाव

(१) स्थानीय तहले गर्ने कानुन निर्माण प्रक्रियामा मन्त्रालयको सहयोग र भूमिका

मन्त्रालयबाट उपलब्ध गराईएका ४८ वटा नमूना कानुनका दस्तावेजहरुले स्थानीय तहको कानुन निर्माण प्रक्रियालाई ठूलो टेवा मिलेको छ । तिनै नमूना कानुनको आधारशिलामा अन्य कानुनहरु समेत निर्माण भएका छन् । जनप्रतिनिधिहरुमा अभिमूखिकरणको कमी र कर्मचाारीहरुमा पेशागत विशेषज्ञ ज्ञानको कमीका कारणमा पनि ऐनको नमूना कानुन नियमावली, कार्यविधि र निर्देशिका बनाएर कार्यान्वयनमा आएको देखिन्छ । यसो भएपनि कानुन निर्माण प्रक्रिया र विषयबस्तुमा सबै गाँउ तथा नगरपालिकाहरुमा समान किसिमको बुझाईको अभाव रहेको देखिएको छ ।यसका लागि कानुनी ज्ञान सम्बन्धी अभिमुखिकरण ब्यापक बनाई समान बुझाई र धारणा बनाउन सकेमा नमूना कानुनको उद्देश्यले सार्थकता पाउने देखिन्छ ।

मन्त्रालयको जिम्मेवारीमा परेका समन्वय र सहजिकरण र क्षमता विकासका कार्यहरुलाई स्पष्ट कार्ययोजना बनाई मार्गचित्र सहित चरणबद्ध रुपमा लागु गर्न उपयुक्त हुन्छ । कार्ययोजनाको अनुगमन तथा मूल्याँकनमा स्थानीय तहलाई समेत सहभागी बनाउन सकियो भने अझ बढी प्रभावकारी हुने देखिन्छ ।

जनशक्ति ब्यबस्थापनमा समुचित ध्यान पुगेको देखिँदैन । दैनिक सेवाप्रवाह गर्नु पर्ने स्थानीय तहहरुमा समायोजनबाट जानु पर्ने जति दरबन्दीहरु अझै रिक्त रहेको अवस्था छ । सूचना प्रविधि, प्राविधिक सेवा र आधारभूत सेवाप्रदान गर्ने कर्मचारीहरुको अभावमा स्थानीय तहको कार्यक्षमतामा प्रश्न उठ्न थालेको देखिन्छ ।

स्थानीय तहमा नीति, कानुन र योजना निर्माणका लागि दक्ष जनशक्ति सेवा परामर्श लिने पद्धतिको शुरुवात गर्नु पर्ने देखिन्छ । सँधै केन्द्रको मुख ताकेर बस्ने हो भने कतिपय पालिकाहरुमा दक्षजनशक्ति आपूर्ति हुने सम्भावना कम देखिन्छ ।

ऐन, नियम, कार्यविधि, निर्देशिका र मापदण्डहरु बनाएर गरेको कार्यले बैधानिकता पाउने मात्र हैन सेवा वा कार्यको निरन्तरता, गुणस्तर, परिमाण र समयको सुनिश्चित गर्ने हुँदा पद्धतिको विकास भएर जान्छ । यसले सेवाप्रवाहमा सुधार भइ सेवाग्राहीमा सन्तुष्टिको मात्रा बढाउन मद्दत गर्दछ ।

कतिपय गाँउ तथा नगरपालिकाहरुले कानुनको आधार राम्ररी निर्माण गरेका देखिन्छ । अव कार्यान्वयन पक्षमा समेत उचित ध्यानदिन सकेमा अधिकारको उपभोग गरी सेवा प्रवाह मजबुत हुने देखिन्छ ।

मथि उल्लेखित सुझावहरु कार्यान्वयनका लागि मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र भित्रको समन्वयात्मक, सहजिकरण र क्षमता विकासका क्रियाकालापहरुबाट सम्भव छ ।

(२) नेपालको संविधान २०७२ अनुसार साझा सूचीका कानुन सम्बन्धमा

साझा अधिकार सूचिमा उल्लेखित बिषयहरुले छाता कानुनको माग गर्दछन । संघले निर्माण गरेको कानुनको परिधि भित्र प्रदेश र संघ र प्रदेशले निर्माण गरेको परिधि भित्र स्थानीय तहहरुले कानुन निर्माण गर्नु पर्ने हुँदा

कतिपय कानुनहरु संसदमा बिचाराधिन अवस्थामा रहेका र कतिपय कानुनहरु मसौदा नै हुन नसकेको अवस्थामा स्थानीय तहहरुले दिएको अधिकार उपभोग गर्न सकेनन भनेर गुनासो गर्ने अवस्था छैन । आर्थिक बर्ष ०७५र७६ मा कानून, न्याय तथा संसदीय व्यबस्था मन्त्रालयले ब शि नं २.१५.५.१० मा संविधानको अनुसूचीमा व्यबस्था भएको संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकार सूचीका बिषयमा कानून निर्माण गर्ने सम्बन्धी आधारभूत मापदण्ड तथा प्रक्रिया तयार गर्ने सम्बन्धी अध्ययन गर्ने कार्यक्रम राखी आन्तरिक समिति निर्माण गरी केही कार्य गरेको देखिन्छ । तर हाल सम्म साझा अधिकार सूचीमा परेका बिषयहरुको संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको सीमा रेखा तयार भएको देखिदैन । यो बिषयलाई जतिसक्दो चाँडो समाधान गर्न पर्ने हुन्छ । अन्य अवस्थामा कुनै पनि सरकारले अतिक्रमण गरी अधिकारको उपभोग गरी सके पछि त्यसमा अँकुश लगाउनु निकै चुनौतिपूर्ण हुन जान सक्छ ।

(३) नेपालको संविधान २०७२ अनुसार एकल सूचीका कानुन सम्बन्धमा

एकल अधिकारका सूचीमा भएका बिषयहरुमा धेरै कानुन निर्माण हुन बाँकी नै रहेका छन् । जग्गाधनी पूर्जा लगायतका कतिपय बिषयहरु अझ पनि केन्द्रीय निकायहरुकै मातहतमा रहेकाले पनि त्यस्ता कानुनहरु निर्माण नभएका हुन भन्न सकिन्छ । जारी भएका कानुनहरुमा पनि कार्यविधि र निर्देशिकाको बाहुल्यता रहेको छ । साबिक नगरपालिका तथा गाँउ विकास समितिबाट प्रदान हुँदै आएका नियमित प्रवाह गर्नु पर्ने सेवा, साबिक केन्द्रीय मन्त्रालय अन्तरगत स्थापित शिक्षा, कृषि तथा पशु, महिला तथा बालबालिका, सहकारी, जस्ता कार्यालयबाट प्रदान हुँदै आएका सेवाको निरन्तरता र बिशेष कार्यक्रम सञ्चालन गर्न बनेका कार्यविधि र निर्देशिका हटाउने हो भने अहिले पनि स्थानीय तहबाट निर्माण भएका कानुनहरु अत्यन्त न्यून रहेका छन् । एकल अधिकार सूचीका बिषयहरु, साझा अधिकार सूचीका बिषयहरु, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले थप गरेका बिषयहरु, संघीय कानूनहरुले प्रदान गरेका बिषयहरु र गाँउ तथा नगरपालिकाको काम, कर्तब्य र अधिकारका बिषयमा बनाउन सक्ने कानूनका बिषयहरु हेर्दा स्थानीय तहमा भएका कानूनी दस्तावेजहरु अत्यन्त न्युन छन ।

संवैधानिक व्यबस्था बमोजिमका बिषय सूचीमा रहेर ऐन, सोको आधारमा नियमावली, वा कार्यविधि वा निर्देशिका वा मापदण्ड बनाएर लागु गर्न सक्यो भने स्थानीय तहमा बनेका कानुनहरु औचित्यपूर्ण र दीर्घकालिन हुन जान्छन् । यस तुलनात्मक अध्ययनको निष्कर्षको आधारमा संविधानको अनुसूची र अन्य बिषयहरुमा आवश्यक कानूनहरुको आँकलन गरी कानून निर्माणको दीर्घकालिन योजना खाका बनाएर सहजिकरण गर्न जरुरी देखिन्छ।

(४) कानुन निर्माणको अप्ठ्यारा र ग्याप सम्बन्धमा

पद्धति निर्माणका लागि कानुनको आवश्यकता पर्दछ । कानुनमा गरिएको व्यबस्थाले पद्धति निर्माण गर्दछ । कानुन निर्माण र पद्धति बसाल्नु कम चुनौतिपूर्ण कार्य छैन । यो एउटा अवसर पनि हो ।लामो राजनैतिक उतार चढाव र विश्रृङ्खलताको कारण कानुनको बर्खिलाप गर्नु सर्वमान्य जस्तै नै छ । तर पनि कानुनी राज्यको कुनै विकल्प छैन । स्वभाविक रुपमा अप्ठेरा र कमी कमजोरीहरु रहेका छन् । कमी कमजोरी संगै सवल पक्ष र सकारात्मक वातावरण पनि बन्दै गएको वर्तमान परिप्रेक्षमा समस्याहरुको प्राथमिकीकरण गरेर समाधान गर्नु पर्ने देखिन्छ । यसको लागि स्थानीय तहमा प्रवाह भएको श्रोत र साधनलाई प्रयोग गर्ने बानीको विकास गर्नु पर्दछ । स्थानीय तहका पदाधिकारीहरुलाई बार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा र योजना कार्यान्वयनको सट्टामा विधि, विधान र त्यसको कार्यान्वयन संरचना निर्माणका लागि अभिमूखिकरण गर्न जरुरी छ । प्रशासनिक जिम्मेवारी लिएका व्यक्तिहरुलाई पेशाविद्हरुको सेवामा विश्वासयोग्य बातावरण बनाई नीति निर्माण, कानुन निर्माण र कार्यान्वयनका चरणहरुमा सहभागी गराउने पद्धतिको शुरुवात गर्नु आवश्यक छ । यसबाट स्थानीय तहबाट प्रवाहहुने सेवा गुणस्तरिय, परिणाममुखि, र सुनिश्चित हुन जानेछ ।

पाँचौ अध्याय

निष्कर्ष र सुझाव कार्यान्वयनका लागि योजना

(क) अध्ययनको निष्कर्ष

नेपालको संविधानले संकल्प गरेको .....आर्थिक समानता, समृद्धि र सामाजिक न्याय सुनिश्चित गर्न समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण, ... लोकतान्त्रिक मूल्य र मान्यतामा आधारित समाजवादप्रति प्रतिबद्ध रही समृद्ध राष्ट्र निर्माण र संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्थाको माध्यमद्वारा दिगो शान्ति, सुशासन, विकास र समृद्धिको आकांक्षा पूरा गर्ने उद्धेश्य प्राप्तीका लागि स्थानीय तहहरु सबल, सक्षम र प्रभावकारी हुन जरुरी हुन्छ । संघीयता कार्यान्वयनको मेरुदण्ड नै स्थानीय तहहरु हुन, स्थानीय तहहरुको सफलताबाट नै जनताले सुशासनको प्रत्याभूती पाउछन, किन कि सेवा र आधारभूत विकासका लागि जनताको पहिलो पाईला स्थानीय तहमा नै पर्दछ । ती सेवा र आधारभूत विकासका बिषयहरुलाई गुणस्तरयुक्त, दीगो र प्रतिफमूखी बनाउनका लागि स्थानीय तहहरुबाट जारी हुने कानूनहरु जनमूखी, सेवा भावबाट उत्प्रेरित र सुनिश्चित हुन जरुरी छ ।

स्थानीय तहको निर्वाचन भएको तीन बर्ष ब्यतित भै सकेको छ । यो अवधि जग बसाल्ने अवधि हो । नेपालको परिवेशमा संघीयता नितान्त नौलो प्रयोग हो । तीन बर्षमा स्थानीय तहहरुले ब्यबस्थापकीय, कार्यकारीणी र मेलमिलाप र मध्यस्थता जस्ता अधिकारहरु प्रयोग गर्न शुरु गरेका छन । अहिले बनेका कानून पर्याप्त छैनन तथापी संघीयता कार्यान्वयनको लामो यात्राको लिकबाट बिमूख भने छैनन । कानूनहरु क्रमश बन्दै जाने बिषय पनि हुन । आवश्यकताले नयाँ नयाँ कानूनहरुको जन्म लिदै जाने नै छ । मन्त्रालयले नमूना कानूनहरु उपलब्ध गराएर कानूनको स्वरुप निर्धारणमा निकै मद्यत गरेको छ । स्थानीय तहहरुले पति स्वस्फूर्त रुपमा केही कानूनहरु निर्माण गरेका छन । संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले अवका दिनमा स्थानीय तहहरुबाट जारी भएका र हुने कानूनहरुको लागि छुट्टै आर्काइभ निर्माण गरी लगत राख्ने, बनाउन बाँकी कानूनहरुको लागि नमूना कानूनहरु बनाएर उपलब्ध गराउने, कानूनहरु निर्माणका लागि आवश्य पर्ने जनशक्ति विकासका लागि कार्यक्रम बनाई लागु गर्ने र बनेका कानूनहरुको परीक्षणका लागि संस्थागत प्रबन्ध मिलाउने जस्ता सहजिकरणका लागि नया कार्यहरु गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

कानूनको हिसावले संख्या उल्लेख्य देखिए पनि सबै गाँउ तथा नगरपालिकाहरुको स्थिति एकैनाशको छैन । क्षेत्रगत हिसावले बनेका कानूनहरु पर्याप्त छैनन, गाँउ तथा नगरपालिकाहरुको यो अवस्था आउनुमा रहेका कमी कमजोरी र ग्यापको बिषयमा माथि नै भनि सकिएको छ र यो स्वभाविक पनि हो । संघीयताको नयाँ प्रयोग भएका कारणबाट कतिपया कानूनहरु सिक्दै बनाउदै जानु पर्ने पनि हुन्छ । नत्र कार्यान्वयनमा जटिलता पनि आउन सक्छ । गाँउ तथा नगरपालिकाहरुको सांगठनिक संरचना पनि शुरुवाती चरण र कर्मचारी समायोजनका बिषयहरुको टुंगो नलागेका कारण पनि कतिपय बिषयहरु ओझेलमा परेका छन । पर्याप्त अभिमूखिकरण र ज्ञानको अभावमा जनप्रतिनिधिहरु पनि बाटो पहिचान गरेर अगाडि बड्न समय लागेको देखिन्छ । अर्कातिर जनतालाई आधारभूत सेवा प्रवाहकै क्रममा अल्झिएर कानून निर्माणको कार्यमा केहि फितलोपना जस्तो देखिन्छ ।

मन्त्रालयले छोटै समयमा स्थानीय तहबाट जारी भएका कानूनहरुको अवस्था के कस्तो छ र आगामी रणनीति बनाउन स्थानीय तहहरुले जारी गरेको कानूनहरुको तुलनात्मक अध्ययन गरेर स्थिति बुझ्ने र सुझाव लिने कार्यले आगामी दिनहरुमा कानून निर्माणका लागि रणनीति तर्जुमा गर्न, सो अनुसार कार्ययोजना बनाई अगाडी बड्न मद्यत पुग्नेछ ।

(ख) अध्ययनले सुझाएका सुझाव कार्यान्वयन र अनुगमनसम्बन्धी योजना

माथि सुझाव खण्डमा प्रस्तुत गरिएका बिषयहरुलाई चरण बद्ध रुपमा योजना बनाई कार्यान्वयन गरेमा स्थानीय तहहरुलाई कानून निर्माणको गन्तब्यमा पुग्न सहज हुने आशा गर्न सकिन्छ । यस प्रतिवेदनमा उल्लेखित बिषयहरुलाई कार्यान्वयन र सो को अनुगमनका लागि देहायको कार्ययोजना प्रस्तुत गरिएको छ ।

१. मन्त्रालयमा रहेको दोहोरो जिम्मेवारीलाई स्पष्ट गर्ने र संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय र कानून, न्याय तथा संसदीय ब्यबस्था मन्त्रालय बीच कार्य विभाजनको दोहोरोपनालाई संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले बिषयगत मन्त्रालयको रुपमा एकल अधिकार सूची भित्रका बिषय र स्थानीय सराकार सञ्चालन ऐनले दिएको बिषयको हकमा नमूना कानून तर्जुम ।गर्ने तथा कानून, न्याय तथा संसदीय ब्यबस्था मन्त्रालयले साझा अधिकार सूचीका बिषयहरुको अधिकार क्षेत्रको सीमा, मापदण्ड र प्रक्रिया निर्धारण गर्ने र बिषयगत मन्त्रालयबाट तर्जुमा भएका कानूनहरुको बिधिशास्त्रीय परीक्षण लगायत राय सुझाव उपलब्ध गराउने ब्यबस्था गरेमा स्थानीय तहहरुलाई चाँडो सहजिकरण हुने देखिन्छ ।

२. एकल अधिकार सूची र साझा अधिकार सूचीमा आधारित भएर बनाउनु पर्ने कानूनहरुको लागि नमूना कानूनहरुको पहिचान र निर्माण र यो निरन्तर प्रकृतिको कार्य भए पनि केही समय तोकेर जानु आवश्यक देखिन्छ । यो यो बिषयमा यो यो नमूना कानूनहरु चरण बद्ध रुपमा उपलब्ध गराउने कार्यक्रम राखी अनुगमन सूचकमा संख्या तोक्नु मनासिब देखिन्छ ।

३. स्थानीय तहहरुबाट जारी भएका कानूनहरुको दस्तावेजहरुको आर्काइभ निर्माण र कानूनको सैद्धान्तिक र ब्यबहारिक परीक्षणका लागि सहजिकरण र स्थानीय तहहरुबाट जारी भएका कानूनहरुको जानकारीको लागि केन्द्रीय अभिलेख वा पुस्तकालय राख्ने र अध्ययन गर्ने गराउने पद्धतिको विकास गर्न सकेमा भविष्यमा पालिकाहरुको प्राथमिकता, सक्षमता र दक्षता मूल्याँकन गर्न सजिलो हुने देखिन्छ । यसको लागि मन्त्रालयले डेडिकेटेड शाखा वा पुस्तकालय राख्न सक्छ ।

४. स्थानीय तहमा जनशक्ति विकास क्षमता विकासका लागि कार्ययोजना सहितको मार्गचित्र निर्माण र अध्ययनको क्रममा सबै भन्दा बढी खड्किएको बिषय हो यो । यसमा पिएलजिएसपि भन्ने कार्यक्रम लागु हुन लागेको ब्यहोरा समेत जानकारी भएकाले अबिलम्ब लागु हुन आवश्यक छ ।

५. जनप्रतिनिधिहरुलाई कानून निर्माण र सुशासन सम्बन्धी अभिमूखीकरण कार्यक्रम र यो क्षमता विकासकै एउटा पाटो हो । तर जनप्रतिनिधिहरुलाई अभिमूखीकरण गर्दा चाँडै यस्ता कानूनहरु बन्ने र कानून बनाउने पनि उनीहरु नै भएकाले यस कार्यलाई निरन्तर गरिरहन पर्ने हुन्छ ।

६. स्थानीय तहहरुबाट भएका असल अभ्यासहरुको आदान प्रदानका लागि कार्यक्रम

७. स्थानीय तहहरुमा भएको वित्तिय श्रोत र साधनको उपयोगका लागि मार्गदर्शन

क्र.सं.	कार्यक्रम र मुख्य क्रियाकलापहरु	समय तालिका	मूख्य जिम्मेवारी	सहयोगी निकाय
१	मन्त्रालयमा रहेको दोहोरो जिम्मेवारीलाई स्पष्ट गर्ने	तत्काल गर्नु पर्ने	प्र. म. तथा मं प का .	सं मा तथा साप्रम/ का.न्या तथा सं ब्य म
२	नमूना कानूनहरुको पहिचान र निर्माण	निरन्तर	सं मा तथा साप्रम	का.न्या तथा सं ब्य म
३	कानून निर्माणमा स्थानीय तहहरुलाई सहजिकरण	निरन्तर	सं मा तथा साप्रम	का.न्या तथा सं ब्य म
४	क्षमता र जनशक्ति विकासको मार्गचित्र	तत्काल	सं मा तथा साप्रम	का.न्या तथा सं ब्य म
५	कानून निमाण र सुशासन सम्बन्धी	निरन्तर	सं मा तथा साप्रम	का.न्या तथा सं ब्य म

	अभिमूखिकरण			
६	असल अभ्यासहरुको आदान प्रदान	निरन्तर	सं मा तथा साप्रम	प्र.म. तथा म.प को कार्यालय/ का.न्या तथा सं व्य म
७	वित्तिय श्रोत र साधनको उपयोगको लागि मार्गदर्शन	मध्यम अवधि	सं मा तथा साप्रम	अर्थ मन्त्रालय

अनुसूचीहरु

अनुसूची १ क स्थानीय तहबाट जारी भएका ऐन तथा गाँउ तथा नगरपालिकाहरुको स्थिति

सि नं	स्थानीय तह	संकेत अनुसार काननहरुको विवरण																		जम्मा
०१	फुङलिङ नपा	१	२																	२
०२	कन्काई नपा	१	२																	२
०३	बिराटनगर मनपा	१	२	३	४	५	६	८												७
०४	छथर गापा	१	२	७																३
०५	चिशंखुगढी गापा																			०
०६	इनरुवा नपा	३																		१
०७	रौतामाई गापा	३	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३									१०
०८	सुरुङा नपा	१	२	४	१४															४
०९	जनकपुरधाम उमनपा	१	२	६																३
१०	सिराहा नपा																			०
११	बिष्णु गापा	१	२	६	१५															४
१२	माधवनारायण नपा	१	२	३	५	६	८	१५	१६											८
१३	बारागढी गापा	१	२																	२
१४	वीरगञ्ज मनपा	१	२	३	५	१५	१७	१८	१९	२०	२१									९
१५	दुधौली नपा	१	२	३	४	५	६	८	११	१५	१८	२२	२३	२४						१३
१६	शैलुङ गापा	१	२	३	४	५	७	८	९	१५	२५									१०
१७	हेलम्बु गापा	१	२	४	६	१५	२५	२६												७
१८	महालक्ष्मी नपा	१	२	४	५	८														५
१९	नौकुण्ड गापा	१	२	३	४	५	६	७	८	११	१२	१५	१९	२७	२८					१४
२०	हेटौंडा उमनपा	१	२	३	४	५	१५	१९												७
२१	किस्पाङ गापा																			०
२२	पालुङटार नपा	१	२	६	८	१७	१९													६
२३	पुतलीबजार नपा	१	२	३	४	५	६	१५												७
२४	पोखरा मनपा	१	२	३	५	८	१२	१५	१६	१९	२०	२९	३०	३१						१३
२५	चामे गापा	१	२	३	५	६	८	९	१५	१९										९
२६	निशीखाला गापा	१	२																	२
२७	गैंडाकोट नपा	१	२	६	८	२२														५
२८	मध्य नेपाल नपा	१	२																	२
२९	मुसिकोट नपा	१	२	३	४	५	६	७	१२	१५	१६	१७	१९	३२						१३
३०	रम्भा गापा	१	२	१९																३
३१	प्युठान नपा	१	२	३	४	५	६	१५												७
३२	सुनिल स्मृति गापा	१	२	३३																३
३३	बुटवल उमनपा	१	२	३	४	५	६	७	८	१५	१८	१९	२०	३२	३४	३५	३६			१६
३४	गुलरिया नपा	१	२	३	४	५	१५	१९	२४											८
३५	शान्तिनगर गापा	१	२	३	६	१९														५
३६	बिरेन्द्रनगर नपा	१	२	८	१७															४
३७	महावु गापा	१	२	३	४	५	७	८	१०	१२	२१									१०
३८	ठूली भेरी नपा																			०
३९	चन्दननाथ नपा	१	२																	२
४०	कुमाखु गापा	१	२	३	५															४
४१	नौकुण्ड गापा नपा	१	२	३	४	५	६	७	१९											७
४२	सिमकोट	१	२	३	६	१९	२२													६
४३	गोदावरी नपा	१	२																	२

४४	बुङ्ल गापा	१	२																	२
४५	मेल्लेख गापा	१	२	३	५	६	८	१५	२२	२५										९
४६	जोरायल गापा	१	२	३	५	७														५
४७	गन्यापधुरा गापा																			०
४८	दशरथचन्द नपा	१	२	३	५	६														५
४९	महाँकाली गापा																			०

अनुसूची १ ख स्थानीय तहबाट जारी भएका ऐन तथा गाँउ तथा नगरपालिकाहरुको स्थिति

संकेत	ऐनको नाम	जारी गर्ने स्थानीय तहको संख्या
१	विनियोजन ऐन	४१
२	आर्थिक ऐन	४१
३	सहकारी ऐन	२४
४	शिक्षा ऐन	१५
५	कृषि व्यवसाय ऐन	१९
६	प्रशासकीय कार्यविधि नियमित गर्ने ऐन	२०
७	आधाभूत स्वास्थ्य तथा सरसफाई ऐन	८
८	विपद जोखिम न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापन ऐन	१६
९	अनाथ तथा जोखिमयुक्त बालबालिकाको लागि सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम (सञ्चालन कार्यविधि) ऐन, २०७५	३
१०	स्थानीय सेवा ऐन	२
११	संस्था दर्ता ऐन	३
१२	पूर्वाधार व्यवस्थापन ऐन, २०७५	५
१३	आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा ऐन, २०७४	१
१४	आदेश प्रमाणीकरण ऐन, २०७६	१
१५	आर्थिक कार्यविधि नियमित तथा व्यवस्थित गर्न बनेको कानून, २०७४	१६
१६	नगर प्रहरी ऐन, २०७५	३
१७	स्वास्थ्य सम्बन्धी ऐन	५
१८	फोहोरमैला व्यवस्थापन ऐन	३
१९	न्यायिक समितिको कार्यविधि सम्बन्धी ऐन	१२
२०	एफ एम रेडियो ऐन	२
२१	सार्वजनिक निजी साझेदारी ऐन	३
२२	न्यायिक समितिले उजुरीको कारवाही किनारा गर्दा अपनाउनु पर्ने कार्यविधि सम्बन्धमा बनेको ऐन, २०७५	४
२३	पशुस्वास्थ्य तथा पशु सेवा ऐन, २०७५	१
२४	कर तथा गैर कर राजस्व लगाउने र उठाउने सम्बन्धी ऐन, २०७६	२
२५	अर्थ सम्बन्धी प्रस्तावलाई कार्यान्वयन गर्न बनेको ऐन, २०७५	३
२६	व्यवसाय दर्ता ऐन, २०७५	१
२७	सेवा करारमा कर्मचारी व्यवस्थापन गर्न बनेको बिधेयक, २०७६	१
२८	स्थानीय तहको पदाधिकारी तथा सदस्यले पाउने सुविधा सम्बन्धमा बनेको ऐन, २०७६	१
२९	खेलकुद विकास ऐन, २०७५	१
३०	सुशासन ऐन, २०७५	१
३१	बालबालिकाको अधिकार व्यवस्थित गर्ने ऐन, २०७४	१
३२	स्थानीय निर्माण व्यवसाय ऐन, २०७४	२
३३	राजस्व परामर्श समिति ऐन, २०७५	१
३४	औद्योगिक व्यवसाय ऐन, २०७४	१
३५	भाषा, कला, साहित्य, सांस्कृतिक प्रतिष्ठान स्थापना तथा सञ्चालन गर्न बनेको ऐन, २०७५	१
३६	उपमहाँनगरपालिकाबाट हुने कार्यलाई अनुगमन तथा मूल्याँकन गर्ने सम्बन्धी ऐन, २०७५	१

अनुसूची २ क गाँउ तथा नगरपालिका द्वारा जारी भएका नियमावलीहरु

संकेत	नियमावली	स्थानीय तहहरु																		
१.	कार्य सञ्चालन नियमावली	१	३	८	११	१२	१५	१६	१७	१९	२०	२३	२४	२७	२९	३५	३७	४५	४८	
२.	कार्य विभाजन नियमावली	१	३	८	११	१२	१५	१६	१७	१९	२०	२३	२४	२७	२९	३३	३५	३७	४५	४८
३.	जातीय भेदभाव तथा छुवाछुत (कसूर र सजाय) नियमावली, २०७४	३																		
४.	नगर कार्यपालिका कार्यसम्पादन नियमावली २०७४	६																		
५.	विधायन समिति नियमावली, २०७५	१४	२४																	
६.	शिक्षा नियमावली २०७४	१४	१७	२४	२५	३७	४२													
७.	निर्णय वा आदेश र अधिकारपत्रको प्रमाणीकरण नियमावली, २०७४	१५	१६	१७	१९	२०	२३	२४	२७	३१	३४	३५	३७	४५	४८					
८.	सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०७६	१९	२५	२९																
९.	नगरसभा सञ्चालन नियमावली, २०७४	२०																		
१०.	बजार निरिक्षण नियमावली, २०७५	२२																		
११.	स्थानीय राजपत्र प्रकाशन सम्बन्धी नियमावली, २०७५	२२																		
१२.	सहकारी नियमावली, २०७६	२४																		
१३.	मापदण्ड सम्बन्धी बनेको आवबश्यक नियम,२०७६	२४																		
१४.	विपद व्यबस्थापन कोष सञ्चालन नियमावली, २०७५	२४																		
१५.	शहरी योजना आयोग गठन तथा सञ्चालन नियमावली, २०७५	२४																		
१६.	फोहोरमैला व्यबस्थापन नियमावली, २०७४	२४																		
१७.	विद्यालय शिक्षा सञ्चालन, व्यबस्थापन तथा नियमन सम्बन्धमा बनेको नियमावली, २०७४		२९																	
१८.	गाँउ विकास कोष (स्थापना र सञ्चालन) नियमावली, २०७५		३०																	
१९.	सार्वजनिक निजी साझेदारी नियमावली, २०७६		३३																	
२०.	नगरपालिका बैठक सञ्चालन तथा व्यबस्थापन नियमावली, २०७५		३४																	
२१	लेखा समिति कार्यसञ्चालन नियमावली, २०७५		३६																	

अनुसूची २ ख गाँउ तथा नगरपालिका द्वरा जारी भएका नियमावलीहरु

	पालिकाहरु	नियमावलीहरुको संकेत									जम्मा
०१	फुङलिङ नपा	१	२								२
०२	कन्काई नपा	१	२	३							३
०३	बिराटनगर मनपा	१	२	३							३
०४	छथर गापा										०
०५	चिशंखुगढी गापा										०
०६	इनरुवा नपा	४									१
०७	रौतामाई गापा										०
०८	सुरुङा नपा	१	२								२
०९	जनकपुरधाम उपमनपा										०
१०	सिराहा नपा										०
११	बिष्णु गापा	१	२								२
१२	माधवनारायण नपा	१	२								२
१३	बारागढी गापा										०
१४	वीरगञ्ज मनपा	५	६								२
१५	दुधौली नपा	१	२	७							३
१६	शैलुङ गापा	१	२	७							३
१७	हेलम्बु गापा	१	२	६	७						४
१८	महालक्ष्मी नपा										०
१९	नौकुण्ड गापा	१	२	७	८						४
२०	हेटौंडा उमनपा	१	२	७	९						४
२१	किस्पाङ गापा										०
२२	पालुङटार नपा	१०	११								२
२३	पुतलीबजार नपा	१	२	७							३
२४	पोखरा मनपा	१	२	६	७	१२	१३	१४	१५	१६	९
२५	चामे गापा	६	७								२
२६	निशीखाला गापा										०
२७	गैंडाकोट नपा	१	२	७							३
२८	मध्य नेपाल नपा										०
२९	मुसिकोट नपा	१	२	८	१७						४
३०	रम्भा गापा	१८									१
३१	प्युठान नपा	७									१
३२	सुनिल स्मृति गापा										०
३३	बुटबल उमनपा	२	१५	१६	१९						४
३४	गुलरिया नपा	७	२०								२
३५	शान्तिनगर गापा	१	२	७	२०						४

३६	बिरेन्द्रनगर नपा	२१									१
३७	महावु गापा	१	२	६	७						४
३८	ठूली भेरी नपा										०
३९	चन्दननाथ नपा										०
४०	कुमाखु गापा										०
४१	नौकुण्ड गापा नपा										०
४२	सिमकोट	६									१
४३	गोदावरी नपा										०
४४	बुङ्ल गापा										०
४५	मेल्लेख गापा	१	२	७							३
४६	जोरायल गापा										०
४७	गन्यापधुरा गापा										०
४८	दशरथचन्द नपा	१	२	७							३
४९	महाँकाली गापा										०

अनुसूची ३ क गाँउपालिका तथा नगरपालिका द्वारा जारी भएका कार्यविधिहरु

सि नं	कार्यविधि	गाँउपालिका तथा नगरपालिकाको सि.न.																	
००१	गापा र नपा बैठक सञ्चलन कार्यविधि	१	३	६	९	१२	१५	१९	२०	२३	२४	२६	२७	२९	३५	४५			
००२	गाँउ र नगरसभा सञ्चालन कार्यविधि	१	३	६	१५	१९	२३	२४	२५	२९	३५	४६	४८						
००३	सामाजिक परीक्षण	१																	
००४	स्थानीय निकायमा सार्वजनिक सुनुवाई कार्यविधि, २०७२	१																	
००५	घरजग्गा, कोठा, टहरा बहालमा लगाउने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५	२																	
००६	ब्याकलोहोडर सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५	२																	
००७	मेयर आवास कार्यविधि, २०७४	२																	
००८	नगरप्रहरी व्यबस्था गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि	३	१२	२९															
००९	मदिरा बिक्री बितरण तथा नियमन कार्यविधि, २०७६	३																	
०१०	अपाङ्ता भएका व्यक्तिको परिचय पत्र वितरण कार्यविधि, २०७५	३	१२	१३	१५	१९	२४	३३	३४	३६	३७	४१	४६	४८					
०११	घ वर्गको निर्माण व्यबसायी ईजाजत पत्र सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५	३	६	१२	१३	१४	१५	१७	१९	२३	२४	३३	३४	३९	४१	४३	४५	४६	४८
०१२	स्थानीय तहको उपभोक्ता समिति गठन, प।रचालन तथा व्यबस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४	३	९	१२	१४	१५	१७	१९	२४	२५	२७	२९	३१	४१	४२	४४	४५	४६	
०१३	एफ.एम रेडियो (व्यबस्थापन तथा सञ्चालन) कार्यविधि, २०७५	३	६	१२	१५	१६	२५	२७	२९	३१	३४								
०१४	सामाजिक सुरक्षा कार्यविधि, २०७५	३	४५																
०१५	विद्यालय शिक्षा सञ्चालन, व्यबस्थापन तथा नियमन कार्यविधि, २०७४	३																	
०१६	स्थानीय राजपत्र प्रकाशन सम्बन्धी कार्यविधि २०७५	६	९	१२	१३	१४	१५	१७	१९	२३	२४	२५	२९	३४	३५	४५	४६	४८	
०१७	न्यायिक समितिले उजुरीको कारवाही किनारा गर्दा अपनाउनु पर्ने कार्यविधि, २०७५	९																	
०१८	करारमा जनशक्ति व्यबसथापन गर्ने सम्बन्धी कार्यीविधि, २०७५	९	१२	१३	१५	१७	२३	२५	२८	२९	३३	३४	४२	४५	४६				
०१९	सहकारी कार्यविधि, २०७६	१२																	
०२०	व्यबसाय दर्ता कार्यविधि, २०७५	१२																	
०२१	स्थानीय विपद व्यबस्थापन कोष सञ्चालन कार्यविधि, २०७५	१२	१५	२६	२९	३४	३७	४६											
०२२	स्थानीय उर्जा विकास सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५	१२																	
०२३	गरिवी निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७५	१२	१५	२५															
०२४	यान्त्रिक उपकरण सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५	१२	१३																
०२५	सेवा करार कर्मचारी कार्यविधि, २०७५	१२																	

०२६	निर्णय प्रमाणीकरण कार्यविधि, २०७४	१२																	
०२७	कृषि, पशु समूह गठन तथा व्यबस्थापन कार्यविधि, २०७६	१३	३३																
०२८	कमचारी तथा पदाधिकारीहरुको सामुहिक अध्ययन अवलोकन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६	१४																	
०२९	यातायात तथा सवारी व्यबस्थापन कार्यविधि, २०७५	१४																	
०३०	लिलामी सम्बन्धी कार्यीविधि,	१४																	
०३१	बजार व्यबस्थापन कार्यविधि	१४																	
०३२	टोल विकास संस्था सञ्चालन कार्यविधि	१४	१५																
०३३	जग्गा संरक्षण समितिको कार्यविधि	१४																	
०३४	ऐलानी जग्गाको विवरण संकलन तथा अभिलेखिकरण र व्यबस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५	१५																	
०३५	एकिकृत सम्पत्तिकर व्यबस्थापन कार्यविधि, २०७५	१५	१७	१९	२४	२५	३४												
०३६	आन्तरिक आय (ठेक्का बन्दोबस्त) संकलन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५	१५																	
०३७	शिक्षा क्षेत्र विकास अनुदान कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७५	१५	३७																
०३८	शहरी स्वास्थ्य ल्किनिक सञ्चालन कार्यविधि, २०७५	१५																	
०३९	वडा कार्यालयहरुलाई आर्थिक अख्तियारी दिने सम्बन्धी कार्यृविधि, २०७५	१५	२३																
०४०	संघ संस्था समूह ल्कव आदीलाई अनुदान दिने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५	१५																	
०४१	आपतकालिन कार्य सञ्चालन केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६	१५																	
०४२	बालविवाह विरुद्ध कार्यक्रम सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६	१५																	
०४३	नदी तथा अन्य सार्वजनिक क्षेत्रको सरसफाई सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६	१५																	
०४४	सडक बालबालिका व्यबस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६	१५																	
०४५	प्रशासकीय कार्यविधि, २०७४	१५	२६																
०४६	कार्यक्रम वा आयोजना सञ्चालन तथा व्यबस्थापन कार्यविधि, २०७४	१६	३५																
०४७	साना जलविद्युत आयोजना विकास सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६	१७																	
०४८	सार्वजनिक जग्गा संरक्षण तथा उपयोग सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६	१७																	
०४९	एकल पुरुष भत्ता बितरण सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६	१७																	
०५०	बिद्यालय भौतिक संरचना मर्मत सम्भार सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६	१७																	
०५१	सुरक्षित आप्रवासन कार्यक्रम सञ्चालन सेवा प्रदायक संस्था छनौट कार्यविधि, २०७६	१७																	
०५२	शिक्षक कर्मचारी स्वास्थ्य सुराक्षा कोष सञ्चालन कार्यविधि, २०७५	१७																	
०५३	विद्यालय सरसफाई स्वच्छन्दता सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५	१७																	

०५४	अस्थायी राहत करार शिक्षक कर्मचारी अवकाश कोष कार्यविधि, २०७५	१७																		
०५५	प्रदेश समपुरक अनुदान सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६	१९																		
०५६	भवन निर्माण तथा अभिलेखीकरण कार्यविधि, २०७६	२४	२८																	
०५७	लेखा समिति कार्यविधि, २०७६	२४																		
०५८	स्वास्थ्य संस्था दर्ता, नवीकरण, स्तरोन्नति तथा सेवा थप सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५	२४																		
०५९	नगर युवा परिषद सञ्चालन कार्यविधि, २०७५	२४	३३																	
०६०	नक्शा पास परामर्श सेवा कार्यविधि, २०७५	२४																		
०६१	संस्थागत विद्यालय छात्रबृत्ति वितरण कार्यविधि, २०७५	२४	३३																	
०६२	स्मार्ट सिटि हब परियोजना कार्यविधि, २०७५	२४																		
०६३	कर तथा शुल्क संकलन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५	२७																		
०६४	बस्ति विकास कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७४	२९																		
०६५	करार शिक्षक तथा कर्मचारी छनौट सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४	२९																		
०६६	पदाधिकारी तथा कर्मचारीको सेवा सुविधा र शर्त सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४	२९																		
०६७	सामुदायिक विद्यालय तथा बाल विकास केन्द्रहरुलाइ प्रदान गरिने अनुदान सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४	२९																		
०६८	आर्थिक सहायता सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४	२९	४१																	
०६९	कृषि कार्यक्रम सञ्चालन तथा अनुदान सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४	२९	३३	४१																
०७०	स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन तथा व्यबस्थापन कार्यविधि, २०७४	२९																		
०७१	राहत सामाग्री वितरण कार्यविधि, २०७६	३३	३४																	
०७२	मर्मत सम्भार तथा विपद व्यबस्थापन कार्यविधि, २०७४	३३																		
०७३	हितकारी कोष सञ्चालन कार्यविधि, २०७५	३३																		
०७४	निजी जग्गाको माटो तथा अन्य खनिज पदार्थको उत्खनन, ओसारप्रसार तथा विक्री वितरण गर्न अनुमति प्रदान गर्ने कार्यविधि, २०७५	३३																		
०७५	कल्याणकारी कोष सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५	३३																		
०७६	लैङ्गिक एवं मूला प्रवाहीकरण र पछाडी पारिएका व्यक्ति, वर्ग र समुदायको हित प्रबर्द्धन गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५	३३																		
०७७	नगर खेलकुद विकास समिति सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५	३३																		
०७८	उपप्रमूख महिला उद्यमशीलता विकास कार्यक्रम सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५	३३																		
०७९	शिक्षा विकास कोष सञ्चालन कार्यविधि, २०७५	३३																		
०८०	जेष्ठ नगरिक मञ्च गठन तथा सञ्चालन कार्यविधि, २०७६	३३																		

०८१	पशु स्वास्थ्य कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७६	३३	३४																
०८२	घरेलु सौर्य उर्जा प्रणाली अनुदान कार्यविधि, २०७६	३४																	
०८३	राष्ट्रपति रनिङ शिल्ड प्रतियोगिता सञ्चालन कार्यविधि, २०७५	३४																	
०८४	न्यायिक समिति कार्यविधि, २०७५	३४	४३	४६	४८														
०८५	विद्यालय शिक्षा सञ्चालन व्यबस्थापन तथा नियमन कार्यविधि, २०७४	३५	३९																
०८६	महिला स्वरोजगार कार्यक्रम सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६	३६																	
०८७	मेला महोत्सव व्यबस्थापन कार्यविधि, २०७५	३६																	
०८८	जग्गा प्राप्ती कार्यविधि, २०७५	३६																	
०८९	वहालकर कार्यविधि, २०७५	३६																	
०९०	एम्वुलेन्स सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६	३७																	
०९१	जेष्ठ नागरिक परिचयपत्र विगरण कार्यविधि, २०७६	३७	४१																
०९२	मदिरा लागु औषध तथा जुवा तास निषेध कार्यविधि, २०७५	३७																	
०९३	आधारभूत तह उत्तिर्ण परीक्षा सञ्चालन कार्यविधि, २०७५	३७																	
०९४	आपतकालिन कार्यसञ्चालन कार्यविधि, २०७५	३७																	
०९५	आर्थिक कार्यविधि, २०७४	३७	४८																
०९६	मातृशिशु तथा नवजात शिशु आकस्मिक कोष कार्यविधि, २०७६	४१																	
०९७	पूर्वाधार आयोजना मर्मता तथा सम्भार सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६	४१																	
०९८	अनाथ तथा जोखिमयुक्त बाल बालिकाका लागि सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७५	४५																	
०९९	नगर बालबालिका कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७५	४८																	

अनुसूची ३ ख गाँउपालिका तथा नगरपालिका द्वारा जारी भएका कार्यविधिहरु

सि नं	स्थानीय तह	कार्यविधिका संकेत																				
०१	फुइलिङ्ग नपा	१	२	३	४																	
०२	कन्काई नपा	५	६	७																		
०३	बिराटनगर मनपा	१	२	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५											
०४	छथर गापा																					
०५	चिशंखुगढी गापा																					
०६	इनरुवा नपा	१	२	११	१३	१६																
०७	रौतामाई गापा																					
०८	सुरुङ्गा नपा																					
०९	जनकपुरधाम उपमनपा	१	१२	१६																		
१०	सिराहा नपा																					
११	बिष्णु गापा																					
12	माधवनारायण नपा	१	८	१०	११	१२	१३	१६	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६					
१३	बारागढी गापा	१०	११	१६	१८	२४	२७															
१४	वीरगञ्ज मनपा	११	१२	१६																		
१५	दुधौली नपा	१	१०	११	१२	१३	१६	१८	२१	२३	३२	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५
१६	शैलुङ्ग गापा	१३	४६																			
१७	हेलम्बु गापा	११	१२	१६	१८	३५	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४								
१८	महालक्ष्मी नपा																					
१९	नौकुण्ड गापा	१	१०	११	१२	१६																
२०	हेटौडा उमनपा	१																				
२१	किस्पाङ्ग गापा																					
२२	पालुङ्गटार नपा																					
२३	पुतलीबजार नपा	१	२	११	१६	१८																
२४	पोखरा मनपा	१	२	१०	११	१२	१६	५६	५७	५८	५९	६०	६१	६२								
२५	चामे गापा	२	१२	१३	१६	१८	२३	३५														
२६	निशीखाला गापा	१	४५																			
२७	गैंडाकोट नपा	१	१२	१३	६३																	
२८	मध्य नेपाल नपा	१८																				
२९	मुसिकोट नपा	१	२	१२	१३	१६	१८	२१	६४	६५	६६	६७	६८	६९	७०							
३०	रम्भा गापा																					
३१	प्युठान नपा	१२																				
32	सुनिल स्मृति गापा																					
३३	बुटबल उमनपा	१०	११	१८	२७	५९	६१	६९	७१	७२	७३	७४	७५	७६	७७	७८	७९	८०	८१			
३४	गुलरिया नपा	१०	११	१३	१६	१८	२१	३५	७१	८१	८२	८३	८४									
३५	शान्तिनगर गापा	१	२	१६	४६																	

३६	बिरेन्द्रनगर नपा																					
३७	महावु गापा	१०	२१	९०	९१	९२	९३	९४	९५													
३८	ठूली भेरी नपा																					
३९	चन्दननाथ नपा	११	८५																			
४०	कुमाखु गापा																					
४१	नौकुण्ड गापा नपा	१०	११	१२	६८	६९	९१	९६	९७													
42	सिमकोट	१२	१८																			
४३	गोदावरी नपा	११	८४																			
४४	बुङ्गल गापा	१२																				
४५	मेल्लेख गापा	१	११	१२	१६	१८	९८															
४६	जोरायल गापा	२	१०	११	१२	१६	१८	२१	८४													
४७	गन्यापधुरा गापा																					
४८	दशरथचन्द नपा	२	१०	११	१६	८४	९५	९९														
४९	महाँकाली गापा																					

अनुसूची ४ क गाँउ तथा नगरपालिका द्वारा जारी भएका निर्देशिकाहरु

	निर्देशिका	स्थानीय तहको सि.न.										
०१	बजार अनुगमन निर्देशिका, २०७५	३	१२	१५	१६	१९	२४	२५	२९	३१	३५	४५
०२	स्थानीय तहमा स्वास्थ संस्था दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण सम्बन्धी निर्देशिका २०७५	३										
०३	कृषक समूह गठन तथा व्यबस्थापन निर्देशिका, २०७५	३										
०४	गैर सरकारी संस्था (सञ्चालन तथा व्यबस्थापन) निर्देशिका, २०७५	३	२४									
०५	आर्थिक निदेशिका, २०७४	६										
०६	जेष्ठ नागरिक परिचय पत्र वितरण निर्देशिका, २०७५	१२	१३									
०७	कृषि विकास कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका तथा नर्मस, २०७६	१३										
०८	स्वास्थ्य संस्था दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण सम्बन्धी निर्देशिका २०७५	१४										
०९	तालिम, गोष्ठी कार्यशाला तथा अध्ययन भ्रमण खर्च सम्बन्धी निर्देशिका, २०७५	१४	२४									
१०	उर्जा विकास सम्बन्धी निर्देशिका, २०७५	१५	२५									
११	डोजर तथा लोडर सञ्चालन सम्बन्धी निर्देशिका, २०७५	१७										
१२	सार्वजनिक निजी साझेदारी योजना सञ्चालन तथा व्यबस्थापन निर्देशिका, २०७४	२०										
१३	अस्पताल व्यबस्थापन समिति गठन निर्देशिका, २०७५	२४										
१४	अनौपचारिक शिक्षा शिक्षण सहयोग सञ्चालन निर्देशिका, २०७५	२४										
१५	बिपन्न नागरिक औषधि उपचार कोष निर्देशिका, २०७५	२५										
१६	टोल विकास संस्था समन्वय समिति गठन तथा परिचालन सम्बन्धी निर्देशिका, २०७४	३३										
१७	बालमैत्री स्थानीय कोष सञ्चालन निर्देशिका, २०७४	४८										
१८	मेलमिलाप कार्यसञ्चालन निर्देशिका, २०७४	६										
19	१ मेघावाट सम्मको जलविद्युत आयोजना विकास सम्बन्धी निर्देशिका, २०७५											

अनुसूची ४ ख गाँउपालिका तथा नगरपालिका द्वारा जारी भएका निर्देशिकाहरु

स्थानीय तहहरु द्वारा जारी भएका निर्देशिकाहरु					
सि.न.	स्थानीय तहहरु	निर्देशिका संकेत			
१	फुङलिङ नपा				
२	कन्काई नपा				
३	बिराटनगर मनपा	१	२	३	४
४	छथर गापा				
५	चिशंखुगढी गापा				
६	इनरुवा नपा	५	१८		
७	रौतामाई गापा				
८	सुरुङा नपा				
९	जनकपुरधाम उमनपा				
१०	सिराहा नपा				
११	बिष्णु गापा				
१२	माधवनारायण नपा	१	६		
१३	बारागढी गापा	६	७		
१४	वीरगञ्ज मनपा	८	९		
१५	दुधौली नपा	१	१०		
१६	शैलुङ गापा	१			
१७	हेलम्बु गापा	११			
१८	महालक्ष्मी नपा				
१९	नौकुण्ड गापा	१			
२०	हेटौडा उमनपा	१२			
२१	किस्पाङ गापा				
२२	पालुङटार नपा				
२३	पुतलीबजार नपा				
२४	पोखरा मनपा	१	१३	१४	
२५	चामे गापा	१	१०	१५	
२६	निशीखाला गापा				
२७	गैंडाकोट नपा				
२८	मध्य नेपाल नपा				
२९	मुसिकोट नपा	१			
३०	रम्भा गापा				
३१	प्युठान नपा	१			
३२	सुनिल स्मृति गापा				
३३	बुटबल उमनपा	१६			
३४	गुलरिया नपा				
३५	शान्तिनगर गापा	१			
३६	बिरेन्द्रनगर नपा				
३७	महावु गापा				
३८	ठूली भेरी नपा				
३९	चन्दननाथ नपा				
४०	कुमाखु गापा				
४१	नौकुण्ड गापा नपा				

४२	सिमकोट				
४३	गोदावरी नपा				
४४	बुङ्ल गापा				
४५	मेल्लेख गापा	१			
४६	जोरायल गापा				
४७	गन्यापधुरा गापा				
४८	दशरथचन्द नपा	१७			
४९	महाँकाली गापा				

अनुसूची ५ क संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट सहजिकरणका लागि उपलब्ध गराईएका नमूना कानूनहरु एकल अधिकार सूची अन्तरगत

संघीय मामला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट सहजिकरणका लागि उपलब्ध गराईएका नमूना कानूनहरु				
	ऋधिकारका बिषयहरु	नमुना कानुनहरु		
१	**नगर प्रहरी**			
२	**सहकारी संस्था**	स्थानीय तह सहकारी ऐन		
३	**एफ एम सञ्चालन**	एफ एम रेडियो ‡व्यवस्थापन तथा संचालन० कार्यविधि, २०७४ ‡नमूना कानुन		
		एफ।एम रेडियो व्यवस्थापन तथा सञ्चालन कार्यविधि, २०७४		
४	**स्थानीय कर (सम्पत्ति कर, घरवहाल कर, घरजग रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर), सेवा शुल्क दस्तुर, पर्यटक, विज्ञापन कर, ब्यबसाय कर, भूमीकर (मालपोत), दण्ड जरिवाना, मनोरञ्जन कर,**			
		घर जग्गा बहाल कर व्यबस्थापन कार्यविधि २०७६		
		राजस्व सुधार कार्य योजना तर्जुमा दिग्दर्शन		
		व्यबसाय कर सम्बन्धी कार्यविधि २०७६		
		स्थानीय तहको विनियोजन ऐन २०७४ ‡नमुना		
		स्थानीय तहको आर्थिक ऐन २०७४ ‡नमुना		
		एकीकृत सम्पत्ति कर व्यवस्थापन नमुना कार्यविधि, २०७४		
५	**स्थानीय सेवाको ब्यबस्थापन**	स्थानीय तहको प्रशासकीय कार्यविधि नियमित गर्ने ऐन		
		गाउँरनगरपालिकाको आर्थिक कार्यविधि नियमित तथा व्यवस्थित गर्न बनेको कानून, २०७४		
		स्थानीय तहमा करारमा जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने सम्बन्धी नमूना कार्यविधि, २०७४		

		स्थानीय राजपत्रको नमूना
		स्थानीय तहका पदाधिकारी र कर्मचारीको बिदेश भ्रमण सम्बन्धी निर्देशिका
		बारूणयन्त्र सञ्चालन र ब्यबस्थापन कार्यविधि, २०७६
६	**स्थानीय तथ्याँक र अभिलेख ब्यबस्थान**	
	स्थानीय स्तरका विकास आयोजना तथा परियोजनाहरु	स्थानीय तहको उपभोक्ता समिति गठन, परिचालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धि कार्यविधि २०७४ ‹नमूना
		घ वर्गको निर्माण व्यवसायी इजाजतपत्र सम्बन्धी कार्यविधि (नमुना)
		.....गाउँपालिका/ नगरपालिकाको सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०७५ (नमूना)
८	**आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा**	शिक्षा नियमावली, २०७४ (नमूना)
९	**आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाइ**	नदि तथा अन्य सार्वजनिक क्षेत्रको सरसफाई सम्बन्धि (नमुना) कार्यविधि, २०७५
		घरमा अधारित स्वास्थ्य सेवा मापदण्ड र कार्यविधि, २०७६
		स्थानीय तहमा अधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र निर्माण तथा सेवा सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
		बिपन्न नागरिक अषधि उपचार कोष निर्देशिका
१०	**स्थानीय बजार ब्यबस्थापन, बातावरण संरक्षण र जैविक विविधता**	सहरी योजना तथा भवन निर्माण मापदण्ड स्रोत पुस्तिका सम्बन्धमा जानकारी
		स्थानीय तहको सरकारबाट गरिने बजार अनुगमन निर्देशिका (नमुना)
११	**स्थानीय सडक, ग्रामीण सडक, कृषि सडक, सिँचाई**	प्रादेशिक एवं स्थानीय सडक तथा सुधार कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७६
१२	**गाँउ सभा, नगर सभा, जिल सभा, स्थानीय अदालत, मेलमिलाप मध्यस्थता ब्यबस्थापन**	
		गाउँ‹नगर कार्यपालिकाको बैठक संचालन सम्बन्धी कार्यविधि २०७४ ‹नमूना
		गाउँ कार्यपालिका कार्यसम्पादन नियमावली २०७४ (नमूना)
		नगर कार्यपालिका कार्यसम्पादन नियमावली २०७४ (नमूना)
		गाउँ कार्यपालिका कार्य विभाजन नियमावली २०७४ (नमूना)
		नगर कार्यपालिका कार्य विभाजन नियमावली २०७४ (नमूना)

		उपमहानगर नगर कार्यपालिका कार्य विभाजन नियमावली २०७४ (नमूना)
		महानगर नगर कार्यपालिका कार्य विभाजन नियमावली २०७४ (नमूना)
		गाउँ/नगर/जिल्ला सभा संचालन कार्यविधि २०७४ (नमूना)
		गाउँपालिका/नगरपालिका आपतकालीन कार्यसञ्चालन विधि, २०७५
		स्थानीय तहको वार्षिक योजना तथा वजेट तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७४
		न्यायिक समितिले उजुरीको कारवाही किनारा गर्दा अपनाउनुपर्ने कार्यविधिका सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक (नमूना कानून)
		युवाल्कब गठन तथा युवा सांसद सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
		प्रेस विज्ञप्ति - उत्थानशील समुदायका लागि गाउँपालिका/नगरपालिकाको रणनीति, २०७५
१३	स्थानीय अभिलेख ब्यबस्थापन	
१४	घरजग्ग धनिपूर्जा वितरण	
१५	कृषि तथा पशुपालन, कृषि उत्पादन ब्यबसाय, पशुपालन, सहकारी	
		कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन ऐन ‍नमुना
१६	जेष्ठ नागरिक, अपाङता भएका ब्यक्ति र अशक्तहरुको ब्यबस्थापन	
१७	बेरोजगार तथ्याँक संकलन	
१८	कृषि प्रसारको ब्यबस्थापन, सञ्चालन र नियन्त्रण	
१९	खनेपानी तथा साना जलविद्युत आयोजना, वैकल्पिक उजा	स्थानीय उर्जा विकास सम्बन्धी निर्देशिका, २०७४
२०	बिपद ब्यबस्थापन	गाउँरनगर विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ‍नमूना० ऐन
		स्थानीय विपद व्यवस्थापन कोष संचालन, कार्यविधि २०७५ (नमूना)
२१	जलाधार, बन्यजन्तु, खनी तथा खनिज पदार्थको संरक्षण	स्थानीय वातावरण तथा प्राकृतिक स्रोत संरक्षण ऐन नमूना कानुन
२२	भाषा, संस्कृति र ललितकलाको संरक्षण र किस	

अनुसूची ५ ख संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट सहजिकरणका लागि उपलब्ध गराईएका नमूना कानूनहरु साझा अधिकार सूची अन्तरगत

साझा अधिकारका बिषय		**नमूा कानून**	
सहकारी			
शिक्षा, खेलकुद र पत्रपत्रिका			
स्वास्थ्य			
कृषि			
विद्युत, खानेपानी, सिँचाई जस्ता सेवाहरु			
सेवा शुल्क, दस्तुर, दण्ड जरिवाना तथा प्राकृतिक श्रोतवाट प्राप्त रोयल्टि, पर्यटन शुल्क			
बन जंगल, बन्यजन्तु, चराचुरुङी, जल उपयोग, वातावरण, पर्यावरण तथा जैविक विविधता			
खानी तथा खनिज			
बिपद ब्यबस्थापन			
सामाजिक सुरक्षा र गरिबी निवारण	१	गरिबी निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रम संचालन कार्यविधि ‹नमुना०, २०७४	
	२	बाल गृह संचालन कार्यविधि २०७५ (नमूना)	
	३	सडक बालबालिकाका े व्यवस्थापन खर्च कार्यविधि २०७५ (नमूना)	
	४	बालविवाह विरुद्ध कार्यक्रम खर्च कार्यविधि २०७५ (नमूना)	
यक्तिगत घट्ना,जन्म मृत्यु, विवाह र तथ्याँक			
पुरातत्व, प्राचीन स्मारक र संग्राहलय			
सुकुम्बासी ब्यबस्थापन			
प्राकृतिक श्रोतबाट प्राप्त रोयल्ट			
सवारी साधन अनुमति			

अनुसूची ६ क साझा अधिकार सूची अन्तरगत स्थानीय तहले जारी गरेका ऐन

	साझा अधिकार सूची का बिषयहरु		**ऐन**	
१	सहकारी			
२	शिक्षा, खेलकुद र पत्रपत्रिका		खेलकुद विकास ऐन, २०७५	
३	स्वास्थ्य			
४	कृषि			
५	विद्युत, खानेपानी, सिँचाई जस्ता सेवाहरु			
६	सेवा शुल्क, दस्तुर, दण्ड जरिवाना तथा प्राकृतिक श्रोतवाट प्राप्त रोयल्टि, पर्यटन शुल्क			
७	बन जंगल, बन्यजन्तु, चराचुरुङ्गी, जल उपयोग, वातावरण, पर्यावरण तथा जैविक विविधता			
८	खानी तथा खनिज		औद्योगिक ब्यबसाय ऐन, २०७४	
९	बिपद ब्यबस्थापन			
१०	सामाजिक सुरक्षा र गरिबी निवारण		अनाथ तथा जोखिमयुक्त बालबालिकाको लागि सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम (सञ्चालन कार्यविधि) ऐन, २०७५	
			बालबालिकाको अधिकार ब्यबस्थित गर्ने ऐन, २०७४	
११	यक्तिगत घट्ना, जन्म मृत्यु, विवाह र तथ्याँक			
१२	पुरातत्व, प्राचीन स्मारक र संग्राहलय			
१३	सुकुम्बासी ब्यबस्थापन			
१४	प्राकृतिक श्रोतबाट प्राप्त रोयल्ट			
१५	सवारी साधन अनुमति			

अनुसूची ६ ख साझा अधिकार सूची अन्तरगत स्थानीय तहले जारी गरेका नियमावली

	साझा अधिकार सूची अन्तरगत स्थानीय गाँउ तथा नगरपालिकाहरुले जारी गरेका नियमावली			
	साझा अधिकार सूची का बिषयहरु		नियमावली	
१	सहकारी			
२	शिक्षा, खेलकुद र पत्रपत्रिका			
३	स्वास्थ्य			
४	कृषि			
५	विद्युत, खानेपानी, सिँचाई जस्ता सेवाहरु			
६	सेवा शुल्क, दस्तुर, दण्ड जरिवाना तथा प्राकृतिक श्रोतवाट प्राप्त रोयल्टि, पर्यटन शुल्क			
७	बन जंगल, बन्यजन्तु, चराचुरुङी, जल उपयोग, वातावरण, पर्यावरण तथा जैविक विविधता			
८	खानी तथा खनिज			
९	बिपद ब्यबस्थापन			
१०	सामाजिक सुरक्षा र गरिबी निवारण	३	जातीय भेदभाव तथा छुवाछुत (कसूर र सजाय) नियमावली, २०७४	
११	यक्तिगत घट्ना, जन्म मृत्यु, विवाह र तथ्याँक			
१२	पुरातत्व, प्राचीन स्मारक र संग्राहलय			
१३	सुकुम्बासी ब्यबस्थापन			
१४	प्राकृतिक श्रोतबाट प्राप्त रोयल्ट			
१५	सवारी साधन अनुमति			

अनुसूची ६ ग साझा अधिकार सूची अन्तरगत स्थानीय तहले जारी गरेका कार्यविधि

	साझा अधिकार सूची अन्तरगत स्थानीय गाँउ तथा नगरपालिकाहरुले जारी गरेका कार्यविधि			
	साझा अधिकार सूची का बिषयहरु		कार्यविधि	
१	सहकारी			
२	शिक्षा, खेलकुद र पत्रपत्रिका	७७	नगर खेलकुद विकास समिति सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५	
		८३	राष्ट्रपति रनिङ शिल्ड प्रतियोगिता सञ्चालन कार्यविधि, २०७५	
३	स्वास्थ्य			
४	कृषि			
५	विद्युत, खानेपानी, सिँचाई जस्ता सेवाहरु			
६	सेवा शुल्क, दस्तुर, दण्ड जरिवाना तथा प्राकृतिक श्रोतवाट प्राप्त रोयल्टि, पर्यटन शुल्क			
७	बन जंगल, बन्यजन्तु, चराचुरुङी, जल उपयोग, वातावरण, पर्यावरण तथा जैविक विविधता			
८	खानी तथा खनिज			
९	बिपद व्यबस्थापन	७१	राहत सामाग्री वितरण कार्यविधि, २०७६	
१०	सामाजिक सुरक्षा र गरिबी निवारण	१४	सामाजिक सुरक्षा कार्यविधि, २०७५	
		४२	बालविवाह विरुद्ध कार्यक्रम सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६	
		४९	एकल पुरुष भत्ता बितरण सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६	
		४४	सडक बालबालिका व्यबस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६	
		७६	लैङ्गिक एवं मूला प्रवाहीकरण र पछाडी पारिएका व्यक्ति, वर्ग र समुदायको हित प्रबर्द्धन गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५	
		९६	मातृशिशु तथा नवजात शिशु आकस्मिक कोष कार्यविधि, २०७६	
		९८	अनाथ तथा जोखिमयुक्त बाल बालिकाका लागि सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७५	
		९९	नगर बालबालिका कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७५	
११	यक्तिगत घट्ना, जन्म मृत्यु, विवाह र तथ्याँक			
१२	पुरातत्व, प्राचीन स्मारक र संग्राहलय			
१३	सुकुम्बासी व्यबस्थापन			
१४	प्राकृतिक श्रोतबाट प्राप्त रोयल्ट			
१५	सवारी साधन अनुमति	२९	यातायात तथा सवारी व्यबस्थापन कार्यविधि, २०७५	

अनुसूची ६ घ साझा अधिकार सूची अन्तरगत स्थानीय तहले जारी गरेका निर्देशिका

	साझा अधिकार सूची अन्तरगत स्थानीय गाँउ तथा नगरपालिकाहरुले जारी गरेका निर्देशिका					
	साझा अधिकार सूचीका बिषयहरु				**निर्देशिका**	
१	सहकारी					
२	शिक्षा, खेलकुद र पत्रपत्रिका					
३	स्वास्थ्य					
४	कृषि					
५	विद्युत, खानेपानी, सिँचाई जस्ता सेवाहरु					
६	सेवा शुल्क, दस्तुर, दण्ड जरिवाना तथा प्राकृतिक श्रोतवाट प्राप्त रोयल्टि, पर्यटन शुल्क					
७	बन जंगल, बन्यजन्तु, चराचुरुङी, जल उपयोग, वातावरण, पर्यावरण तथा जैविक विविधता					
८	खानी तथा खनिज					
९	बिपद ब्यबस्थापन					
१०	सामाजिक सुरक्षा र गरिबी निवारण			१७	बालमैत्री स्थानीय कोष सञ्चालन निर्देशिका, २०७४	
११	यक्तिगत घट्ना, जन्म मृत्यु, विवाह र तथ्याँक					
१२	पुरातत्व, प्राचीन स्मारक र संग्राहलय					
१३	सुकुम्बासी ब्यबस्थापन					
१४	प्राकृतिक श्रोतबाट प्राप्त रोयल्ट					
१५	सवारी साधन अनुमति					

अनुसूची ७ क एकल अधिकार सूची अन्तरगत स्थानीय तहले जारी गरेका ऐन

	एकल अधिकार सूचीका बिषय		**ऐन**
१	नगर प्रहरी	१	नगर प्रहरी ऐन
२	सहकारी संस्था	१	सहकारी ऐन
३	एफ एम सञ्चालन	१	एफ एम रेडियो ऐन
४	स्थानीय कर (सम्पत्ति कर, घरवहाल कर, घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर), सेवा शुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क, विज्ञापन कर, व्यबसाय कर, भूमीकर (मालपोत), दण्ड जरिवाना, मनोरञ्जन कर,		
		१	विनियोजन ऐन
		२	आर्थिक ऐन
		३	आर्थिक कार्यविधि नियमित तथा व्यबस्थित गर्न बनेको कानून, २०७४
		४	राजस्व परामर्श समिति ऐन, २०७५
५	स्थानीय सेवाको व्यबस्थापन	१	कर तथा गैर कर राजस्व लगाउने र उठाउने सम्बन्धी ऐन, २०७६
		२	प्रशासकीय कार्यविधि नियमित गर्ने ऐन
		३	स्थानीय सेवा ऐन
		४	संस्था दर्ता ऐन
		५	सेवा करारमा कर्मचारी व्यबस्थापन गर्न बनेको बिधेयक, २०७६
		६	आदेश प्रमाणीकरण ऐन, २०७६
		७	व्यबसाय दर्ता ऐन, २०७५
		८	स्थानीय तहको पदाधिकारी तथा सदस्यले पाउने सुविधा सम्बन्धमा बनेको ऐन, २०७६
		९	स्थानीय निर्माण व्यबसाय ऐन, २०७४
		१०	सुशासन ऐन, २०७५
६	स्थानीय तथ्याँक र अभिलेख व्यबस्थापन		
७	स्थानीय स्तरका विकास आयोजना तथा परियोजनाहरु	१	पूर्वाधार व्यबस्थापन ऐन, २०७५
		२	स्थानीय निर्माण व्यबसाय ऐन, २०७४
८	आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्ष	१	सार्वजनिक निजी साझेदारी ऐन
		२	शिक्षा ऐन
		३	आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा ऐन, २०७४
९	आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाइ	१	आधाभूत स्वास्थ्य तथा सरसफाई ऐन
		२	स्वास्थ्य सम्बन्धी ऐन
१०	स्थानीय बजार व्यबस्थापन, बातावरण संरक्षण र जैविक विविधता	१	फोहोरमैला व्यबस्थापन ऐन
११	स्थानीय सडक, ग्रामीण सडक, कृषि सडक, सिँचाई		
१२	गाँउ सभा, नगर सभा, जिल्ला सभा, स्थानीय अदालत, मेलमिलाप मध्यस्थता व्यबस्थापन	१	न्यायिक समितिको कार्यविधि सम्बन्धी ऐन
		२	न्यायिक समितिले उजुरीको कारवाही किनारा गर्दा अपनाउनु पर्ने कार्यविधि सम्बन्धमा बनेको ऐन, २०७५
१३	स्थानीय अभिलेख व्यबस्थापन		
१४	घरजग्गा धनिपूर्जा वितरण		
१५	कृषि तथा पशुपालन, कृषि उत्पादन व्यबसाय, पशुपालन, सहकारी	१	कृषि व्यबसाय ऐन
		२	पशुस्वास्थ्य तथा पशु सेवा ऐन, २०७५
१६	जेष्ठ नागरिक, अपाङ्ता भएका व्यक्ति र अशक्तहरुको व्यबस्थापन		
१७	बेरोजगार तथ्याँक संकलन		

१८	कृषि प्रसारको व्यवस्थापन, सञ्चालन र नियन्त्रण		
१९	खानेपानी तथा साना जलविद्युत आयोजना, वैकल्पिक उजा		
२०	विपद व्यवस्थापन	१	विपद जोखिम न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापन ऐन
२१	जलाधार, बन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षण		
२२	भाषा, संस्कृति र ललितकलाको संरक्षण र विकास	१	भाषा, कला, साहित्य, सांस्कृतिक प्रतिष्ठान स्थापना तथा सञ्चालन गर्न बनेको ऐन, २०७५

अनुसूची ७ ख एकल अधिकार सूची अन्तरगत स्थानीय तहले जारी गरेका नियमावली

	एकल अधिकार सूची अन्तरगत स्थानीय गाँउ तथा नगरपालिकाहरुले जारी गरेका नियमावली		
	एकल अधिकार सूचीका बिषयहरु		**नियमावली**
१	नगर प्रहरी		
२	सहकारी संस्था	झद्द	सहकारी नियमावली, २०७६
३	एफ एम सञ्चालन		
४	स्थानीय कर (सम्पत्ति कर, घरवहाल कर, घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर), सेवा शुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क, विज्ञापन कर, व्यबसाय कर, भूमीकर (मालपोत), दण्ड जरिवाना, मनोरञ्जन कर,		
५	स्थानीय सेवाको व्यबस्थापन	७	निर्णय वा आदेश र अधिकारपत्रको प्रमाणीकरण नियमावली, २०७४
		११	स्थानीय राजपत्र प्रकाशन सम्बन्धी नियमावली, २०७५
		१३	मापदण्ड सम्बन्धी बनेको आवबश्यक नियम,२०७६
६	स्थानीय तथ्याँक र अभिलेख व्यबस्थापन		
७	स्थानीय स्तरका विकास आयोजना तथा परियोजनाहरु	८	सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०७६
		१५	शहरी योजना आयोग गठन तथा सञ्चालन नियमावली, २०७५
		१८	गाँउ विकास कोष (स्थापना र सञ्चालन) नियमावली, २०७५
		१९	सार्वजनिक निजी साझेदारी नियमावली, २०७६
८	आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा	६	शिक्षा नियमावली २०७४
		१७	विद्यालय शिक्षा सञ्चालन, व्यबस्थापन तथा नियमन सम्बन्धमा बनेको नियमावली, २०७४
९	आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाइ	१६	फोहोरमैला व्यबस्थापन नियमावली, २०७४
१०	स्थानीय बजार व्यबस्थापन, बातावरण संरक्षण र जैविक विविधता	१०	बजार निरिक्षण नियमावली, २०७५
११	स्थानीय सडक, ग्रामीण सडक, कृषि सडक, सिँचाई		
१२	गाँउ सभा, नगर सभा, जिल्ला सभा, स्थानीय अदालत, मेलमिलाप मध्यस्थता व्यबस्थापन	१	कार्य सञ्चालन नियमावली
		२	कार्य विभाजन नियमावली
		४	नगर कार्यपालिका कार्यसम्पादन नियमावली २०७४
		५	विधायन समिति नियमावली, २०७५
		९	नगरसभा सञ्चालन नियमावली, २०७४
		२०	नगरपालिका बैठक सञ्चालन तथा व्यबस्थापन नियमावली, २०७५
		२१	लेखा समिति कार्यसञ्चालन नियमावली, २०७५
१३	स्थानीय अभिलेख व्यबस्थापन		
१४	घरजग्गा धनिपूर्जा वितरण		
१५	कृषि तथा पशुपालन, कृषि उत्पादन व्यबसाय, पशुपालन, सहकारी		
१६	जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र अशक्तहरुको व्यबस्थापन		
१७	बेरोजगार तथ्याँक संकलन		
१८	कृषि प्रसारको व्यबस्थापन, सञ्चालन र नियन्त्रण		

१९	खानेपानी तथा साना जलविद्युत आयोजना, वैकल्पिक उजा		
२०	विपद व्यबस्थापन	१४	विपद व्यबस्थापन कोष सञ्चालन नियमावली, २०७५
२१	जलाधार, बन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षण		
२२	भाषा, संस्कृति र ललितकलाको संरक्षण र विकास		

अनुसूची ७ ग एकल अधिकार सूची अन्तरगत स्थानीय तहले जारी गरेका कार्यविधि

	एकल अधिकार सूची अन्तरगत स्थानीय गाँउ तथा नगरपालिकाहरुले जारी गरेका कार्यविधि			
	एकल अधिकार सूचीका बिषय			**जारी भएका कार्यविधि**
१	नगर प्रहरी	३	८	नगरप्रहरी व्यबस्था गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि
२	सहकारी संस्था	१	१९	सहकारी कार्यविधि, २०७६
३	एफ एम सञ्चालन	१०	१३	एफ एम रेडियो (व्यबस्थापन तथा सञ्चालन) कार्यविधि, २०७५
४	स्थानीय कर (सम्पत्ति कर, घरवहाल कर, घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर), सेवा शुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क, विज्ञापन कर, व्यबसाय कर, भूमीकर (मालपोत), दण्ड जरिवाना, मनोरञ्जन कर,			
		१	५	घरजग्गा, कोठा, टहरा बहालमा लगाउने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
		१	३४	ऐलानी जग्गाको विवरण संकलन तथा अभिलेखिकरण र व्यबस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
		६	३५	एकिकृत सम्पत्तिकर व्यबस्थापन कार्यविधि, २०७५
		१	३६	आन्तरिक आय (ठेक्का बन्दोबस्त) संकलन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
		१	६३	कर तथा शुल्क संकलन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
		१	७४	निजी जग्गाको माटो तथा अन्य खनिज पदार्थको उत्खनन, ओसारप्रसार तथा विक्री वितरण गर्न अनुमति प्रदान गनृे कार्यविधि, २०७५
		१	८९	वहालकर कार्यविधि, २०७५
छ	स्थानीय सेवाको व्यबस्थापन	२	३	सामाजिक परीक्षण
		१	४	स्थानीय निकायमा सार्वजनिक सुनुवाई कार्यविधि, २०७२
		१	७	मेयर आवास कार्यविधि, २०७४
		१६	१६	स्थानीय राजपत्र प्रकाशन सम्बन्धी कार्यविधि २०७५
		१४	१८	करारमा जनशक्ति व्यबसथापन गर्ने सम्बन्धी कार्यीविधि, २०७५
		१	२०	व्यबसाय दर्ता कार्यविधि, २०७५
		१	२५	सेवा करार कर्मचारी कार्यविधि, २०७५
		१	२६	निर्णय प्रमाणीकरण कार्यविधि, २०७४
		१	२८	कमचारी तथा पदाधिकारीहरुको सामुहिक अध्ययन अवलोकन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६
		१	३०	लिलामी सम्बन्धी कार्यीविधि,
		१	४०	संघ संस्था समूह ल्कव आदीलाई अनुदान दिने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
		२	३९	वडा कार्यालयहरुलाई आर्थिक अख्तियारी दिने सम्बन्धी कार्यृविधि, २०७५
		१	४८	सार्वजनिक जग्गा संरक्षण तथा उपयोग सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६
		१	५१	सुरक्षित आप्रवासन कार्यक्रम सञ्चालन सेवा प्रदायक संस्था छनौट कार्यविधि, २०७६
		२	५९	नगर युवा परिषद सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
		१	६०	नक्शा पास परामर्श सेवा कार्यविधि, २०७५
		१	६६	पदाधिकारी तथा कर्मचारीको सेवा सुविधा र शर्त सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४
		२	६८	आर्थिक सहायता सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४
		१	९०	एम्वुलेन्स सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६
		२	९५	आर्थिक कार्यविधि, २०७४
		२	४५	प्रशासकीय कार्यविधि, २०७४

६	स्थानीय तथ्याँक र अभिलेख व्यबस्थापन				
७	स्थानीय स्तरका विकास आयोजना तथा परियोजनाहरु		१	६	व्याकलोहोडर सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			१८	११	घ बर्गको निर्माण व्यबसायी ईजाजत पत्र सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			१७	१२	स्थानीय तहको उपभोक्ता समिति गठन, प।रचालन तथा व्यबस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४
			२	२४	यान्त्रिक उपकरण सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			१	४६	कार्यक्रम वा आयोजना सञ्चालन तथा व्यबस्थापन कार्यविधि, २०७४
			१	५५	प्रदेश समपुरक अनुदान सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६
			२	५६	भवन निर्माण तथा अभिलेखीकरण कार्यविधि, २०७६
			१	६४	बस्ति विकास कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७४
			१	९७	पूर्वाधार आयोजना मर्मता तथा सम्भार सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६
८	आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा		१	१५	विद्यालय शिक्षा सञ्चालन, व्यबस्थापन तथा नियमन कार्यविधि, २०७४
			२	३७	शिक्षा क्षेत्र विकास अनुदान कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
			१	५०	बिद्यालय भौतिक संरचना मर्मत सम्भार सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६
			१	५२	शिक्षक कर्मचारी स्वास्थ्य सुराक्षा कोष सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
			१	५३	विद्यालय सरसफाई स्वच्छन्दता सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			१	५४	अस्थायी राहत कारार शिक्षक कर्मचारी अवकाश कोष कार्यविधि, २०७५
			२	६१	संस्थागत विद्यालय छात्रबृत्ति वितरण कार्यविधि, २०७५
			१	६५	करार शिक्षक तथा कर्मचारी छनौट सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४
			१	६७	सामुदायिक विद्यालय तथा बाल विकास केन्द्रहरुलाइ प्रदान गरिने अनुदान सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४
			१	७३	हितकारी कोष सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
			१	७५	कल्याणकारी कोष सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			१	७९	शिक्षा विकास कोष सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
			२	८५	विद्यालय शिक्षा सञ्चालन व्यबस्थापन तथा नियमन कार्यीविधि, २०७४
			१	९३	आधारभूत तह उत्तिर्ण परीक्षा सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
९	आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाइ		१	३८	शहरी स्वास्थ्य ल्किनिक सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
			१	४३	नदी तथा अन्य सार्वजनिक क्षेत्रको सरसफाई सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६
			१	५८	स्वास्थ्य संस्था दर्ता, नवीकरण, स्तरोन्नति तथा सेवा थप सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			१	७०	स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन तथा व्यबस्थापन कार्यविधि, २०७४
			१	९२	मदिरा लागु औषध तथा जुवा तास निषेध कार्यविधि, २०७५
१०	स्थानीय बजार व्यबस्थापन, बातावरण संरक्षण र जैविक विविधता				
			१	९	मदिरा बिक्री बितरण तथा नियमन कार्यविधि, २०७६
			१	३१	बजार व्यबस्थापन कार्यविधि
			१	६२	स्मार्ट सिटि हब परियोजना कार्यविधि, २०७५
			१	८७	मेला महोत्सव व्यबस्थापन कार्यविधि, २०७५
११	स्थानीय सडक, ग्रामीण सडक, कृषि सडक, सिँचाई				
१२	गाँउ सभा, नगर सभा, जिल्ला सभा, स्थानीय अदालत, मेलमिलाप मध्यस्थता व्यबस्थापन				
			१६	१	गापा रनपा बैठक सञ्चलन कार्यविधि
			१२	२	गाँउ र नगरसभा सञ्चालन कार्यविधि
			१	१७	न्यायिक समितिले उजुरीको कारवाही किनारा गर्दा अपनाउनु पर्ने कार्यविधि, २०७५
			१	५७	लेखा समिति कार्यविधि, २०७६
			४	८४	न्यायिक समिति कार्यविधि, २०७५
			१	९४	आपतकालिन कार्यसञ्चालन कार्यविधि, २०७५

झघ	स्थानीय अभिलेख व्यवस्थापन				
१४	घरजग्गा धनिपूर्जा वितरण		६	३२	टोल विकास संस्था सञ्चालन कार्यविधि
			१	३३	जग्गा संरक्षण समितिको कार्यविधि
			१	८८	जग्गा प्राप्ती कार्यविधि, २०७५
१५	कृषि तथा पशुपालन, कृषि उत्पादन व्यवसाय, पशुपालन, सहकारी				
			२	२७	कृषि, पशु समूह गठन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७६
			३	६९	कृषि कार्यक्रम सञ्चालन तथा अनुदान सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४
			२	८१	पशु स्वास्थ्य कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७६
१६	जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र अशक्तहरुको व्यवस्थापन				
			१३	१०	अपाङ्गता भएका व्यक्तिको परिचय पत्र वितरण कार्यविधि, २०७५
			१	८०	जेष्ठ नगरिक मञ्च गठन तथा सञ्चालन कार्यविधि, २०७६
			२	९१	जेष्ठ नागरिक परिचयपत्र विगरण कार्यविधि, २०७६
१७	बेरोजगार तथ्याँक संकलन		३	२३	गरिबी निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
			१	७८	उपप्रमूख महिला उद्यमशीलता विकास कार्यक्रम सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			१	८६	महिला स्वरोजगार कार्यक्रम सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६
१८	कृषि प्रसारको व्यवस्थापन, सञ्चालन र नियन्त्रण				
१९	खानेपानी तथा साना जलविद्युत आयोजना, वैकल्पिक उजा		१	२२	स्थानीय उर्जा विकास सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			१	४७	साना जलविद्युत आयोजना विकास सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६
			१	८२	घरेलु सौर्य उर्जा प्रणाली अनुदान कार्यविधि, २०७६
२०	बिपद व्यवस्थापन		७	२१	स्थानीय विपद व्यवस्थापन कोष सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
			१	४१	आपतकालिन कार्य सञ्चालन केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६
			१	७२	मर्मत सम्भार तथा विपद व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७४
२१	जलाधार, बन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षण				
२२	भाषा, संस्कृति र ललितकलाको संरक्षण र विकास				

अनुसूची ७ घ एकल अधिकार सूची अन्तरगत स्थानीय तहले जारी गरेका निर्देशिका

	एकल अधिकार सूची अन्तरगत स्थानीय गाँउ तथा नगरपालिकाहरुले जारी गरेका निर्देशिका		
	एकल अधिकार सूचीका बिषय		**निर्देशिका**
१	नगर प्रहरी		
२	सहकारी संस्था		
३	एफ एम सञ्चालन		
४	स्थानीय कर (सम्पत्ति कर, घरवहाल कर, घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर), सेवा शुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क, विज्ञापन कर, व्यबसाय कर, भूमीकर (मालपोत), दण्ड जरिवाना, मनोरञ्जन कर,		
५	स्थानीय सेवाको व्यबस्थापन	०४	गैर सरकारी संस्था (सञ्चालन तथा व्यबस्थापन) निर्देशिका, २०७५
		०५	आर्थिक निदेशिका, २०७४
		०९	तालिम, गोष्ठी कार्यशाला तथा अध्ययन भ्रमण खर्च सम्बन्धी निर्देशिका, २०७५
		१६	टोल विकास संस्था समन्वय समिति गठन तथा परिचालन सम्बन्धी निर्देशिका, २०७४
६	स्थानीय तथ्याँक र अभिलेख व्यबस्थापन		
७	स्थानीय स्तरका विकास आयोजना तथा परियोजनाहरु	१२	सार्वजनिक निजी साझेदारी योजना सञ्चालन तथा व्यबस्थापन निर्देशिका, २०७४
८	आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्ष	१४	अनौपचारिक शिक्षा शिक्षण सहयोग सञ्चालन निर्देशिका, २०७५
९	आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाइ	०२	स्थानीय तहमा स्वास्थ संस्था दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण सम्बन्धी निर्देशिका २०७५
		०८	स्वास्थ्य संस्था दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण सम्बन्धी निर्देशिका २०७५
		१३	अस्पताल व्यबस्थापन समिति गठन निर्देशिका, २०७५
		१५	बिपन्न नागरिक औषधि उपचार कोष निर्देशिका, २०७५
१०	स्थानीय बजार व्यबस्थापन, बातावरण संरक्षण र जैविक विविधता	०१	बजार अनुगमन निर्देशिका, २०७५
११	स्थानीय सडक, ग्रामीण सडक, कृषि सडक, सिँचाई	११	डोजर तथा लोडर सञ्चालन सम्बन्धी निर्देशिका, २०७५
१२	गाँउ सभा, नगर सभा, जिल्ला सभा, स्थानीय अदालत, मेलमिलाप मध्यस्थता व्यबस्थापन	१८	कार्यसञ्चालन निर्देशिका, २०७४
१३	स्थानीय अभिलेख व्यबस्थापन		
१४	घरजग्गा धनिपूर्जा वितरण		
१५	कृषि तथा पशुपालन, कृषि उत्पादन व्यबसाय, पशुपालन, सहकारी	०३	कृषक समूह गठन तथा व्यबस्थापन निर्देशिका, २०७५
		०७	कृषि विकास कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका तथा नर्मस, २०७६
१६	जेष्ठ नागरिक, अपाङता भएका व्यक्ति र अशक्तहरुको व्यबस्थापन	०६	जेष्ठ नागरिक परिचय पत्र वितरण निर्देशिका, २०७५
१७	बेरोजगार तथ्याँक संकलन		
१८	कृषि प्रसारको व्यबस्थापन, सञ्चालन र नियन्त्रण		
१९	खानेपानी तथा साना जलविद्युत आयोजना, वैकल्पिक उजा	१०	उर्जा विकास सम्बन्धी निर्देशिका, २०७५
२०	बिपद व्यबस्थापन		
२१	जलाधार, बन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षण		
२२	भाषा, संस्कृति र ललितकलाको संरक्षण र विकास		

अनुसूची ८ स्थानीय तहहरुद्वारा जारी भएका आचारसंहिता, दिग्दर्शन, नीति तथा अन्य कानून

	गाँउ तथा नगरपालिकाहरु द्वारा जारी भएका आचार संहिता, दिग्दर्शन, नीति र अन्य कानून													
सि नं	आचारसंहिता, दिग्दर्शन, नीति र अन्य कानूनहरु	स्थानीय तहका संकेत												जम्मा
०१	पदाधिकारीहरुको आचारसंहिता	३	९	१२	१५	१६	१९	२३	२४	२६	२९	३१	४५	१२
०२	योजना तथा बजेट तर्जमा दिग्दर्शन	६	२३											२
०३	स्वास्थ्य नीति, २०७५	२४	२९											२
०४	विज्ञापन बोर्ड प्रचार सामाग्री नियमन गर्ने नीति, २०७५	२४												१
०५	सार्वजनिक निजी साझेदारी नीति, २०७४	३	२४	३३										३
०६	पशुपंक्षी पालन नीति, २०७४	२४												१
०७	कृषि नीति, २०७४	२४												१
०८	कर्मचारी प्रोत्साहन भत्ता सम्बन्धी मापदण्ड, २०७५	१३												१
०९	कार्यक्रम सञ्चालन खर्चको मापदण्ड, २०७४	१५												१
१०	अशक्त असहाय तथा दैवी प्रकोप पीडितको लागि आर्थिक सहायता उपलब्ध गराउने मापदण्ड, २०७४	१५												१
११	भवन निर्माण मापदण्ड	१५												१
१२	जम्मा	११	४	२	१	१	१	१	१	१	१	१	१	२६

अनुसूची ९ गाँउपालिका तथा नगरपालिकाहरुबाट जारी कानूनहरु

सि नं	गाँउ तथा नगरपालिकाहरुको नाम	गाँउ/नगर/उप/महाँनगरपालिका	जारी भएका नीति, ऐन, नियमावली, निर्देशिका तथा कार्यविधिहरु
००१	फुङलिङ	नगर	ऐन २
			आर्थिक ऐन, २०७४
			विनियोजन ऐन, २०७४
		नियमावली २	कार्यसञ्चालन नियमावली, २०७४
			कायविभाजन नियमावली, २०७४
		कार्यविधि ४	नगरपालिका बैठक सञ्चालन कार्यविधि, २०७४
			नगरसभा सञ्चालन कार्यविधि, २०७४
			स्थानीय निकायमा सार्वजनिक सुनुवाई कार्यविधि, २०७२
			सार्वजनिक परीक्षण कार्यविधि, २०७
		अन्य १	लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट स्थानीयकरण रणनीति २०७२
००२	कन्काई	नगर	ऐन २
			आर्थिक ऐन, २०७५
			विनियोजन ऐन, २०७५
		अन्य १	बजार अनुगमन निर्देशिका, २०७५
		कार्यविधि ३	घरजग्गा, कोठा, टहरा बहालमा लगाउने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			ब्याकलोहोडर सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			मेयर आवास कार्यविधि, २०७४
००३	बिराटनगर	महाँनगर	ऐन ७
			सहकारी ऐन, २०७५
			शिक्षा ऐन, २०७६
			आर्थिक ऐन, २०७५
			बिनियोजन ऐन, २०७५
			बिपदजोखिम न्यूनीकरण तथा ब्यबस्थापन गर्न बनेको बिधेयक, २०७५
			कृषि ब्यबसाय प्रबर्द्धन ऐन, २०७५
			प्रशासकीय कार्यविधि (नियमित गर्ने) ऐन, २०७५
		नियमावली ३	नगरकार्यपालिका कार्यविभाजन नियमावली, २०७४
			कार्यपालिकाको निर्णय वा आदेश र अधिकार पत्रको प्रमाणीकरण नियमावली, २०७४
			जातीय भेदभाव तथा छुवाछुत (कसूर र सजाय) नियमावली, २०७४
		कार्यविधि १०	नगरप्रहरी ब्यबस्था गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि
			मदिरा बिक्री बितरण तथा नियमन कार्यविधि, २०७६
			अपाङ्ता भएका ब्यक्तिको परिचय पत्र वितरण कार्यविधि, २०७५
			स्थानीय तहको उपभोक्ता समिति गठन, प।रचालन तथा ब्यबस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४
			एफ एम रेडियो (ब्यबस्थापन तथा सञ्चालन) कार्यविधि, २०७५
			घ बर्गको निर्माण ब्यबसायी ईजाजत पत्र सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			सामाजिक सुरक्षा कार्यविधि, २०७५
			विद्यालय शिक्षा सञ्चालन, ब्यबस्थापन तथा नियमन कार्यविधि, २०७४
			नगर सभा सञ्चालन कार्यविधि, २०७४
			नगर कार्यपालिका सञ्चानल कार्यविधि, २०७४
		अन्य २	सार्वजनिक निजी साझेदारी नीति, २०७२

			पदाधिकारीहरुको आचारसंहिता, २०७५
		निदेशिका ४	स्थानीय तहमा स्वास्थ संस्था दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण सम्बन्धी निर्देशिका २०७५
			कृषक समूह गठन तथा व्यबस्थापन निर्देशिका, २०७५
			गैर सरकारी संस्था (सञ्चालन तथा व्यबस्थापन) निर्देशिका, २०७५
			बजार अनुगमन निर्देशिका, २०७५
००४	छथर	गाँउ	विनियोजन ऐन २०७६
		ऐन ३	आर्थिक ऐन, २०७६
			आधरभूत स्वास्थ्य तथा सरसफाई ऐन, २०७६
००५	चिशंखुगढी	गाँउ	ऐन
००६	इनरुवा	नगर	ऐन १
			सहकारी ऐन २०७४
			नियमावली १
			नगर कार्यपालिका कार्यसम्पादन नियमावली २०७४
			कार्यविधि ५
			स्थानीय राजपत्र प्रकाशन सम्बन्धी कार्यविधि २०७५
			घ बर्गको निर्माण व्यबसायी इजाजत सम्बन्धी कार्यविधि २०७५
			बैठक सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि २०७४
			एफ एम रेडियो व्यबस्थापन तथा सञ्चालन कार्यविधि २०७५
			नगर कार्यपालिका बैठक सञ्चालन कार्यविधि, २०७४
		निर्देशिका २	आर्थिक निदेशिका, २०७४
			कार्यसञ्चालन निर्देशिका, २०७४
		अन्य ३	स्थानीय तह सञ्चालन सँम्बन्धी आदेश, २०७४
			स्थानीय तहको योजना तथा बजेट तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७४
			पदाधिकारीहरुको आचारसंहिता २०७४
००७	रौतामाई	गाँउ	ऐन १०
			रौतामाई सहकारी ऐन, २०७५
			कृषि व्यबसाय प्रबर्द्धन ऐन, २०७५
			प्रशासकीय कार्यविधि (नियमित गर्ने) ऐन, २०७५
			स्थानीय स्वास्थ्य तथा सरसफाई ऐन, २०७५
			विपद जोखिम न्यूनिकरण तथा व्यबस्थापन ऐन, २०७५
			अनाथ तथा जोखिमयुक्त बालबालिकाको लागि सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम (सञ्चालन कार्यविधि) ऐन, २०७५
			स्थानीय सेवा ऐन, २०७५
			संस्था दर्ता ऐन, २०७५
			पूर्वाधार व्यबस्थापन ऐन, २०७५
			आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा ऐन, २०७४
००८	सुरुङा	नगर	ऐन ४
			शिक्षा ऐन, २०७६
			आदेश प्रमाणीकरण ऐन, २०७६
			विनियोजन ऐन, २०७४
			आर्थिक ऐन, २०७४
		नियमावली २	नगर कार्यसञ्चालन नियमावली, २०७४
			नगर कार्यविभाजन नियमावली, २०७४
		कार्यविधि १	नगर सभा सञ्चालन कार्यविधि, २०७४
००९	जनकपुरधाम	उपमहाँनगर	ऐन ३
			विनियोजन ऐन २०७४
			आर्थिक ऐन २०७४

			प्रशासकीय कार्यविधि नियमित गर्ने ऐन २०७५
		नियमावली २	कार्यसञ्चालन नियमावली २०७४
			कार्यविभाजन नियमावली २०७४
		कार्यविधि ५	बैठक सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४
			न्यायिक समितिले उजुरीको कारवाही किनारा गर्दा अपनाउनु पर्ने कार्यविधि, २०७५
			उपभोक्ता समिति गठन, परिचालन तथा व्यबस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			करारमा जनशक्ति व्यबसथापन गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			राजपत्र प्रकाशन कार्यविधि, २०७५
		अन्य १	पदाधिकारीको आचारसंहिता, २०७५
०१०	सिराहा	नगर	ऐन
०११	बिष्णु	गाँउ	विनियोजन ऐन, २०७४
		ऐन ४	आर्थिक ऐन, २०७४
			प्रशासकीय कार्यविधि नियमित गर्ने ऐन, २०७४
			आर्थिक कार्यविधि नियमित तथा व्यबस्थित गर्न बनेको कानून, २०७४
		नियमावली २	नगरपालिका कार्य विभाजन नियमावली, २०७४
			नगरपालिका कार्यसम्पादन नियमावली, २०७४
०१२	माधवनारायण	नगर	विनियोजन ऐन, २०७४
		ऐन ८	आर्थिक ऐन, २०७४
			नगर प्रहरी ऐन, २०७५
			नगर विपद व्यबस्थापन न्यूनिकरण तथा व्यबस्थापन ऐन २०७५
			स्थानीय तहको प्रशासकीय कार्यविधि नियमित गर्ने ऐन, २०७४
			कृषि व्यबसाय प्रबर्द्धन ऐन, २०७४
			स्थानीय तह सहकारी ऐन, २०७४
			आर्थिक कार्यविधि नियमित तथा व्यबस्थित गर्न बनेको कानून, २०७४
		नियमावली २	नगरपालिका कार्य विभाजन नियमावली, २०७४
			नगुरपालिका कार्य सम्पादन नियमावली, २०७४
		कार्यविधि १६	सहकारी कार्यविधि, २०७६
			अपाङ्गता परिचय पत्र वितरण कार्यविधि, २०७५
			स्थानीय राजपत्र प्रकाशन कार्यविधि, २०७५
			व्यबसाय दर्ता कार्यविधि, २०७५
			नगर प्रहरी कार्यविधि, २०७५
			स्थानीय विपद व्यबस्थापन कोष सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
			स्थानीय उर्जा विकास सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			गरिवी निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
			यान्त्रिक उपकरण सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			घ बर्गको निर्माण व्यबसायी ईजाजत सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			सेवा करार कर्मचारी कार्यविधि, २०७५
			स्थानीय तहमा करारमा जनशक्ति व्यबस्थापन गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			स्थानीय तहको उपभोक्त समिति गठन, परिचालन तथा व्यबस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			एफ एम रेडियो सञ्चालन तथा व्यबस्थापन कार्यविधि, २०७४
			निर्णय प्रमाणीकरण कार्यविधि, २०७४
			नगरपालिका बैठक सञ्चालन कार्यविधि, २०७४
		निर्देशिका २	जेष्ठ नागरिक परिचय पत्र वितरण निर्देशिका, २०७५
			स्थानीय तहको बजार अनुगमन निर्देशिका, २०७४
		अन्य १	पदाधिकारीहरुको आचारसंहिता २०७४
०१३	बारागढी	गाँउ	ऐन २

			विनियोजन ऐन, २०७४
			आर्थिक ऐन, २०७४
		कार्यविधि ६	स्थानीय राजपत्र प्रकाशन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			यान्त्रिक उपकरण सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६
			घ बर्ग निर्माण व्यबसायी इजाजत पत्र सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			कृषि, पशु समूह गठन तथा व्यबस्थापन कार्यविधि, २०७६
			करारमा कर्मचारी व्यबस्थापन गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			अपाङ्गता परिचयपत्र वितरण ऐन कार्यविधि, २०७५
		निर्देशिका २	जेष्ठ नागरिक परिचयपत्र वितरण निर्देशिका, २०७६
			कृषि विकास कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका तथा नर्मस, २०७६
		अन्य १	कर्मचारी प्रोत्साहन भत्ता सम्बन्धी मापदण्ड, २०७५
०१४	वीरगञ्ज	महाँनगर	विनियोजन ऐन,
		ऐन १०	आर्थिक ऐन
			शिक्षा ऐन
			स्वास्थ्य सम्बन्धी ऐन
			सहकारी ऐन
			फोहोरमैला व्यबस्थापन ऐन
			न्यायिक समितिको कार्यविधि सम्बन्धी ऐन
			सार्वजनिक निजी साझेदारी ऐन
			कृषि व्यबसाय प्रबर्द्धन ऐन
			एफ एम रेडियो ऐन
			आर्थिक कार्यविधि नियमित गर्ने ऐन
		नियमावली २	विधायन समिति नियमावली, २०७५
			शिक्षा नियमावली २०७४
		कार्यविधि ९	कमचारी तथा पदाधिकारीहरुको सामुहिक अध्ययन अवलोकन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६
			घ बर्ग निर्माण व्यबसायी इजाजत पत्र सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			यातायात तथा सवारी व्यबस्थापन कार्यविधि, २०७५
			लिलामी सम्बन्धी कार्यविधि,
			राजपत्र प्रकाशन कार्यविधि
			बजार व्यबस्थापन कार्यविधि
			टोल विकास संस्था सञ्चालन कार्यविधि
			जग्गा संरक्षण समितिको कार्यविधि
			उपभोक्ता समिति सञ्चालन कार्यविधि
		निर्देशिका २	स्वास्थ्य संस्था दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण सम्बन्धी निर्देशिका २०७५
			तालिम, गोष्ठी कार्यशाला तथा अध्ययन भ्रमण खर्च सम्बन्धी निर्देशिका, २०७५
		अन्य १	भवन निर्माण मापदण्ड
०१५	दुधौली	नगर	प्रशासकीय कार्यविधि नियमित गर्ने ऐन, २०७५
		ऐन १२	विनियोजन ऐन, २०७४
			आर्थिक ऐन, २०७४
			फोहोरमैला व्यबस्थापन ऐन, २०७५
			शिक्षा ऐन, २०७५
			सहकारी ऐन, २०७५
			न्यायिक समितिले उजुरीको कारवाही किनारा गर्दा अपनाउनु पर्ने कार्यविधि सम्बन्धमा बनेको ऐन, २०७५
			आर्थिक कार्यविधि नियमित तथा व्यबस्थित गर्न ऐन, २०७५
			कृषि व्यबसाय प्रबर्द्धन ऐन, २०७५

			बिपद जोखिम न्यूनिकरण तथा ब्यबस्थापन ऐन, २०७५
			संस्था दर्ता ऐन, २०७५
			पशुस्वास्थ्य तथा पशु सेवा ऐन, २०७५
			कर तथा गैर कर राजस्व लगाउने र उठाउने सम्बन्धी ऐन, २०७६
		नियमावली ३	कार्यसम्पादन नियमावली, २०७४
			कार्यविभाजन नियमावली, २०७४
			निर्णय वा आदेश र अधिकारपत्रको प्रमाणीकरण नियमावली, २०७४
		कार्यविधि २२	राजपत्र प्रकाशन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			नगरपालिका बैठक सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४
			नगरसभा सञ्चालन कार्यविधि, २०७४
			ऐलानी जग्गाको विवरण संकलन तथा अभिलेखिकरण र ब्यबस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			एकिकृत सम्पत्तिकर ब्यबस्थापन कार्यविधि, २०७५
			करारमा प्राविधिक कर्मचारी ब्यबस्थापन गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			आन्तरिक आय (ठेक्का बन्दोबस्त) संकलन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			घ बर्गको निर्माण ब्यबसायी ईजाजतपत्र सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			उपभोक्ता समिति, गठन, परिचालन तथा ब्यबस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			टोलसुधार संस्था गठन तथा सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
			एफ एम रेडियो (ब्यबस्थापन तथा सञ्चालन) कार्यविधि, २०७५
			शिक्षा क्षेत्र विकास अनुदान कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
			शहरी स्वास्थ्य ल्किनिक सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
			वडा कार्यालयहरुलाई आर्थिक अख्तियारी दिने सम्बन्धी कार्यृविधि, २०७५
			संघ संस्था समूह ल्कव आदीलाई अनुदान दिने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			गरिवी निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
			अपाङ्ता भएका ब्यक्तिको परिचय पत्र वितरण गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			आपतकालिन कार्य सञ्चालन केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६
			बालविवाह विरुद्ध कार्यक्रम सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६
			नदी तथा अन्य सार्वजनिक क्षेत्रको सरसफाई सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६
			सडक बालबालिका ब्यबस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६
			बिपद ब्यबस्थापन कोष सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६
		अन्य ३	पदाधिकारीहरुको आचारसंहिता, २०७४
			कार्यक्रम सञ्चालन खर्चको मापदण्ड, २०७४
			अशक्त असहाय तथा दैवी प्रकोप पीडितको लागि आर्थिक सहायता उपलब्ध गराउने मापदण्ड, २०७४
		निर्देशिका २	बजार अनुगमन निर्देशिका, २०७५
			उर्जा विकास सम्बन्धी निर्देशिका, २०७५
०१६	शैलुङ	गाँउ	ऐन १०
			विनियोजन ऐन, २०७४
			आर्थिक ऐन, २०७४
			स्थानीय स्वास्थ्य तथा सरसफाई ऐन, २०७४
			सहकारी ऐन, २०७४
			शिक्षा ऐन, २०७४
			विपद ब्यबस्थापन ऐन, २०७४
			कृषि ब्यबसाय प्रबर्द्धन सम्बन्धी ऐन, २०७४
			आर्थिक कार्यविधि नियमित तथा ब्यबस्थित गर्न बनेको कानून, २०७४
			अर्थ सम्बन्धी प्रस्तावलाई कार्यान्वयन गर्न बनेको ऐन, २०७५
			अनाथ तथा जोखिमयुक्त बालबालिकाको लागी सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम सञ्चालन

			कार्यविधि सम्बन्धमा व्यबस्था गर्न बनेको ऐन, २०७५
		नियमावली ३	निर्णय वा आदेश र अधिकारपत्रको प्रमाणीकरण नियमावली, २०७४
			कार्यविभाजन नियमावली, २०७४
			कार्यसम्पादन नियमावली, २०७४
		कार्यविधि ४	प्रशासकीय कार्यविधि, २०७४
			कार्यक्रम वा आयोजना सञ्चालन तथा व्यबस्थापन कार्यविधि, २०७४
			गाँउपालिका बैठक सञ्चालन कार्यविधि, २०७४
			एफ एम रेडियो (व्यबस्थापन तथा सञ्चालन) सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४
		अन्य १	पदाधिकारीको आचारसंहिता, २०७४
		निर्देशिका १	बजार अनुगमन निर्देशिका, २०७४
०१७	हेलम्बु	गाउ	ऐन ८
			विनियोजन ऐन, २०७४
			आर्थिक ऐन, २०७४
			शिक्षा ऐन, २०७६
			प्रशासकीय कार्यविधि नियमित गर्ने ऐन, २०७५
			व्यबसाय दर्ता ऐन, २०७५
			आथिक कार्यविधि ऐन, २०७५
			सहकारी ऐन, २०७५
			अर्थ सम्बन्धी प्रस्तावलाई कार्यान्वयन गर्न बनेको ऐन, २०७५
		नियमावली ४	कार्यविभाजन नियमावली, २०७५
			कार्यसम्पादन नियमावली, २०७५
			निर्णय वा आदेश र अधिकार पत्रको प्रमाणीकरण (कार्यविधि) नियमावली, २०७४
			आधाभूत तथा माध्यमिक शिक्षा नियमावली, २०७५
		कार्यविधि १५	साना जलविद्युत आयोजना विकास सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६
			सार्वजनिक जग्गा संरक्षण तथा उपयोग सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६
			आन्तरिक आय (ठेक्का बन्दोबस्त) उपयोग सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६
			अपाङ्गता भएको व्यक्तिको परिचय पत्र वितरण सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६
			एकल पुरुष भत्ता बितरण सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६
			उपभोक्ता समिति सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६
			विद्यालय भौतिक संरचना मर्मत सम्भार सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६
			सुरक्षित आप्रवासन कार्यक्रम सञ्चालन सेवा प्रदायक संस्था छनौट कार्यविधि, २०७६
			शिक्षक कर्मचारी स्वास्थ्य सुराक्षा कोष सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
			घ वर्ग ईजाजत सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			विद्यालय सरसफाई स्वच्छन्दता सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			अस्थायी राहत कारार शिक्षक कर्मचारी अवकाश कोष कार्यविधि, २०७५
			एकिकृत सम्पत्ति कर व्यबस्थापन कार्यविधि, २०७५
			करारमा जनशक्ति व्यबस्थापन गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			स्थानीय राजपत्र प्रकाशन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
		निर्देशिका १	डोजर तथा लोडर सञ्चालन सम्बन्धी निर्देशिका, २०७५
०१८	महालक्ष्मी	नगरपालिका	विनियोजन ऐन, २०७६
		ऐन ५	आर्थिक ऐन, २०७६
			शिक्षा ऐन, २०७६
			कृषि व्यबसाय प्रबर्द्धन सम्बन्धमा व्यबस्था गर्न बनेको ऐन, २०७५
			विपद जोखिम न्यूनिकरण तथा व्यबस्थापन गर्न बनेको ऐन, २०७५
०१९	नौकुण्ड	गाँउपालिका	
		ऐन १५	आर्थिक ऐन, २०७४

			विनियोजन ऐन, २०७४
			स्थानीय शिक्षा विधेयक, २०७६
			बिपद व्यबस्थापन कोष व्यबस्थापन तथा सञ्चालन गर्न बनेका बिधेयक, २०७६
			सेवा करारमा कर्मचारी व्यबस्थापन गर्न बनेको बिधेयक, २०७६
			संस्था दर्ता तथा नवीकरण सम्बन्धी ऐन, २०७६
			आर्थिक कार्यविधि नियमित तथा व्यबस्थित गर्न बनेका कानून, २०७६
			कृषि व्यबसाय प्रबर्द्धन सम्बन्धमा व्यबस्था गर्न बनेको बिधेयक, २०७६
			बिपद जोखिम न्यूनिकरण तथा व्यबस्थापन गर्न बनेको विधेयक, २०७६
			पूर्वाधार व्यबस्थापन ऐन, २०७५
			प्रशासकीय कार्यविधि नियमित गर्ने ऐन, २०७६
			स्वास्थ्य तथा सरसफाई ऐन, २०७५
			न्यायिक समिति ऐन, २०७५
			सहकारी ऐन, २०७५
			स्थानीय तहको पदाधिकारी तथा सदस्यले पाउने सुविधा सम्बन्धमा बनेको ऐन, २०७६
		नियमावली ४	सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०७६
			निर्णय वा आदेश र अधिकार पत्रको प्रमाणीकरण (कार्यविधि) नियमावली, २०७४
			कार्यविभाजन नियमावली, २०७४
			कार्यसम्पादन नियमावली, २०७४
		कार्यविधि ८	अपाङ्गता भएको व्यक्तिको परिचय पत्र वितरण सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			गाउसभा सञ्चालन कार्यविधि, २०७६
			सम्पत्तिकर व्यबस्थापन कार्यविधि, २०७६
			घ बर्गको निर्माण व्यबसायी ईजाजत सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६
			उपभोक्ता समिति गठन, परिचालन तथा व्यबस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६
			प्रदेश समपुरक अनुदान सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६
			बैठक सञ्चालन कार्यविधि, २०७४
			राजपत्र प्रकाशन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
		अन्य १	पदाधिकारीहरुको आचारसंहिता, २०७५
		निर्देशिका १	बजार अनुगमन निर्देशिका, २०७६
०२०	हेटौंडा	उपमहानगर	विनियोजन ऐन, २०७४
		ऐन ७	आर्थिक ऐन, २०७४
			न्यायिक समिति कार्यविधि ऐन, २०७४
			शिक्षा ऐन, २०७४
			आर्थिक कार्यविधि नियमित तथा व्यबस्थापन गर्ने बनेको कानून, २०७४
			कृषि व्यबसाय प्रबर्द्धन ऐन, २०७४
			सहकारी ऐन, २०७४
		नियमावली ४	नगरपालिका कार्यसम्पादन नियमावली, २०७४
			नगरपालिका कार्यविभाजन नियमावली, २०७४
			नगरसभा सञ्चालन नियमावली, २०७४
			प्रमाणीकरण कार्यविधि नियमावली, २०७४
		कार्यविधि १	बैठक सञ्चालन कार्यविधि, २०७४
		निर्देशिका १	सार्वजनिक निजी साझेदारी योजना सञ्चालन तथा व्यबस्थापन निर्देशिका, २०७४
०२१	किस्पाङ	गाँउपालिका	
०२२	पालुङटार	नगर	ऐन ६
			विनियोजन ऐन, २०७५
			आर्थिक ऐन, २०७५
			विपद व्यबस्थापन ऐन, २०७५

			स्वास्थ्य ऐन, २०७५
			न्यायिक समिति ऐन, २०७५
			प्रशासकीय कार्यविधि ऐन, २०७५
		नियमावली २	बजार निरिक्षण नियमावली, २०७५
			स्थानीय राजपत्र प्रकाशन सम्बन्धी नियमावली, २०७५
०२३	पुतलीबजार	नगर	विनियोजन ऐन, २०७४
		ऐन ८	आर्थिक ऐन, २०७४
			प्रशासकीय कार्यविधि नियमित गर्ने ऐन, २०७५
			आर्थिक कार्यविधि नियमित गर्ने ऐन, २०७५
			शिक्षा ऐन, २०७५
			न्यायिक कार्यविधि ऐन, २०७५
			कृषि व्यबसाय प्रबर्द्धन ऐन, २०७५
			सहकारी ऐन, २०७५
		नियमावली ३	कार्यविभाजन नियमावली, २०७४
			कार्यसम्पादन नियमावली, २०७४
			नगरपालिकाको निर्णय वा आदेश र अधिकारपत्र प्रमाणीकरण सम्बन्धी नियमावली, २०७४
		कार्यविधि ६	स्थानीय राजपत्र प्रकाशन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			नगरसभा सञ्चालन कार्यविधि, २०७४
			नगरपालिका बैठक सञ्चालन कार्यविधि, २०७४
			करारमा प्राविधिक कर्मचारी ब्यबस्थापन गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४
			वडा विकास कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
			घ बर्गको निर्माण ब्यबसायी ईजाजत पत्र सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
		अन्य २	पदाधिकारीहरुको आचारसंहिता २०७४
			योजना तथा बजेट तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७४
०२४	पोखरा	महाँनगर	विनियोजन ऐन, २०७४
		ऐन १३	आर्थिक ऐन, २०७४
			खेलकुदा विकास ऐन, २०७५
			पूर्वाधार विकासलाई ब्यबस्थापन गर्न बनेको ऐन, २०७५
			नगर प्रहरी ब्यबस्थापन ऐन, २०७५
			आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७५
			सुशासन ऐन, २०७५
			सहकारी ऐन, २०७५
			विपद ब्यबस्थापन ऐन, २०७५
			सार्वजनिक निजी साझेदारी ऐन, २०७४
			कृषि ब्यबसाय प्रबर्द्धन ऐन, २०७४
			बालबालिकाको अधिकार ब्यबस्थित गर्ने ऐन, २०७४
			न्यायिक समिति ऐन, २०७४
		नियमावली ११	सहकारी नियमावली, २०७६
			मापदण्ड सम्बन्धी बनेको आवबश्यक नियम,२०७६
			सार्वजनिक निजी साझेदारी नियमावली, २०७५
			शिक्षा नियमावली, २०७५
			विपद ब्यबस्थापन कोष सञ्चालन नियमावली, २०७५
			बिधायन समिति नियमावली, २०७५
			शहरी योजना आयोग गठन तथा सञ्चालन नियमावली, २०७५
			फोहोरमैला ब्यबस्थापन नियमावली, २०७४
			कार्यविभाजन नियमावली, २०७४

			प्रमाणीकरण नियमावली, २०७४
			कार्यसम्पादन नियमावली, २०७४
		कार्यविधि १४	भवन निर्माण तथा अभिलेखीकरण कार्यविधि, २०७६
			लेखा समिति कार्यविधि, २०७६
			स्वास्थ्य संस्था दर्ता, नवीकरण, स्तरोन्नति तथा सेवा थप सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			घ बर्गको निर्माण व्यबसायी ईजाजत पत्र सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			अपाङ्गता भएको व्यक्तिको परिचय पत्र वितरण सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			नगर युवा परिषद सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
			नक्शा पास परामर्श सेवा कार्यविधि, २०७५
			सम्पत्तिकर तथा घर जग्गा व्यबस्थापन कार्यविधि, २०७५
			उपभोक्ता समिति गठन, परिचालन तथा व्यबस्थापन कार्यविधि, २०७५
			संस्थागत विद्यालय छात्रबृत्ति वितरण कार्यविधि, २०७५
			स्मार्ट सिटि हब परियोजना कार्यविधि, २०७५
			स्थानीय राजपत्र प्रकाशन कार्यविधि, २०७५
			नगरसभा सञ्चालन कार्यविधि, २०७४
			नगर कार्यपालिकाको बैठक सञ्चालन कार्यविधि, २०७४
		निर्देशिका ६	अस्पताल व्यबस्थापन समिति गठन निर्देशिका, २०७५
			अनौपचारिक शिक्षा शिक्षण सहयोग सञ्चालन निर्देशिका, २०७५
			उर्जा विकास सम्बन्धी निर्देशिका, २०७५
			तालिम गोष्ठी कार्यशाला तथा अध्ययन खर्च सम्बन्धी निर्देशिका, २०७५
			बजार अनुगमन निर्देशिका, २०७४
			गैरसरकारी संस्था सञ्चालन एवं व्यबस्थापन निर्देशिका, २०७४
			पदाधिकारी आचारसंहिता, २०७५
		नीति ५	स्वास्थ्य नीति, २०७५
			विज्ञापन बोर्ड प्रचार सामाग्री नियमन गर्ने नीति, २०७५
			सार्वजनिक साझेदारी नीति, २०७४
			पशुपंक्षी पालन नीति, २०७४
			कृषि नीति, २०७४
०२५	चामे	गाँउ	
			विनियोजन ऐन, २०७४
			आर्थिक ऐन, २०७४
			न्यायिक समिति ऐन, २०७५
			कृषि व्यबसाय प्रवर्द्धन ऐन, २०७५
			अनाथ तथा जोखिमयुक्त बालबालिकाका लागि सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम (सञ्चालन कार्यविधि) ऐन, २०७५
			नगर विपद जोखिम न्युनिकरण तथा व्यबस्थापन ऐन, २०७५
			आर्थिक कार्यविधि नियमित तथा व्यबस्था गर्न बनेको कानून, २०७५
			स्थानीय तह सहकारी ऐन, २०७५
			स्थानीय तहको प्रशासकीय कार्यविधि नियमित गर्ने ऐन, २०७५
		नियमावली २	शिक्षा नियमावली, २०७५
			चामे गाँउपालिका सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०७६
		कार्यविधि ७	एकिकृत सम्पत्तिकर व्यबस्थापन नमूना कार्यविधि, २०७५
			एफ एम रेडियो व्यबस्थापन तथा सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
			गरिबी निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७६
			गाँउ, नगर तथा जिल्ला सभा सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
			स्थानीय तहको उपभोक्ता समिति गठन, परिचालन तथा व्यबस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४

			राजपत्र प्रकाशन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४
			करारमा जनशक्ति व्यबस्थापन गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४
		निर्देशिका ३	बिपन्न नागरिक औषधि उपचार कोष निर्देशिका, २०७५
			स्थानीय उर्जा विकास सम्बन्धी निर्देशिका, २०७५
			स्थानीय सरकारबाट गरिने बजार अनुगमन निर्देशिका, २०७४
०२६	निशीखाला	गाँउपालिका	विनियोजन ऐन, २०७४
		ऐन २	आर्थिक ऐन, २०७४
		कार्यविधि ३	गाँउपालिका कार्यविधि, २०७५
			प्रशासकीय कार्यविधि, २०७५
			विपद ब्यबस्थापन तथा सञ्चालन कार्यविधि, २०७४
		अन्य १	पदाधिकारीहरुको आचारसंहित, २०७५
०२७	गैंडाकोट	नगरपालिका	विनियोजन ऐन, २०७४
		ऐन	आर्थिक ऐन, २०७४
			बिपद जोखिम न्युनिकरण तथा ब्यबस्थापन ऐन, २०७५
			न्यायिक समितिले उजुरीको कारवाही किनारा गर्दा अपनाउनु पर्ने कार्यविधिको सम्बन्धमा ब्यबस्था गर्न बनेको विधेयक, २०७५
			स्थानीय तहको प्रशासकीय कार्यविधि नियमित गर्ने ऐन, २०७५
		नियमावली	प्रमाणीकरण कार्यविधि नियमावली, २०७५
			नगरपालिका कार्यसम्पादन नियमावली, २०७५
			नगरपालिका कार्यविभाजन नियमावली, २०७५
		कार्यविधि	बैठक सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
			हेभी ईक्विपमेण्ट सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			कर तथा शुल्क संकलन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			उपभोक्ता समिति गठन, परिचालन तथा ब्यबस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५ नमूना
			एफ एम रेडियो (सञ्चालन र ब्यबस्थापन) कार्यविधि, २०७४ नमूना
०२८	मध्य नेपाल	नगरपालिका	आर्थिक ऐन, २०७५
			विनियोजन ऐन, २०७५
		कार्यविधि	करारमा कर्मचारी ब्यबस्थापन गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
०२९	मुसिकोट	नगरपालिका	ऐन
			विनियोजन ऐन, २०७४
			आर्थिक ऐन, २०७४
			नगर प्रहरी ऐन, २०७५
			स्थानीय शिक्षा ऐन, २०७४
			प्रशासकीय कार्यविधि (नियमित गर्ने) ऐन, २०७४
			कृषि ब्यबसाय प्रबर्द्धन ऐन, २०७४
			स्वास्थ्य तथा सरसफाई ऐन, २०७४
			न्यायिक समिति (कार्यविधि सम्बन्धी) ऐन, २०७४
			सहकारी ऐन, २०७४
			आर्थिक कार्यविधि नियमित तथा ब्यबस्थित गनृ बनेको कानून, २०७४
			पूर्वाधार विकास सम्बन्धी ऐन, २०७४
			स्थानीय निर्माण ब्यबसाय ऐन, २०७४
		नियमावली	नगर कार्यपालिका कार्य सम्पादन नियमावली, २०७४
			नगर कार्यपालिका कार्यविभाजन नियमावली, २०७४
			विद्यालय शिक्षा सञ्चालन, ब्यबस्थापन तथा नियमन सम्बन्धमा बनेको नियमावली, २०७४
			मुसिकोट नगरपालिकाको सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०७६
		कार्यविधि	नगर प्रहरी कार्यविधि, २०७५

			नगरपालिका बेठक सञ्चालन कार्यविधि, २०७४
			नगरपालिका नगरसभा सञ्चालन कार्यविधि, २०७४
			बस्ति विकास कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७४
			करार शिक्षक तथा कर्मचारी छनौट सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४
			पदाधिकारी तथा कर्मचारीको सेवा सुविधा र शर्त सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४
			सामुदायिक विद्यालय तथा बाल विकास केन्द्रहरुलाइ प्रदान गरिने अनुदान सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४
			विपद ब्यबस्थापन तथा राहत कोष सञ्चालन कार्यीविधि, २०७४
			आर्थिक सहायता सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४
			एफ एम रेडियो (सञ्चालन तथा ब्यबस्थापन) कार्यविधि, २०७४
			स्थानीय तहको उपभोक्ता समिति गठन, परिचालन तथा ब्यबस्थापन सम्बन्धी कार्यीविधि, २०७४
			कृषि कार्यक्रम सञ्चालन तथा अनुदान सम्बन्धी कार्यीविधि, २०७४
			स्थानीय राजपत्र प्रकाशन सम्बन्धी कार्यीविधि, २०७४
			स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन तथा ब्यबस्थापन कार्यविधि, २०७४
			करारमा कर्मचारी ब्यबस्थापन गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४
			भवन निर्माण तथा नक्सा पास सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४
		अन्य	पदाधिकारीको आचार संहिता, २०७४
			बजार अनुगमन निर्देशिका, २०७४
			नगर स्वास्थ्य नीति, २०७४
०३०	रम्भा	गाँउपालिका	ऐन
			विनियोजन ऐन, २०७५
			आर्थिक ऐन, २०७५
			न्यायिक समिति (कार्यविधि सम्बन्धी) ऐन, २०७५
		नियमावली	गाँउ विकास कोष (स्थापना र सञ्चालन) नियमावली, २०७५
०३१	प्युठान	नगरपालिका	विनियोजन ऐन, २०७४
		ऐन	आर्थिक ऐन, २०७४
			कृषि ब्यबसाय प्रबर्द्धन ऐन, २०७४
			आर्थिक कार्यविधि नियमित तथा ब्यबस्थित गर्न बनेको ऐन, २०७४
			शिक्षा ऐन, २०७४
			सहकारी ऐन, २०७४
			स्थानीय तहको प्रशासकीय कार्यविधि नियमित गर्ने ऐन, २०७४
		नियमावली	नगरपालिकाको निर्णय वा आदेश र अधिकारपत्र प्रमाणिकरण कार्यविधि नियमावली, २०७४
		कार्यविधि	उपभोक्ता समिति गठन, परिचालन तथा ब्यबस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४
			एफ एम रेडियो सञ्चालन तथा ब्यबस्थापन कार्यविधि, २०७४
			बजार अनुगमन निर्देशिका, २०७४
			पदाधिकारीहरुको आचारसंहिता, २०७४
०३२	सुनिल स्मृति	गाँउपालिका	ऐन
			विनियोजन ऐन, २०७६
			आर्थिक ऐन, २०७६
			राजस्व परामर्श समिति ऐन, २०७५
			नीति कार्यक्रम तथा बजेट २०७५र२०७६
०३३	बुटबल	उपमहानगरपालिका	आर्थिक ऐन, २०७४
			विनियोजन ऐन, २०७४
			आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७५
			सार्वजनिक निजी साझेदारी ऐन, २०७४
			प्रशासकीय कार्यविधि नियमित गर्ने ऐन, २०७४

		ऐन	शिक्षा ऐन, २०७४
			सहकारी ऐन, २०७४
			कृषि ब्यबसाय प्रबर्द्धन ऐन, २०७४
			फोहोर मैला ब्यबस्थापन ऐन, २०७४
			औद्योगिक ब्यबसाय ऐन, २०७४
			निर्माण ब्यबसाय ऐन, २०७४
			न्यायिक कार्यविधि ऐन, २०७४
			विपद जोखिम न्यूनिकरण तथा ब्यबस्थापन ऐन, २०७५
			स्वास्थ्य ऐन, २०७५
			भाषा, कला, साहित्य, सांस्कृतिक प्रतिष्ठान स्थापना तथा सञ्चालन गर्न बनेको ऐन, २०७५
			बालबालिकाको अधिकार ब्यबस्थित गर्ने ऐन, २०७५
			उपमहाँनगरपालिकाबाट हुने कार्यलाई अनुगमन तथा मूल्याँकन गर्ने सम्बन्धी ऐन, २०७५
		नियमावली	नगर योजना आयोग गठन तथा सञ्चालन सम्बन्धी नियमावली, २०७५
			नगर कार्यविभाजन नियमावली, २०७५
			फोहोरमैला ब्यबस्थापन नियमावली, २०७५
			संस्था दर्ता तथा नियमन सम्बन्धी नियमावली, २०७५
			सार्वजनिक निजी साझेदारी नियमावली, २०७६
		कार्यविधि	राहत सामाग्री वितरण कार्यविधि, २०७६
			करारमा प्राविधिक कर्मचारी ब्यबस्थापन गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			घ बर्गको निर्माण ब्यबसायी ईजाजत सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४
			मर्मत सम्भार तथा विपद ब्यबस्थापन कार्यविधि, २०७४
			संस्थागत विद्यालय निशुल्क छात्रबृत्ति ब्यबस्थापन कार्यविधि, २०७५
			हितकारी कोष सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
			युवा क्लवको गठन तथा नमूना युवा सांसद सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
			अपाङ्ता भएका ब्यक्तिको परिचयपत्र वितरण सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			कृषक समूह गठन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			निजी जग्गाको माटो तथा अन्य खनिज पदार्थको उत्खनन, ओसारप्रसार तथा विक्री वितरण गर्न अनुमति प्रदान गर्ने कार्यविधि, २०७५
			कल्याणकारी कोष सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			लैङ्गिक एवं मूला प्रवाहीकरण र पछाडी पारिएका ब्यक्ति, वर्ग र समुदायको हित प्रबर्द्धन गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			नगर खेलकुद विकास समिति सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			उपप्रमूख महिला उद्यमशीलता विकास कार्यक्रम सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			शिक्षा विकास कोष सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
			जेष्ठ नगरिक मञ्च गठन तथा सञ्चालन कार्यविधि, २०७६
			कृषि कार्यक्रम सञ्चालन सम्न्धी कार्यविधि, २०७६
			पशु स्वास्थ्य कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७६
		निर्देशिका	टोल विकास संस्था समन्वय समिति गठन तथा परिचालन सम्बन्धी निर्देशिका, २०७४
०३४	गुलरिया	नगरपालिका	विनियोजन ऐन, २०७४
			आर्थिक ऐन, २०७४
			शिक्षा ऐन, २०७५
			सहकारी ऐन, २०७५
			न्यायिक समिति सम्बन्धी ऐन, २०७५
			आर्थिक कार्यविधि नियमित गर्न बनेको ऐन, २०७५
			कर तथा गैर कर राजस्व सम्बन्धी ऐन, २०७५
			कृषि ब्यबसाय प्रबर्द्धन ऐन, २०७५

		नियमावली	नगरपालिका बैठक सञ्चालन तथा व्यबस्थापन नियमावली, २०७५
			नगरपालिकाको निर्णय वा आदेर र अधिकारपत्र प्रमाणीकरण नियमावली, २०७५
		कार्यविधि	राहत वितरण सम्बन्धी कायविधि, २०७६
			घरेलु सौर्य उर्जा प्रणाली अनुदान कार्यविधि, २०७६
			करारमा कर्मचारी भर्ना सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			एफ एम रेडियो (सञ्चालन तथा व्यबस्थापन) कार्यविधि, २०७५
			घ बर्गको निर्माण व्यबसायी ईजाजत सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			एकिकृत सम्पत्ति व्यबस्थापन कार्यविधि, २०७५
			राष्ट्रपति रनिङ शिल्ड प्रतियोगिता सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
			अपाङता परिचयपत्र वितरण कार्यविधि, २०७५
			स्थानीय राजपत्र प्रकाशन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			विपद व्यबस्थापन कार्यविधि, २०७५
			पशु सेवा कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
			करारमा कर्मचारी (प्राविधिक) भर्ना सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			एकिकृत सम्पत्ति व्यबस्थापन कार्यविधि, २०७५
			न्यायिक समिति कार्यविधि, २०७५
			बजार अनुगमन निर्देशिका, २०७५
			पदाधिकारीहरुको आचारसंहिता, २०७५
०३५	शान्तिनगर	गाँउपालिका	ऐन
			विनियोजन ऐन, २०७४
			आर्थिक ऐन, २०७४
			सहकारी ऐन, २०७४
			न्यायिक समिति कार्यविधि ऐन, २०७४
			गाँउपालिकाको प्रशासकीय कार्यविधि (नियमित गर्ने) ऐन, २०७४
		नियमावली	गाँउपालिकाको निर्णय वा आदेश र अधिकारपत्र प्रमाणीकरण कार्यविधि नियमावली, २०७४
			कार्यपालिका कार्य सम्पादन नियमावली, २०७४
			कार्यपालिका कार्य विभाजन नियमावली, २०७४
		कार्यविधि	स्थानीय राजपत्र प्रकाशन तथा व्यबस्थापन गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४
			गाँउ सभा सञ्चालन कार्यविधि, २०७४
			गाँउ पालिकाको बैठक सञ्चालन कार्यविधि, २०७४
			विकास योजना कार्यक्रम सञ्चालन तथा व्यबस्थापन कार्यविधि, २०७४
			विद्यालय शिक्षा सञ्चालन व्यबस्थापन तथा नियमन कार्यविधि, २०७४
		अन्य	बजार अनुगमन निर्देशिका, २०७४
०३६	बिरेन्द्रनगर	नगरपालिका	विनियोजन ऐन, २०७४
		ऐन	आर्थिक ऐन, २०७४
			बिपद जोखिम न्यूनिकरण तथा व्यबस्थापन ऐन, २०७६
			स्थानीय स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७६
			प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम निर्देशिका तथा ऐन, २०७६
		नियमावली	लेखा समिति कार्यसञ्चालन नियमावली, २०७५
		कार्यविधि	महिला स्वरोजगार कार्यक्रम सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६
			मेला महोत्सव व्यबस्थापन कार्यविधि, २०७५
			जग्गा प्राप्ती कार्यविधि, २०७५
			वहालकर कार्यविधि, २०७५
			अपाङता भएका व्यक्तिको परिचयपत्र वितरण कार्यविधि, २०७५
०३७	महावु	गाँउपालिका	ऐन
			विनियोजन ऐन, २०७६

			आर्थिक ऐन, २०७६
			स्थानीय सेवा ऐन, २०७४
			सहकारी ऐन, २०७४
			पूर्वाधार व्यबस्थापन ऐन, २०७४
			कृषि व्यबसाय प्रबर्द्धन ऐन, २०७४
			स्वास्थ्य तथा सरसफाई ऐन, २०७४
			एफ एम रेडियो सञ्चालन ऐन, २०७द्ध
			विपद जोखिम व्यबस्थापन तथा न्युनिकरण ऐन, २०७४
			स्थानीय शिक्षा ऐन, २०७४
		नियमावली	गाँउपालिकाको निर्णय वा आदेश र अधिकारपत्र प्रमाणीकरण (कार्यविधि) नियमावली, २०७४
			कार्यविभाजन नियमावली, २०७४
			कार्यसम्पादन नियमावली, २०७४
			शिक्षा नियमावली, २०७४
		कार्यविधि	एम्वुलेन्स सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६
			जेष्ठ नागरिक परिचयपत्र विगरण कार्यविधि, २०७६
			अपाङता भएका व्यक्तिहरुको परिचय पत्र वितरण कार्यविधि, २०७६
			मदिरा लागु औषध तथा जुवा तास निषेध कार्यविधि, २०७५
			आधारभूत तह उत्तिर्ण परीक्षा सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
			शैक्षिक अनुदान कार्यविधि, २०७५
			आपतकालिन कार्यसञ्चालन कार्यविधि, २०७५
			विपद व्यबस्थापन कोष सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
			आर्थिक कार्यविधि, २०७४
			सहकारी दर्ता दिग्दर्शन २०७४
			बजार अनुगमन निर्देशिका, २०७४
०३८	ठूली भेरी	नगरपालिका	
०३९	चन्दननाथ	नगरपालिका	विनियोजन ऐन, २०७४
			आर्थिक ऐन, २०७४
			घ बर्गको निर्माण व्यबसायी ईजाजत पत्र सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			शिक्षा व्यबस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४
			एक मेघावाट सम्मको जलविद्युत आयोजना विकास सम्बन्धी निर्देशिका, २०७५
०४०	कुमाखु	गाँउपालिका	विनियोजान ऐन, २०७४
		ऐन	आर्थिक ऐन, २०७४
			कृषि व्यबसाय प्रबर्द्धन ऐन, २०७५
			सहकारी ऐन, २०७५
			कार्यविभाजन नियमावली, २०७५
०४१	खाडाचक्र	नगरपालिका	ऐन
			विनियोजन ऐन, २०७४
			आर्थिक ऐन, २०७४
			शिक्षा ऐन, २०७५
			सहकारी ऐन, २०७६
			न्यायिक समिति कार्यविधि सम्बन्धी ऐन, २०७६
			प्रशासकीय कार्यविधि नियमित गर्ने ऐन, २०७४
			स्वास्थ्य तथा सरसफाई ऐन, २०७६
		नियमावली	
		कार्यविधि	मातृशिशु तथा नवजात शिशु आकस्मिक कोष कार्यविधि, २०७६
			पूर्वाधार आयोजना मर्मता तथा सम्भार सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६

			जेष्ठ नागरिक परिचयपत्र वितरण कार्यविधि, २०७६
			कृषि विकास कार्यक्रम सञ्चालन तथा व्यबस्थापन कार्यविधि, २०७६
			घ बर्गको निर्माण व्यबसाय ईजाजत पत्र वितरण कार्यविधि, २०७६
			आर्थिक सहाायता कार्यविधि, २०७६
			अपाङ्गता भएका व्यक्तिको परिचयपत्र वितरण कार्यविधि, २०७६
			उपभोक्ता समिति गठन, परिचालन र व्यबस्थापन कार्यविधि, २०७४
			आपतकालिन बाल उद्धार कोष सञ्चालन निर्देशिका, २०७६
०४२	सिमकोट	गाँउपालिका	
			विनियोजन ऐन, २०७५
			आर्थिक ऐन, २०७५
			स्वास्थ्य ऐन, २०७५
			स्थानीय तह सहकारी ऐन, २०७५
			स्थानीय तहको प्रशासकीय कार्यविधि नियमित गर्ने ऐन, २०७५
			न्यायिक समितिले उजुरीको कारवाही किनारा गर्दा अपनाउनु पर्ने कार्यविधिको सम्बन्धमा व्यबस्था गर्न बनेको विधेयक, २०७५
		नियमावली	शिक्षा नियमावली, २०७५
		कार्यविधि	करारमा जनशक्ति व्यबस्थापन गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४
			स्थानीय तहको उपभोक्ता समिति गठन, परिचालन तथा व्यबस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४
			शैक्षिक अनुदान (सामुदायिक विद्यालय) निर्देशिका, २०७५
०४३	गोदावरी	नगरपालिका	विनियोजन ऐन, २०७४
		ऐन	आर्थिक ऐन, २०७४
			घ बर्गको निर्माण व्यबसायी ईजाजत पत्र सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			न्यायिक कार्यसमितिको कार्याविधि, २०७५
			मेलमिलाप कार्यसञ्चालन निर्देशिका, २०७५
०४४	बुङ्ल	गाँउपालिका	ऐन
			विनियोजन ऐन, २०७५
			आर्थिक ऐन, २०७५
			उपभोक्ता समिति गठन, परिचालन तथा व्यबस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
०४५	मेल्लेख	गाँउपालिका	ऐन
			विनियोजन ऐन, २०७४
			आर्थिक ऐन, २०७४
			सहकारी ऐन, २०७५
			प्रशासकीय कार्यविधि ऐन, २०७५
			न्यायिक समितिले उजुरीको कारवाही किनारा गर्दा अपनाउनु पर्ने कार्यविधिको सम्बन्धमा बनेको बिधेयक, २०७५
			बिपद जोखिम न्युनिकरण तथा व्यबस्थापन गर्न बनेको बिधेयक, २०७५
			आर्थिक कार्यविधि नियमित तथा व्यबस्थापन गर्न बनेको कानून, २०७५
			स्थानीय कृषि व्यबसाय प्रबर्द्धन ऐन, २०७५
			अर्थ सम्बन्धी प्रस्तावलाई कार्यान्वयन गर्न बनेको बिधेयक, २०७५
		नियमावली	कार्यविभाजन नियमावली, २०७५
			कार्यसम्पादन नियमावली, २०७५
			गाँउपालिकाको निर्णय वा आदेशपत्र को प्रमाणीकरण (कार्यविधि) नियमावली, २०७५
		कार्यविधि	सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम कार्यविधि, २०७५
			घ बर्गको निर्माण व्यबसायी ईजाजत पत्र सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			करारमा प्राविधिक कर्मचारी व्यबस्थापन गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			उपभोक्ता समिति गठन, परिचालन तथा व्यबस्थापन गर्ने कार्यविधि, २०७५
			अनाथ तथा जोखिमयुक्त बाल बालिकाका लागि सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम सञ्चालन

			कार्यविधि, २०७५
			राजपत्र प्रकाशन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			बैठक सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
			गाँउपालिकाबाट गरिने बजार अनुगमन निर्देशिका, २०७५
			पदाधिकारीहरुको आचारसंहिता, २०७५
०४६	जोरायल	गाँउपालिका	
			विनियोजन ऐन, २०७४
			आर्थिक ऐन, २०७४
			विपद जोखिम न्युनिकरण तथा व्यबस्थापन गर्न बनेको ऐन, २०७५
			सहकारी ऐन, २०७५
			स्थानीय तहको प्रशासकीय कार्यविधि नियमित गर्ने ऐन, २०७५
		नियमावली	
		कार्यविधि	राजपत्र प्रकाशन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			सामाजिक परीक्षण कार्यविधि, २०७५
			अपाङ्गता भएको व्यक्तिको परिचय पत्र वितरण सम्बन्धी काार्यविधि, २०७५
			गाँउ सभा सञ्चालन कार्यविधि, २०७४
			उपभोक्ता समिति गठन, परिचालन तथा व्यबस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			घ बर्गको निर्माण व्यबसायी ईजाजत पत्र सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			बिपद व्यबस्थापन कोष व्यबस्थापन कार्यविधि, २०७५
			न्यायिक समिति कार्यविधि, २०७५
			स्थानीय तहमा करारमा जनशक्ति व्यबस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
०४७	गन्यापधुरा	गाउँपालिका	
०४८	दशरथचन्द	नगरपालिका	कृषि व्यबसाय प्रबर्द्धन ऐन, २)७५
		एन ५	सहकारी ऐन, २०७५
			प्रशासकीय कार्यविधि नियमित गर्ने ऐन, २०७५
			विनियोजन ऐन, २०७४
			आर्थिक ऐन, २०७४
		नियमावली	नगरपालिका कार्यविभाजन नियामावली, २०७४
			नगरपालिका कार्यसम्पादन नियमावली, २०७४
			निर्णय वा आदेश र अधिकारपत्र प्रमाणीकरण गर्न बनेको नियमावली, २०७४
		कार्यविधि	आर्थिक कार्यविधि, २०७५
			न्यायिक समिति कार्यविधि, २०७५
			राजपत्र प्रकाशन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
			अपांगता भएको व्यक्तिको परिचय पत्र वितरण कार्यविधि, २०७५
			घ बर्गको निर्माण व्यबसायी ईजाजत पत्र दिने तथा नवीकरण सम्बनधी कार्यविधि, २०७५
			नगरसभा सञ्चालन कार्यविधि, २०७४
			नगर बालबालिका कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७५
		निर्देशिका	बजार अनुगमन निर्देशिका, २०७४
			विपद तथा जलवायु उत्थानशील बिशेष कोष सञ्चालन तथा व्यबस्थापन निर्देशिका, २०७५
			बालमैत्री स्थानीय कोष सञ्चालन निर्देशिका, २०७४
			पदाधिकारीहरुको आचारसंहिता, २०७४
०४९	महाँकाली	नगरपालिका	

सन्दर्भ सामाग्री

१. नेपालको संविधान, २०७२

२. स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४

३. सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३

४. अपाङ्गता भएका व्यक्तिको अधिकार सम्बन्धी ऐन, २०७४

५. उपभोक्ता संरक्षण ऐन, २०७५

६. खाद्य अधिकार तथा खाद्य सम्प्रभुता सम्बन्धी ऐन, २०७५

७. फोहोरमैला व्यवस्थापन ऐन, २०६८

८. बालवालिका सम्वन्धी ऐन, २०७५

९. शिक्षा ऐन, २०२८

१०. सहकारी ऐन, २०७४

११. भूउपयोग ऐन, २०७६

१२. नेपाल सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली २०७४

१३. मुलुकी देवानी संहिता, २०७४

१४. अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४

१५. आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७६

१६. कर्मचारी समायोजन ऐन, २०७४

१७. कार्य विस्तृतीकरण (नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद) बाट मिति २०७३/१०/१८ मा स्वीकृत

१८. Websites :

Mofaga.gov.np

Lawcommission.gov.np

सम्वन्धित गाँउपालिकाका websites हरु